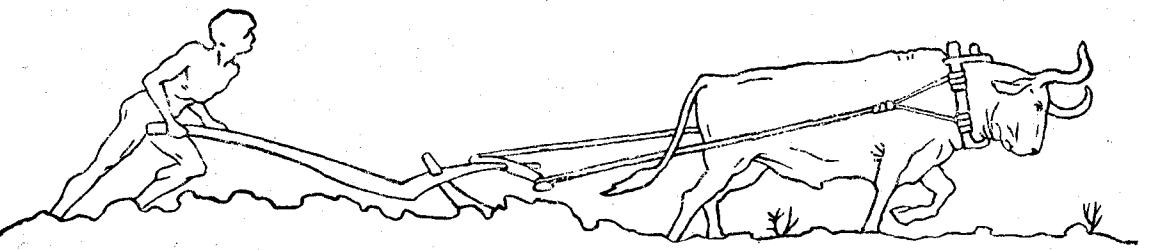

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΟ ΓΑΝΤΙ

ΤΙΣΙΑΝΟΥ

ΠΑΝΔΑΘΗΝΑΙΔΑ

ΕΤΟΣ ΙΖ' 31
ΜΑΡΤΙΟΥ 1907

ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΣ ΜΠΕΡΤΕΛΟ

Εις διάστημα μόλις ενδός μηνὸς ή Γαλλία, ἥτις ἄλλοτε εἶχεν ἐκθρέψει τοὺς μεγαλειτέρους χημικοὺς τοῦ κόσμου καὶ μετ' αὐτῶν τὴν χημείαν εἰς τὴν νεαράν της ἡλικίαν, ἔχοις δύο ἀληθεῖς ἥρωας τῆς χημικῆς ἐπιστήμης.

Ο εἰς, δο Μοασσάν, ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἀκμαίαν, εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως. Ο ὅλος ἀπέθανε γέρων πολιός, εἰς τὴν δύσιν τοῦ βίου. Δύσιν ὅμως ἡλίου θερινοῦ, διασπείρων ἔτι τὸ θάλπος ἀκτινοβόλου ἐνεργείας τὴν δόπιαν φλόξ ἀπαύστου μακρᾶς δράσεως διετήρει μέχρις ἐσχάτων ἀκμαίαν.

Ο εἰς ἐπιστήμων εἰδικός, ἐνέκυψε καὶ ἀνέπτυξε ἔνα μόνον κλάδον, τὴν ἀνόργανον χημείαν τῆς δόπιας ὑπῆρξεν δο μεγαλείτερος τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν.

Ο ἄλλος πνεῦμα γενικόν. Μή θέλων νὰ διακρίνῃ κλάδους, ἐκαλλιέργησεν δλόκληρον τὸ δένδρον τῆς χημικῆς ἐπιστήμης μὲ τοὺς χαλιβδίνους του μῆς καὶ δλόκληρον ἔφερεν εἰς ἄνθησιν.

Η Γαλλία ἔχασε εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μπερτέλο θερινὸν πατριώτην καὶ σοφὸν σύμβουλον.

Μὲ τὴν φρενίτιδα τοῦ ἀπέλπιδος κατεσκεύαζε δυναμίτιδα καὶ ἐτρύπα τὴν γῆν κατὰ τὸ δλέθριον 70 διὰ ν' ἀνατινάξῃ τὰ ἐχθρικὰ πυροβόλα, εἰς τὸν καπνὸν τῶν δοπίων ἐπνίγετο η πρωτεύουσα τῆς πατρίδος του. Μὲ τὴν φρόνησιν Μέντορος καθωδήγηει αὐτὴν ὁσάκις παρασκευάζουσα τὴν δόξαν τῆς ἔζητει τὴν συνδρομὴν τῆς σοφῆς του διανοίας.

Η ἐπιστήμη ἔχασε τὸν ἀφιλοκερδῆ ἐργάτην, δο δοπίος διὰ τῶν χιλίων ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ

ὑπομνημάτων καὶ 25 σοφῶν συγγραμμάτων διέσπειρε εἰς τὸν κόσμον δλον τοὺς πόλυτίμους καρποὺς ὑπεροπνηκονταετοῦς ἀόκνου καὶ γονίμου ἐργασίας.

Ἐμελέτησεν, ἔγραψεν, ἐδημιούργησεν, ἐγήρασεν ἔργαζόμενος χωρὶς νὰ κούρασθῇ, καὶ μόνον δταν δο θάνατος τοῦ ἀπέσπα τὴν ἀχώριστον σύντροφον τοῦ βίου τοῦ, ἥτις παρὰ τὸ πλευρόν του πάντοτε τὸν παρηγόρει καὶ τὸν ἐγκαρδίωνε εἰς τὸν μακρὸν ἀγῶνα τὸν δποῖον εἶχεν ἀνάλαβει εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, συνήνωσε τὸν τελευταῖον του παλμὸν μετὰ τοῦ ἴδιοῦ της καὶ ἐπεσε νεκρός.

Ἐγεννήθη τῷ 1827, τῷ 1851 δο πολὺς Ballard προσελάμβανεν αὐτὸν παρασκευαστὴν ἐν τῷ «Γαλλικῷ Κολλεγίῳ» τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ δκταετὲς διάστημα τῆς παρὸ αὐτῷ ἔργασίας του δο Μπερτέλο ἐδημιούργησε σειράν ἀξιομνημονεύτων ἔργων, τὰ πορίσματα τῶν ἐπὶ τῆς δργανικῆς συνθέσεως ἐρευνῶν του. Μεδ' δο διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ τῆς Φαρμακευτικῆς, καὶ τῷ 1866 ἐπανήλθε πάλιν, ὡς καθηγητὴς πλέον, ἐν τῷ «Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας», θέσις τὴν δοπίαν ἐπὶ 42 ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του διετήρησεν, ἔργαζόμενος καὶ ἐφευρίσκων, μελετῶν καὶ διδάσκων ἀδιακόπως.

Ἐκάστη σκέψις του κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐσημείου βῆμα προόδου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Εκάστη πειραματική του ἐρευνα ἥτο μία ἐπιτυχῆς προσπάθεια ἔξαναγκάζουσα αὐτὴν καὶ ἀκουσαν νὰ διλλῆ.

Ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως μέλος τοῦ 'Ινστιτούτου, τοῦ δοπίου διετέλεσεν διαδεχθεὶς τὸν Pasteur (1889) ίσόβιος γραμματεύς, ἐγένετο

γερουσιαστής, ύπουργός της Παιδείας, ύπουργός των Εξωτερικών, και τέλος κατά το 1900 ἀπετέλεσε μέλος των 40 ἀδανάτων της Γαλλίας.

Πολλάκις ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πατρίς του ἐπεζήτησε τὰ φῶτα του εἴτε πρὸς ἐπίλυσιν ἐπιστημονικῶν ἢ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, εἰς τὰ δόποια ὡς πρόδρος πολλῶν ἐπιτροπῶν ἥρχετο πάντοτε πολύτιμος ἐπίκουρος, εἴτε πρὸς πολεμικὴν παρασκευὴν καὶ ἀμυνὴν τῆς χώρας. Εἰς τὴν τελευταίον ταύτην περίπτωσιν δὲ ὑφεμός πατριώτης καὶ λάτρης τῆς ἐλευθερίας ἔσπευδε πάντοτε μετ' ἀφοσιώσεως πρὸς ἔξυπηρτήσιν τῶν ὑψίστων συμφερόντων της Γαλλίας.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἥδη τοῦ 70, ἔνθους καὶ ἀκούραστος, ἀν καὶ ἐπὶ ματαίῳ, ἔτρεχε πανταχοῦ ὅπως βοηθήσῃ τὰ γαλλικὰ ὅπλα χύνων τηλεβόλα, κατασκευάζων δυναμίτιδα, προσπαθῶν ν' ἀνακαλύψῃ μέσον συνεννοήσεως τῆς πολιορκουμένης πόλεως μετὰ τῶν ἐπαρχῶν.

Ἐκποτε ἥσθιαν ἀγάπην καὶ πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, αἵ δὲ ἡλασικαὶ ἔρευναί του ἐπὶ τούτων ὑπῆρξαν ἡ βάσις τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν μελέτης καὶ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τὴν ὁποίαν ἡ κατασκευὴ των ἔλαφων μετὰ ταῦτα.

Τὸ κορύφωμα τῶν ἀπονεμηθεισῶν εἰς αὐτὸν τιμῶν ἀπετέλεσεν δι πανηγυρισμὸς τῆς 50ίδος τοῦ πρώτου αὐτοῦ δημοσιεύματος ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ αὐθόυσῃ τῆς Σορβόννης κατὰ τὸ 1901.

Ολαὶ αἱ κορυφαὶ τῆς ἐπισήμου καὶ μὴ Γαλλίας καὶ τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπισήμης συνῆλθον τότε ἵνα ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τοὺς 50τεῖς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης νικηφόρους ὄγδωνας του. Ο πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας προσέφερεν αὐτῷ, διὰ διεθνῶν εἰσφροδῶν κοπέν, θαυμάσιον χρυσοῦν μετάλλιον ὑπὸ τοῦ ἀριστοτέχνου Chaplain φιλοτεχνημένου.

Ο Μπερτέλο ὠμοίαζε τοὺς μεγάλους ἐπιστήμονας προπαρελθόντων χρόνων, οἵτινες μὲ τὸ δλοκληρωτικὸν αὐτῶν πνεῦμα ἔθεμελίουν καὶ ἴδρυνον καθ' ὅλην συγχρόνως τῆς ἐπιστήμης τῶν τὴν ἔκτασιν.

Οὐδὲν ζῆτημα τὴν χημείαν θῆγον τοῦ ἡτού ξένον.

Ὑπῆρξεν εἰς τῶν θεμελιωτῶν τῆς θερμοχημείας καὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως. Μετεχειρίσθη πρῶτος τὴν ἡλεκτρικὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν ὁργανικὴν σύνθεσιν ἀπεκάλυψεν εἰς τὴν γεωργίαν τὸν μυστηριώδη τρόπον, καθ' ὅν τὰ φυτὰ ἀντλοῦσι, τὸ κυριώτερον ἵσως διὰ τὴν ζωὴκήν

οἰκονομίαν, στοιχεῖον των, τὸ ἀζωτον. Ἀνεδίφησε παναρχαίους παπύρους. Ἀνέγγωσε τὰς μυστικὰς συνταγὰς τῶν πρώτων ἀλχημιστῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων μάγων τοὺς ἱερογλυφικοὺς γρίφους. Ἀνέπτυξε τὴν μελέτην τῶν ἐκρηκτικῶν σωμάτων εἰς ἐπιστήμην. Ἐπλούτισε τὴν βιολογίαν μὲ τὰς περὶ ζυμώσεων καὶ ζωὴκῆς θερμότητος βαθείας ἔρευνας του. Υπῆρξε καλλιτέχνης τῆς γραφίδος καὶ βαθὺς τῆς ἐπιστήμης φιλοσοφος, εἰς τὰς μεγαλοφυεῖς δὲ ταύτας ἐργασίας του ἀφιεροῦτο μὲ μόνην τὴν πρόθεσιν νὰ πλουτίσῃ τὴν ἐπιστήμην, νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς πολλούς, μὴ στρέφων καῦν τὸ βλέμμα του διὰ νὰ ἴδῃ τὸν χρυσὸν δὲ ὁποῖος ἔξεχείται ἐκ τῶν χημικῶν χωνευτηρίων του καὶ τὸν ὁποῖον συνέλεγεν ἀπλήστως δὲ βιομήχανος. Πανταχοῦ διαπρεπής, γόνιμος, φωτεινός. Ὑπέρ πάντα ὅμιως ἡ αἴγλη τῶν ἐπὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως ἐργασιῶν του θὰ φωτίζῃ ἐσαεὶ τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν πολυδιαιδάλων κατοικημάτων τῆς ὁργανωμένης φύσεως.

Ο Λαβιοᾶς ἴδρυσε τὴν χημείαν διδαξέας τὴν ἀνάλυσιν. Ἐλάμβανε τὰ χημικὰ σώματα καὶ ὡς ἀποράμιλλος ἀνατόμος τῆς ὑλῆς ἔξηγε καὶ ἐδείκνυεν ἐν πρὸς ἐν τὰ συστατικὰ τοῦ μυστηριώδους δργανισμοῦ των.

Ο Μπερτέλο συνέλεγεν ἐν πρὸς ἐν πάλιν τὰ συστατικὰ ταῦτα καὶ ἐδημιούργει τὸ ἀρχαῖον σῶμα: ἐδίδαξε τὴν σύνθεσιν.

Θὰ ἡτοὶ ἔξοχως μακρὸν καὶ εἰδικῆς μελέτης ἔργον ἡ ἔξιστόησις μιᾶς πρὸς μίαν τῶν χημικῶν αὐτοῦ ἀνακαλύψεων. Δὲν δυνάμεθα δμως νὰ μὴ προσθέσωμεν δλίγας λέξεις περὶ τῶν ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς ἰστορίας τῆς χημείας, αἵτινες ἔνδιαφέρουν ἴδιαιτέρως τοὺς Ἕλληνας, καὶ περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν ὑφ' ὧν διεπιέστο, αἵτινες ἔνδιαφέρουν τὸν κόσμον δλον.

Ως ἐὰν ἔφοβεντο τὴν ἀνάπτασιν, τὸν δλίγονον δστις τῷ ἀπέμενεν ἐκ τῶν μακρῶν ἔρευνῶν τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου, ἐδαπάνα εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς ἰστορίας τῆς χημείας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἐπὶ ἔξαετίαν ἀναδιφήσας εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἐνδρώπης περισυνέλεξεν, ἀνέγνωσε καὶ ἐδημοσίευσε τοὺς ἐν αὐταῖς εὑρισκομένους ἀνεκδότους ἑλληνικοὺς παπύρους ἐκ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου προερχομένους, ὡς καὶ χειρόγραφα ἑλληνικὰ ἀλχημιστικά, ἀναγνώσας αὐτὰ τῇ συνδρομῇ καὶ τοῦ ἑλληνιστοῦ Rueelle.

Δὲν ὑπῆρξαν δὲ μάταιαι καὶ ἀκαρποὶ αἱ μελέται του αὐταὶ τὰς ὁποῖας ἔξεδωκεν εἰς τοία δγκώδη βιβλία. «Τὴν καταγγήν τῆς ἀλχημείας»

ἀρχαία ὅσον καὶ πᾶσα ἄλλη ἔχουσα τὰς φίλιας της εἰς τοὺς πνευματικοὺς παγγενήτορας, τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους.

Ἴδιον φιλοσοφικὸν σύστημα, κυρίως εἰπεῖν, δὲν ἀνέπτυξεν δι Μπερτέλο. Εἶχεν δόμας ἑδραίας φιλοσοφικάς ἀρχὰς τὰς ὁποῖας πάσης εὐκαιρίας ἐδράττετο ἵνα διατυπώσῃ μετὰ τῆς ἀπλότητος καὶ σαφηνείας ἡ ὁποία διέκρινε πάντα αὐτοῦ τὰ ἔργα.

Ἡ φιλοσοφία του ἐστηρίζετο κυρίως ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ τῶν πραγμάτων. Αἱ ἐπιστῆμαι τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀληθειῶν ἀνευρισκομένων ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς λογικῆς ἀποδείξεως, εἶνε κατ' αὐτόν, αἱ μοναδικαὶ πηγαὶ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

Οὐχ ἡττον παραδέχεται καὶ ἐκ φυσικῆς ἐμπνεύσεως ἀποκαλυπτομένας ἡθικὰς ἀληθείας: «τὸ αἰσθῆμα τοῦ ὀραίου, τοῦ ἀληθοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε γεγονότα», λέγει δὲ ἴδιος, «τὰ ὁποῖα αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἀπεκάλυψε».

Ἐθεώρει εὐρύτατον τὸν προορισμὸν τοῦ ἐπιστήμονος, ἔχοντος ἀποστολὴν νὰ μορφώσῃ, νὰ βελτιώσῃ, νὰ δημιήσῃ αὐτὴν τὴν κοινωνίαν.

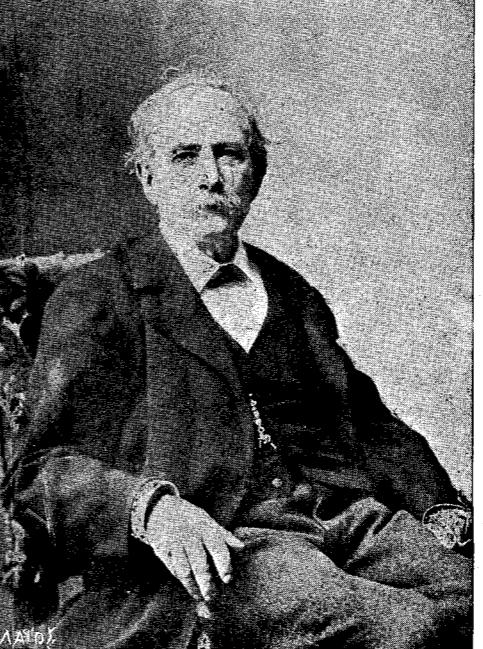
«Ἡ ἐπιστήμη, ἔλεγε, σήμερον ἐκτείνει τὰς νομίμους αὐτῆς ἀπαιτήσεις ἀξιοῖ νὰ ἔχῃ τὴν ὑλικήν, τὴν πνευματικήν τῶν ἡθικῶν, διεύθυνσιν».

Ἐτρεφε περαιτέρω τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα δτι ἡμέραν τινά, τὴν ὁποίαν δὲν ἔφαντε πολὺ μακρὰν προοιωνέμονος, ἡ ἐπιστήμη ἥθελε κατορθώσει νὰ ἴσοπεδώσῃ τὰς ἀνθρωπίνους φιλοδοξίας καὶ συνενώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸ μέγα αἴνιγμα τῆς γενέσεως τῆς ἀλχημείας καὶ ἀνεῦρεν αὐτὴν τέκνον νόθον τῶν πολυμηχάνων Αἰγυπτίων χρυσοχόων καὶ μεταλλουργῶν, οἵτινες ἔξητουν ν' αὐξήσωσι τὸ βάρος τῶν πωλουμένων ὑπὸ αὐτῶν πολυτίμων μετάλλων, νοθεύοντες ἡ ἀπομιμούμενοι αὐτά, καλῇ ἐνίστε. Τοῦτο τὸ ἔν. Τὸ ἄλλο δέ, διὲ ἡμᾶς ἔτι μᾶλλον ἔνδιαφέρον, εἶνε δτι ἀνεῦρε καὶ κατέδειξε τὸν κρῆκον, δστις ἀμέσως καὶ ἀδιασπάστως συνέδεε τὰς εἰς τοὺς παπύρους καὶ τὰ χειρόγραφα ἐκτιθεμένας ἀλχημιστικὰς γνώσεις καὶ θεωρίας ἀφ' ἐνὸς πρὸς τοῦ Διοσκουρίδου καὶ Πλινίου τὰς φυσιογνωστικὰς περιγραφὰς καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν.

«Ἄλλ' ἂς ἀφήσωμεν ἐπὶ τούτου νὰ διμιήσῃ δὲ ἴδιος.

— «Ψυχωθῶμεν», ἀνακράζει, «εἰς ἴδεας εὐρυτέρας καὶ γονιμωτέρας. Ἐκ τῆς βαθυτέρας γνώσεως τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς συστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, πηγάζει νέα ἀντίληψις τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας. Ἄντιληψις διευθυνομένη ἀπὸ τὴν θεμελιώδη ἴδεαν τῆς παγκοσμίου ἀληγογγύης, μεταξὺ πασῶν τῶν τάξεων καὶ τῶν ἔθνοτάων».

«Καθ' ὅσον οἱ δεσμοί, οἵτινες ἔνοῦσι τοὺς λαούς, πολλαπλασιάζονται καὶ συσφίγγονται στενότερον, διὰ τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐνότητος τῶν θεωριῶν καὶ τῶν κανόνων τοὺς ὁποῖους ἔξαγει ἐκ βεβαιωμένων γεγονότων καὶ τοὺς ὁποῖους ἐπιβάλλει εἰς δλῶν τὰς πεποιθήσεις χωρίς τινα μὲν βίαν, δλλὰ κατὰ

Μαρκελλίνος Μπερτέλο

τρόπον ἀναπόδραστον ἡ ἵδεα αὕτη, λαμβάνει κρατυνομένη δσημέραι σημασίαν καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκαταμάχητον ἡ ἵδεα αὕτη τείνει νὰ καταστῇ ἡ βάσις ἡ καθαρῶς ἀνθρωπινή τῆς ἡθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ μέλλοντος.

Πρενύμα μέγα καὶ εὐρύ, καρδία πλήρης ἀγαθότητος, δὲν ἦτο δυνατὸν διαφέρους νὰ τρέψῃ ενοιώνους ἵδεας.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν δὲ Μπερτελὸ τὸν δποῖον πρὸ ἔβδομάδος ἐκήδευεν ἡ Γαλλία πενθοῦσα μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας αὐτῆς δόξας, ἡ δὲ διεθνῆς ἐπιστήμη συνώδευεν αὐτὸν νοερῶς εἰς τὸ Πάνθεον τῶν ἥρωών τῆς Χημείας, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μεγάλων αὐτοῦ πατριωτῶν, τοῦ Λαβοαζίε, τοῦ Gay-Lussac, τοῦ Berthollet, τοῦ Dumas, τοῦ Deville, τοῦ Pasteur!

K. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ

ΣΤΙΧΟΙ

*
Απόξενος σὰν πλάστηκες καὶ ἀπόκοσμος σὰν εἶσαι,
Νάντιπαλεύης μὴ δειλιᾶς μὲ τὸν ὄκεανό,
Χρωστάμε πάντα μιὰ θανή, καὶ δόσο κιὰν ζήσης, ζῆσε,
Ριγμένος μιὰ στὴν ἀβύσσο καὶ μιὰ στὸν οὐρανό.

Τὴν πέτρα τὴν θαματουργὴ στὰ χέρια τὴν κρατοῦσα,
Καὶ πῆγα καὶ τὴν ἔροιξα μιὰ μέρα στὸ γιαλό,
Γιὰ νὰ γνώσω στὴ ζωὴ τὴν πρωτινὴ ποῦ ζοῦσα,
Καὶ νὰ γελῶ τὸ φεύτικο τὸ γέλιο ποῦ γελῶ.

Καράβι στοιχειωμένο ἐσύ, χρόνια καὶ χρόνια τώρα,
Ω ἀς ἦταν τρόπος σκλάβος σου γιὰ πάντα νὰ βρεθῶ,
Μέσ' στὴν αἰώνια τρικυμιά, μέσ' στὴν αἰώνια μπόρα,
Νὰ λησμονήσω μοραχά καὶ νὰ λησμονηθῶ.

Πάει τὸ ποτῆρι τῆς χαρᾶς... ἔναν καλὸν καιρό,
Πόσες δὲ σοῦ τὸ πρόσφερονταν κάθε στιγμὴ καὶ πόσοι,
Μὰ τώρα σὰν ἀπόμεινε τάχειλι σου πικρό,
Ποῦ χέρι πάλι νὰ βρεθῆ νὰ σοῦ τὸ ξαναδώσῃ.

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ*

Τὰ δράματα τοῦ Βερναρδάκη εἶνε ἰστορικά. Αἱ χαρακτηριστικάτεραι ἐποχαὶ ἐνὸς ἑνιαίου, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, Ἐλληνισμοῦ, ἀπὸ τῆς μυθικῆς Ἀντιόπης μέχρι τῆς χθεσινῆς Εὐφροσύνης (Ἐυφροσύνη = πλαστογραφία τοῦ Κυρά-Φροσύνη), ἀναπαρίστανται εἰς τὰς συνθέσεις αὐτάς, μᾶλλον μεγαλοπρεπεῖς καὶ μελετημένας, παρὰ ἐμπνευσμένας, τερπνὰς μᾶλλον καὶ διδακτικὰς παρὰ αἰσθητικῶς συγκινητικάς. Ο δὲ τύπος τῶν περισσοτέρων εἶνε ἡ κλασσικὴ τραγῳδία, ἡ νεωτερίζουσα, ἡ νεοκλασσικὴ ἀς εἴπωμεν τραγῳδία, δπως τὴν διεμόρφωσαν καὶ τὴν παρέδωσαν εἰς τοὺς μικροὺς οἱ μεγάλοι τοῦ ἀρχαίου θεάτρου μιμηταί, ἀπὸ τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου, μέχρι τοῦ Λέσσιγκ καὶ τοῦ Μαφρέν. Ἀν εἰς τὴν «Μερόπην» διατηρῆται ἡ ἐνότης τοῦ τόπου καὶ χρόνου, εἰς τὴν «Φαῦσταν» δύως καταργεῖται. Καὶ ἀν τὴν Ἀντιόπη τοῦ Κυρά-Φροσύνης μέχρι της τραγῳδίας τοῦ Σαΐζηρος, — ἡ λέξις κυριολεκτικῶς, — δὲν ἀνευρίσκει μεγάλην εἰς τὰ δράματα τοῦ Βερναρδάκη, δῆμην καλὴν θέλησιν καὶ ἀν ἔχῃ, ὁ ἔλλην κριτικός. Νέον τύπον θεατρικοῦ ἔργου, εἰμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν μᾶς ἔδωσε κανένα. Ἡ μεγαλοφύΐα ἐνὸς δραματικοῦ ποιητοῦ, τὸ πρῶτον ποῦ θὰ κάμη μοιραίως, ἀσυνειδήτως, εἶνε νὰ συντρίψῃ τὰ ἀρχαῖα καλούπια καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἰδιαίτερη της. Τοῦτο ἔκαμε κατὰ τὸν Ι^τ αἰῶνα δὲ δαιμόνιος Ἀγγλος, τοῦτο ἔκαμεν εἰς τὰς ἡμέρας μας δὲ μεγαλοφύής Νορβηγός. «Ενας τοῦ Αμέτος», ὡς τύπος, ἀπέχει τόσον ἀπὸ τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς του συνθέσεις, δῶν ἔνα «Ρόσμερχολμ» ἀπὸ τὸν «Αμλέτον» αὐτοῦ. Τὸ «Ρόσμερχολμ», τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ιψεν, εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀδάνατον πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας, ὑπὸ τύπον πρωτοφανῆ, ἴψενικόν. Η «Μερόπη» ἀπεναντίας, τὸ σκηνικὸν ἀριστούργημα τοῦ Βερναρδάκη, εἶνε αὐτὸς δύτικός της ἀρχαίας τραγῳδίας, μόλις διεσκευασμένος κατὰ τὸ «πνεῦμα» τὸ σημερινόν. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῶν ἔργων εἶνε ἡ διαφορὰ τῶν ποιητῶν. Τοῦ ἐνὸς

μεγάλου καὶ κατὰ συνέπειαν πρωτοτύπου τοῦ ἄλλου μετρίου καὶ κατὰ συνέπειαν μιμητοῦ. Οὔτε Σαΐζηρος, οὔτε Ιψεν εἶνε δὲ Βερναρδάκης. Διὰ τοῦτο, μολονότι καὶ εἰς προσιτωτέρας γλώσσας μετεφράσθησαν, δὲν δὲν σφάλλω, τὰ ἔργα του, δὲν ἀπέκτησε, οὔτε ἵσως ὅποιας διαφοράς μετεφράσθησαν, καὶ κατὰ συνέπειαν πρωτοτύπης της ποτέ, τὴν πανευρωπαϊκὴν ἐκείνην φήμην, τῆς διαφοράς μετεφράσθησαν, ἀλλοι δραματικοί, κατώτεροι βεβαίως τῶν δύο γιγάντων τοῦ βιορᾶ, ἀλλ' ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι τοῦ ἰδιοκοῦ μας. Ἡ κουσα πολλάκις θαυμαστὰς τοῦ Βερναρδάκη νάποροῦν ἐν τῇ φιλοπατρίᾳ των, πᾶς δ συγγραφεὺς τῆς «Φαῦστας» δ πανελλήνιος, δὲν ἔγινεν ἀκόμη καὶ παγκόσμιος, πρὸς δόξαν τῆς φιλατέτης πατρόνδος. Δυστυχῶς διὰ τὴν ἐθνικήν μας φιλοτιμίαν, οἱ ἔνοι κριτικοί οὔτε εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἔκτιμήσουν τὰς ἀρρότους καλλονάς τῆς καθαρευούσης μας, οὔτε θαυμάζουν καὶ τόσον πολὺ τὰ διδακτικὰ ἰστορικὰ δράματα, δταν δὲν ἀνευρίσκουν εἰς αὐτὰ πρωτοτυπίαν καὶ ποιητικὴν πνοήν, καπώς γενναιοτέραν ἀφ' ὅσην παρουσιάζουν τὰ ἔργα π. χ. τοῦ Σαρδοῦ. Γερμανικὴ ἐφημερίς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ μας ἔγραφεν: «Ο Βερναρδάκης δὲν ἦτο βέβαια μεγάλος ποιητής...». Καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὴ περίτου εἶνε ἡ κρίσις τῶν Εὐρωπαίων, δσων ἔτυχε νάναγνώσουν ἔργα τοῦ Βερναρδάκη εἰς τὸ πρωτότυπον ἡ κατὰ μετάφρασιν, — κρίσις ἵκανη νὰ ψυχράνη πολλοὺς νεοελληνικοὺς ἐνθουσιασμούς, ὑπερβολικούς καὶ ἀδικαιολογήτους.

'Άλλα καὶ ὑπὸ τὸν παλαιόν, τὸν τετριμμένον τύπον, τὸν δποῖον παρεδέχθη διὰ τὰ ἔργα του δ Βερναρδάκης, δὲν κατώρθωσεν ἀρα γε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ πράγματα νέακαὶ μεγάλα; Τοῦτο, μολονότι θὰ ἦτο ἀντινομία, θὰ τὸ ἔξετάσωμεν εἰλικρινέστατα, βέβαιοι ὅτι οἱ θαυμασταὶ θὰ είχαν καὶ αὐτὴν τὴν εὐλογοφανῆ ἀντίρρησιν.

'Ο ἐντρυφῶν εἰς τὸ ἔργον ἐνὸς μεγάλου ποιητοῦ ἡ πεζογράφου, —εἴτε δραματικὸς εἶνε, εἴτε ἐπικός, εἴτε ἀπλῶς μυθιστοριογράφος ἡ διηγηματογράφος, —τὴν βαθυτέραν ἐντύπωσιν ἀποκομῆσει ἐκ τοῦ καθαρῶς δημιουργικοῦ ἡ πλαστικὸν στοιχεῖον, κοίνον καὶ ἀπαραιτήτον εἰς ὅλα τα τοιούτου είδους προϊόντα, ἀνεξαρτήτου δὲ καὶ ὑπερτέρου ἀπὸ τὸ ἰδεολογικόν, τὸ φιλοσοφικόν, τὸ θητορικὸν καὶ ἀκόμη τὸ λυρικόν. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ ἐντύπωσις του κατα-

* «Παναθήναια» συνέχεια καὶ τέλος ἔδε σελ. 328.

σταλάζει καὶ συγκεντροῦται εἰς εἰκόνας, εἰς μορφάς, εἰς ἀνθρώπους δημιουργημένους ἀπὸ τὸν ποιητήν. Καὶ ἄλλοτε μὲν τῶν δημιουργημάτων αὐτῶν τῆς τέχνης διαφαίνεται καθαρότερα τὸ σῶμα, ὡς ἀναγλύφου ἢ ἀγάλματος, ἄλλοτε δὲ φεγγοβολεῖ μὲν ἔντονον φῶς, ἐπισκιάζον τὰς πλαστικὰς γραμμάς, ἢ ψυχή. "Οταν δηλαδὴ αἱ μορφαὶ αὐταὶ δὲν εἶνε σώματα ζωογονούμενα ἀπὸ μίαν ψυχήν, εἶνε ψυχὴ ἀκτινοβολούμεναι οὐτωςειπεῖν ἀπὸ ἀερῶδες, ἀμυδρῶς διαγραφόμενον σῶμα. Ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, ἡ Μαργαρίτα τοῦ Γκαίτε, ἡ Νανὰ τοῦ Ζολᾶ, ἡ Μιράντα τοῦ Σαιξῆπη, ἡ Βιολάντα τοῦ Δανούντζιο, μορφαὶ καὶ τῶν δύο εἰδῶν, ψυχικῶτεραι ἢ σωματικῶτεραι, εἰμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν ὡς παραδείγματα πλασμάτων τῆς Τέχνης, ζωντανοτέρων, πραγματικωτέρων καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους πραγματικούς.

Δὲν γνωρίζω οὔτε ἥρωα οὔτε ἥρωΐδα τοῦ Βερναρδάκη, ποῦ θὰ ἡμποροῦσε νὰ κατακρύψῃ πλησίον τῶν μεγάλων αὐτῶν μορφῶν. Τὰ πρόσωπα τῶν δραμάτων του δὲν ξοῦν τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην ζωήν, ἡ ὁποία θὰ τὰ ἐποιτογραφοῦσε εἰς τὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης. Ζωογονοῦνται τόσῳ μόνον, δσῳ νὰ κινοῦνται καὶ νὰ δημιουργῶσιν στοιχειώδης ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Εἶνε ἀνώτερα κάπως νευροσπάστων, ἀλλὰ κατώτερα πλασμάτων ζωντανῶν. Εἶνε τὰ ἀμφίβιολα πλάσματα τῆς χρυσῆς ποιητικῆς μετριότητος, τὰ ὅποια οὔτε ὡς ἄψυχα νάποροψη κανεὶς εἰμπορεῖ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς αὐθύπαρκτα νὰ θεωρήσῃ. Αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν μοῦ κάμνει ἡ Μερόπη, ἡ Φαῦστα, ὁ Φωκᾶς. Διατί ἄρα γε; διὰ ποίας ἐλλείψεις; Θά ἡτο μακρόν, πολύπλοκον καὶ δυσχερές νὰ τὸ ἔξηγήσωμεν. Ἀρκούμενα μόνον εἰς τὴν γενικήν παρατήρησιν, διὰ τὰ πρόσωπα τοῦ Βερναρδάκη δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σύνθετον, τὸ πολύτροπον, τὸ κατὰ βάθος καὶ κατ' οὐσίαν ἀλληλιόν καὶ ἀνθρώπινον. Ἡ παρατήρησις τοῦ ποιητοῦ εἶνε ὀλωσιδίολον στοιχειώδης, ἔξωτερική, ἐπιπολαία. Καὶ ἡ ψυχολογία του ἐπίσης. Εἰς τὴν τέχνην, αἱ πλαστικαὶ γραμμαὶ ἐπιτυγχάνονται παραδόξως ἀπὸ τὴν λανθάνουσαν τὴν ἀσυνείδητον πολλάκις παρατήρησιν τῶν μυστηριωδεστέρων πτυχῶν τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ὁ Βερναρδάκης ἀρκεῖται εἰς τὰ ἐμφανῆ, τὰ κοινὰ καὶ τὰ τετριμένα. Οἱ ἥρωές του εἶνε καλοὶ ἡ κακοί, ἀγαποῦν ἢ μισοῦν. "Οταν εἶνε καλοὶ ἀγαποῦν, ὅταν εἰνεκακοὶ μισοῦν. "Οταν ἀγαποῦν ζηλοτυποῦν ὅταν μισοῦν, ἐκδικοῦνται. Ἀπλούστατα, πεζότατα, ἔηρότατα. "Ολαι ἐκεῖναι αἱ λεπτότητες, τὰς ὁποίας θαυμάζομεν τόσον εἰς τοὺς

ἀρχαίους ποιητάς, οἱ ὁποῖοι ἔξηντλησαν καὶ ἀπεθέωσαν τὰ μεγάλα, δσον καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους, οἱ ὁποῖοι μεγαλοποιοῦν θαυμασίως τὰ μικρά, ἀπὸ τὸν Βερναρδάκην λείπουν καθολοκληρίαν. Κ' ἐνῷ δὲν ἡμπόρεσε νάπομιηῇ τὴν ἀρχαίαν τέχνην τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀφθάστων κοινοτοπιῶν, — ἀλλὰ ποῖος ἐλληνιστής θὰ ἡμποροῦσε νὰ ξαναγράψῃ ἔνα ἀποχαιρετισμὸν "Ἐκτορος καὶ Ἀνδρομάχης; — ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν ἀπέμεινε ἔνος, οὔτε σχεδιαστῆς τέλειος διὰ μεγάλων γραμμῶν ἀναδειχθείς, οὔτε κανὸν λεπτοτέχνης ἢ ψιλογράφος, δπως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους.

Τὸ θλιβερὸν εἶνε, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στοιχειώδη, τὴν ἀπλόγραμμον, τὴν μονοκόμματον ψυχολογίαν του, ἀμαρτάνει πολλάκις κατὰ τρόπον χαρακτηριστικόν. Ὁ Κρίσπος του π. χ. εἶνε ἀληθινὸς ἔως ἐκεὶ ποῦ συναντᾶται μὲ τὴν Φαύσταν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποῦ δραὶ ἀπιστεύτως νὰ τὴν φονεύσῃ μὲ τὸ ἵδιόν της ὅπλον, μόλις τῷ ἔξομοιογήθῃ τὸν ἔρωτά της, διὰ τοῦτος αὐτὸς μεταβάλλεται εἰς ὡς ἀνθρωπον κατὰ συνθήκην, εἰς νευρόσπαστον, εἰς τέρας. Ἡ ὑπέρβασις διως αὐτὴ τῶν δρίων τῆς ἀνθρωπίνης κτηνωδίας, χάριν δῆθεν τῆς πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν τιμὴν ἀγάπης, ἔχρειάζετο δυστυχῶς εἰς τὸν Βερναρδάκην, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ μίαν πλοκὴν καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ μίαν λύσιν.

Ἄλλ' ἀν τὸ καθαρὸς δημιουργικὸν στοιχεῖον εἰς τὰ δράματα τοῦ Βερναρδάκη εἶνε τόσον ἐλλιπές¹, μήπως τούλαχιστον εἶνε, δπως λέγομεν συνήθως, καλογραμμένα;

Θάδικοῦσα πολὺ τὸν συγγραφέα τῆς «Φαύστας» ἀν τὸν συνέρχοντα πρὸς τοὺς μεγάλους ποιητὰς τῆς ἐποχῆς του, πρὸς ἔνα Σολωμὸν ἢ πρὸς ἔνα Βαλαωρίτην. Μία στροφὴ ἀπὸ τὸν «Λάμπρον» ἢ ἀπὸ τὸν «Ἀστραπόγιανον», βαρύνει δσον δλαι αἱ χιλιάδες τῶν ἱάμβων, τὸν δοποίους ἐσώρευσεν διὰ τοῦ Βερναρδάκης. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ποιητὰς τῆς σχολῆς του, τοὺς ὁποίους συνειδίσαμεν νὰ θεωρῶμεν κατώτερους, — ἐπειδὴ ἵσως δὲν εἶχαν τὴν γραμματικήν του σοφίαν, — πρὸς ἔνα Παπαρρηγόπουλον π. χ. ἢ πρὸς ἔνα Βασιλειάδην, ὅταν τὸν συγχρόνην κανεὶς, διὰ τοῦ Βερναρδάκης ἐλαττοῦται. Κατὰ τὴν γνώμην μου τούλαχιστον, πολὺ μεγαλητέρα πρωτοτυπία, ἐμπνευσις καὶ δύναμις ὑφους ὑπάρχει εἰς τὴν «Γαλάτειαν» καὶ εἰς μερικοὺς

¹ Περὶ τῶν δραμάτων τοῦ Βερναρδάκη, ὡς ἔργων ιδέας, θέσεως, προβλημάτων κοινωνιολογικῶν ἢ ψυχολογικῶν, νομίζω δτι σοβαρὸς λόγος δὲν εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ.

«Χαρακτῆρας» παρὰ εἰς τὴν «Μερόπην» αὐτήν. Εἰς ἔνα μέρος τῆς τραγῳδίας, δτι ὁποία θεωρεῖται κοινῶς ἀριστούργημα, διὰ τοῦ Πολυφόντης λέγει:

Μερόπη, δτι Μερόπη! δὲν σὲ σκάπιτω δ! Μὰ τοὺς θεούς, δὲν σὲ χλενάζω, δπαγε! Σοὶ λέγω μετὰ πάσης σπουδαιότητος Κ' ἐνόρκως, δτι Μερόπη μου: διὰπντος Υἱὸς θετός μου εἶνε καὶ διάδοχος.

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ δτι στοιχειωδεστέρα ποιασθήσια ὀρκεῖ διὰ νάντιηφθῇ κανεὶς ὅλην νοήματα μὲ τὴν τελειοτέραν διατύπωσιν, εἰσθε ἐλεύθεροι νὰ θεωρῆτε τὸν Βερναρδάκην μεγάλον ποιητήν. Ἀλλὰ πολὺ φιβοῦμαι μήπως καὶ δτι ἐπιεικέστερος τῶν αὐτηρῶν, δὲν εῦρῃ κ' ἐδῶ παρὰ ἔνόχους κοινοτοπίας καὶ δραίας πεζότητας, μ' ἐκφρασιν ψυχράν καὶ ἀντιποιητικήν. Εἴπα πρὸ δλίγουν, δτι δὲν θέλω νὰ συγκρίνω τὸν Βερναρδάκην μὲ τὸν Σολωμόν. Ἀλλὰ διατί δχι; Ἀφοῦ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους του διὰ τοῦ Βερναρδάκης κατέχῃ ἀκόμη θέσιν πολὺ ἀνωτέραν τοῦ Σολωμοῦ, δην σύγκρισις ἔρχεται αὐτομάτως κ' ἐπιβάλλεται. Ἰδοὺ λοιπὸν ἔνας μονόλογος τοῦ Λαμπρού:

Γυνή, τῆς γυναικείας ὅπλον βασιλείας μου
Τὸν λόγον μόνον ἔχοντα τὸν ἀσπολον
Τὸν ἡμερον δυνάστην τοῦτον τὸν ἡρητῶν,
Εἰς τὴν καρδίαν δστις ἐνθρονίζεται
Καὶ ζεύγει εἰς τὸν ζυγόν του δχι σώματα,
Ἄλλα ψυχάς.

Πρὸς ἐκτίμησιν διως τῆς ποιήσεως τοῦ Βερναρδάκη, δίκαιον εἶνε ἀπὸ τὸ ποιητικόν των δράματος τῶν ἔργων του, τὸ ὁποῖον καθ' ἡμᾶς εἶνε ἡ «Φαῦστα», νὰ ἐκλέξωμεν τὸ ποιητικόν των δράματος τῶν δραματικῶν μέρος, τὸ δοποῖον διωλογουμένως εἶνε διονόλογος τῆς δυσεράτου ηρωΐδος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γ' Πράξεως. Ἐνθυμεῖσθε βεβαίως τὸ περίφημον:

Nai, δτι Ἡός!
Τί εντυχής! Ἡράσθη τοῦ Μαρτίου τὸν
Υἱόν, τὸν νέον Κλείτον, καὶ τὸν ἡρωΐδην
Τὸν Κέφαλον ἡράσθη, τὸν Ὡρίωνα, κτλ.

Καὶ μετὰ τὸ γλαφυρὸν αὐτὸν μάθημα Μυθολογίας, προχωροῦντος τοῦ μονολόγου, ἔρχεται μάθημα Ιστορίας:

Ἡ γενεά μου εἰς τὴν νίκητα τῶν δασῶν
Τῆς Παννονίας ἐκοιμάτιο βάροβαρος
Μακρούς αἰῶνας, πρὸν ἐκ τοῦ Παννονικοῦ
Σιδημίου διατήρησε Μαξιμιανὸς
Ορμήσας, λάβ' εἰς τὰς τυλώδεις χειράς του
Ἄντιλ ἀρότρουν ξίφος, κ' ἐκρωματίσθεις
Ως καῖσαρ μοναρχήσῃ καὶ διαστήσις.

Καὶ διαστήσις, δτι πρόδοσις τῆς ἀρχικῆς παρομοιώσεως:

... . Εῦρηκα τέλος τὸν Ὡρίωνα μου. Ὡς
Ἡώς τὰς χεῖρας τὰς ροδοδακτύλους μου
Ἐκτείνω, τὸν ἀρότρων, εἰς τὴν φύλην μου
Κοιτίδα, τὴν ζοφώδην κ' αἰωνίαν τὸν
Δασῶν τῆς Παννονίας Νύκτα, τρέχω, καὶ
Ἐκεῖ, εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φιλτάτου μου
Ωρίωνος ωφελεῖσα, ζῶσα δηνερά,
Κοιμῶμαι ὑπνον αἰωνίου ἔρωτος.

Αὐτὸς εἶνε δλος δ ποιητής Βερναρδάκης. Υψηλότερα δὲν ἔφθασε ποτέ του. "Αν εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς τῆς ἐκλογῆς εὑρίσκετε τὴν ψηλὰ νοήματα μὲ τὴν τελειοτέραν διατύπωσιν, εἰσθε ἐλεύθεροι νὰ θεωρῆτε τὸν Βερναρδάκην μεγάλον ποιητήν. 'Αλλὰ πολὺ φιβοῦμαι μήπως καὶ δτι ἐπιεικέστερος τῶν αὐτηρῶν, δὲν εῦρῃ κ' ἐδῶ παρὰ ἔνόχους κοινοτοπίας καὶ δραίας πεζότητας, μ' ἐκφρασιν ψυχράν καὶ ἀντιποιητικήν. Εἴπα πρὸ δλίγουν, δτι δὲν θέλω νὰ συγκρίνω τὸν Βερναρδάκην μὲ τὸν Σολωμόν. Ἀλλὰ διατί δχι; Ἀφοῦ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Βερναρδάκης κατέχῃ ἀκόμη θέσιν πολὺ ἀνωτέραν τοῦ Σολωμοῦ, δην σύγκρισις ἔρχεται αὐτομάτως κ' ἐπιβάλλεται. 'Ιδοὺ λοιπὸν ἔνας μονόλογος τοῦ Λαμπρού:

Κονφοί, ἀκίνητοι οἱ Αγίοι καθὼς καὶ οἱ τάφοι.
Εἴπα κ' ἐκραξα ὡς τ' ἀγριο μεσανύχτι.
Ἀντρας—κ' ἡ Μοῖρα διατί κ' ἀν θέλῃ δια τη γράφη,
Τοῦ έαντοῦ τον εἶνε θέλεις καὶ δείχτει
Στὴν ἀκρα δυστυχία. Μέσ' στὴν ψυχή μου
Κάθον κρυμμένη, Ἀπελπισία, καὶ κοίμουν!

Πρὸς τὸ ἀριστούργημα αὐτὸν τῆς ιδέας καὶ τῆς ἐκφράσεως, πρὸς τὸν ἀδάμαντα, δτι ὁποῖος θὰ ἡμποροῦσε νὰ στολίζῃ ἐπίσης τὸ ἔξοχότερον δρᾶμα τοῦ αἰῶνος, δην ὡχριάσσουν βεβαίως πολὺ οἰκτρότερα ἀν συγκριθοῦν οἱ ἱαμβοὶ ἀλλων Ἑλλήνων δραματικῶν, τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Αντωνιάδον, τοῦ Ἀμπελᾶ, τοῦ ἀλφα καὶ τοῦ βῆτα. Μεταξὺ δὲν διατίθεται, τὸ διάστημα εἶνε βεβαίως ἀπέραντον. Καὶ εἰς τόσον διάστημα, καὶ εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ διαστήματος, ὑπάρχει πάντοτε μία καλὴ καὶ τιμητικὴ θέσις διὰ τὸν Δημήτριον Βερναρδάκην, τὸν ποιητὴν τῆς Φαῦστας.

* * *

'Ολγας λέξεις θὰ προσθέσω ἀκόμη περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Βερναρδάκη. Εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς δυσπιστεῖ κανεὶς περὶ τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς δρόθητός της, ἔνθυμούμενος δτι τὰ φαρμακεράτερα βέλη τῆς εἶετοξεύθησαν κατὰ ποιητοῦ

"Ελληνος μεγάλης ἀξίας,— τόσον μεγάλης, ώστε κατά τινας είνε ζήτημα ἀκόμη ἀν δὲν εἶνε καὶ ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν,— κατὰ τοῦ Βαλαράτου. 'Αλλ' ἀν ἴσχυροισθῇ κανεὶς διτὶ ὁ Βερναρδάκης μετὰ περιφρονήσεως ἀντίκρυζε ὅλα ἐν γένει τὰ προϊόντα τῆς νεωτέρας μας φιλολογίας καὶ μετὰ τῶν ἔργων ἔκαιεν ἀπροσέκτως καὶ τὰ χλωρά, θάντιτάξωμεν διτὶ ἡ ἀπροσεξία αὐτὴ ἢ ἡ ἀμβλυωπία τοῦ σόφου ἀνδρὸς ἐπεξετένετο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην φιλολογίαν, ἀρχαίαν ἢ νεωτέραν. Τὸ διτὶ ἐμυκτήριζε τὸν 'Ιψεν, θὰ ἔλεγε κανεὶς, σημαίνει διτὶ ὁ Βερναρδάκης ἦτο φύσει μισονείστης. 'Αλλὰ τί νὰ σημαίνῃ ἀρά γε διτὶ ἐκ τῆς πλειάδος τῶν ἀρχαίων δραματικῶν, ἔξεχώριζε καὶ ἀπεθέων τὸν Εὐριπίδην, προσπαθῶν νάμαυρόσῃ παντοιοτρόπως τὴν αἴγλην ἐνδὲ Αἰσχύλου κ' ἐνδὲ Σοφοκλέους; 'Η ἀποκατάστασις, ἡ παλινόρθωσις τοῦ ἀδικηθέντος ὑπὸ τινῶν κριτικῶν Εὐριπίδου, θὰ εἶχεν ἵσως τὸν λόγον της, ἀν δὲν ἐπροχώρει πέραν ἐνὸς σημείου, ἀναβιβάζοντος τὸ πολὺ καὶ τὸν ἀδικημένον εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν μεγάλων ἀντιζήλων του. 'Αλλὰ τὸ νὰ ἴσχυρίζεται κανεὶς διτὶ ὁ Εὐριπίδης είνε ἀνώτερος ὅλων αὐτῶν καὶ παντὸς ἄλλου δραματικοῦ, είνε ἀπλούστατα ὑπερβολή, ἀκρισία, πεῖσμα καὶ ματαιοπονία. Μεθ' ὅλα ὅσα ἀνέλυσεν, ἔλογικενθη, ἔρρητόρευσεν, εὐφυολόγησε κ' ἔξύβρισεν δὲ Ἐλλην κριτικός, δὲ Εὐριπίδης μένει Εὐριπίδης: ἀνατόμος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας λεπτότερος τῶν δύο ἄλλων, ἀλλὰ συμβολιστής ἀσυγκρίτως κατώτερος τοῦ Αἰσχύλου, καὶ καλλιτέχνης τῆς μορφῆς καὶ τοῦ στίχου ἀπείρως ὑποδεέστερος τοῦ Σοφοκλέους.

'Αλλ' ὡς τὸ σπουδαιότερον κριτικὸν ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, θὰ ἐδικαιοῦτο τις νὰ θεωρήσῃ τὸν «Ψευδαττικισμοῦ 'Ἐλεγχον», τὴν πολυρρήτητον ἐπίκρισιν τῶν «Γλωσσικῶν Παρατηρήσεων» τοῦ κ. Κόντου, ἡ δοπία, ὡς γνωστόν, ἐστοίχισεν εἰς τὸν ἐπικριτὴν τὴν πανεπιστημιακήν του ἔδραν. Τὸ μεγαλήτερον μέρος τοῦ πεντακοσιοσελίδου τούτου συγγράμματος είνε φλύαρον, παλίογον καὶ μικροχαρές. Πρὸς ἀνασκευὴν τῆς γλωσσικῆς ἡ γραμματικῆς μεθόδου τοῦ κ. Κόντου καὶ τῶν ἀττικῶν του λαθῶν, πολὺ δλιγάτεραι σελίδες θὰ ἥσαν ὑπεραρκεταί. 'Έχει δομως ἔνα πρόλογον ἐκτενὴ κ' ἔνα ἐπίλογον ἐκτενέστερον, οἱ δοποίοι σώζουν τὸ σύνολον καὶ ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς ὀραιοτέρας κριτικάς, αἱ δοποίαι ἔγραφησαν εἰς τὴν γλῶσσαν μας περὶ τῆς γλῶσσης μας. 'Ιδιαιτέρως, ἡ εὐγλωττος, ἡ εὐφυής καὶ θερμὴ ἐκείνη ὑπερα-

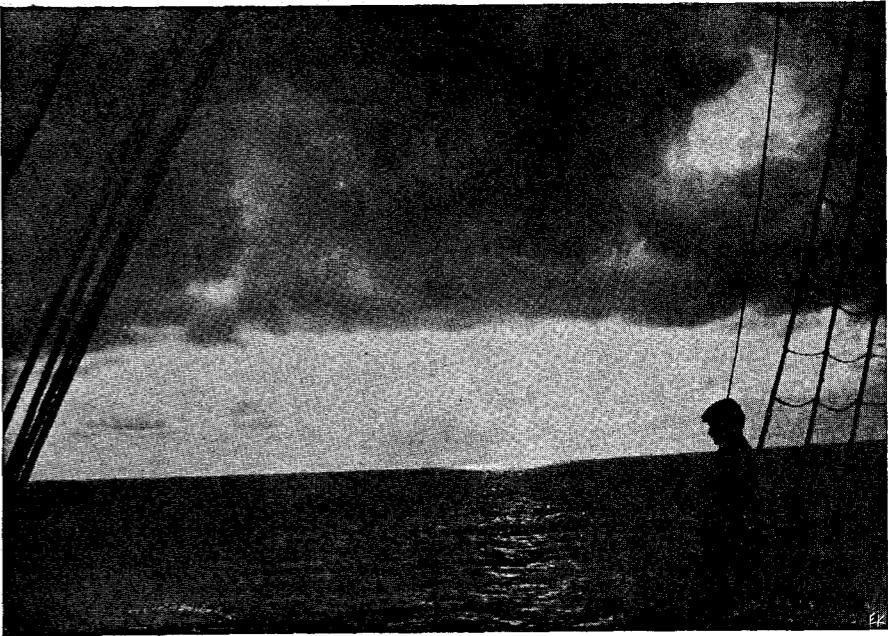
πολογία τῆς δημοτικῆς εἶνε διτὶ σοφώτερον, ἀληθινώτερον καὶ ὑγιέστερον ἐγνωμάτευσε ποτὲ καὶ ἐδίδαξεν ὁ Βερναρδάκης. Σημειώτεον διτὶ δὲ «'Ἐλεγχος» ἐδημοσιεύθη τῷ 1884, πολὺ δηλαδὴ πρὶν φανοῦν αἱ περὶ τῆς δημοτικῆς ἰδέαι καὶ μελέται τοῦ κ. Χατζιδάκη καὶ τὰ «'Εἴδωλα» τοῦ Ροΐδου. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς διτὶ ὁ Βερναρδάκης οὕτε τοῦ πρώτου τὴν γλωσσικὴν σοφίαν κατεῖχε, οὕτε τοῦ δευτέρου τὴν ἔνστικτον παρατηρητικότητα, τὴν δεύτητα, τὴν αἰσθητικὴν μόρφωσιν, τὴν χάριν καὶ τὴν εὐφυΐαν ἀλλ' διτὶ πρὸ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ μαντεύσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ θρηνήσῃ ὡς ἐθνικὴν συμφορὰν τὴν ἔγκαταλειψιν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν λογιώτατων, λογιώτατος αὐτὸς καὶ γραμματικός, καθ' ἣν ἐποχὴν δὲ ἀττικισμὸς ἐθεωρεῖτο τὸ ἄκρον ἀωτὸν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, εἶνε διὰ τὸν Βερναρδάκην δόξα καὶ τιμή, τὴν δοπίαν οὐδέποτε θὰ τῷ ἀρνηθῇ διτὶ Ιστορία τῆς Φιλολογίας μας. 'Ως λογοτεχνία, αἱ δλίγαι ἐκεῖναι σελίδες τοῦ «'Ἐλέγχου» θὰ ὑπελείποντο συγκρινόμεναι πρὸς οἰανδήποτε σελίδα τοῦ Ροΐδου' ἀλλ' ὡς κριτικὴ εἶνε ἐφαμίλλοι, καὶ οὐδεμίαν σύγκρισιν θὰ ἐφοβιζοῦντο.

'Αλλ' ἔως ἐκεῖ... 'Ο Βερναρδάκης, ὡς ὑπέρμαχος τῆς ζωντανῆς γλώσσης, ἔμεινε μέχρι τέλος θεωρητικός. Οὕτε αὐτὸς ὁ ἴδιος προέβη ποτὲ εἰς ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας του, οὕτε κανένεκποιειν ἢ ἐνεθόρουν τὰς ἀποπέιρας πρακτικωτέρων δημοτικιστῶν. 'Οταν δὲ κ. Ψυχάρης ἔγραφε τὸ «Ταξίδι» του, εἶχε τὴν ἰδέαν διτὶ μεταξὺ τῶν πρώτων του ὑπερασπιστῶν θὰ εύρισκε καὶ τὸν Βερναρδάκην. 'Απεναντίας, τὸν εὔρεν ἔχθρὸν ἐκ τῶν ἀδιαλλάτων, τόσον αὐτὸς δισον καὶ οἱ διπαδοί του, οἱ φανατικώτεροι ἢ μετριοπαθέστεροι, οἱ ἀχαλίνωτοι ἢ συντηρητικοὶ δημοτικισταί. 'Η εἰς τὴν ζωντανὴν γλώσσαν προσχώρησις τοῦ Βερναρδάκη περιορίζεται μόνον εἰς τὰ χορικὰ τῆς «'Αντιόπης», τὰ δοποὶα συνέμεσεν εἰς δημοτικὴν μᾶλλον ἐξ ἴδιοτροπίας, καὶ εἰς κάποιαν ἀπλοποίησιν τῆς καθαρευούσης, τὴν δοπίαν μετεχειρίζετο εἰς τοὺς στίχους του καὶ εἰς τὰ πεζά του. Οἱ τύποι π. χ. τῆς «Μερόπης» τοῦ 1866, λάλησον, ἔστησας, ἥκουσας, αἴτιω (προστακτική!) τεταλαιπωρημένη, κτλ. δὲν ἀπαντῶνται πλέον εἰς τὴν «Φαῦσταν» τοῦ 1894, τούλαχιστον τόσον συχνὰ καὶ ἀποκλιστικῶς. Λέξεις δὲ καὶ τύποι τῆς ζωντανῆς, ὑπογραμμισμένοι, εὑρίσκονται ἀρκετοὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν «'Ἐλεγχον».

Αὐτὸς εἶνε δλον. Τίποτε περισσότερον. 'Η ἀλήθεια, τὴν δοπίαν ἀμυδρῶς διέβλεπε, δὲν εἶ

του, καὶ ἀπὸ πνεῦμα ἀντιλογίας. Διὰ τὸν χαρακτῆρα του, καὶ τοῦτο δὲν θὰ ἥτο ἀπίστευτον. 'Οπως καὶ ἀν εἶνε, τὸ Νέον Πνεῦμα δὲν τὸν εἰχε κατακήσει τελείως. Κάτι προησθάνθη, ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν, ὅταν ἥλθεν ἐμπρός του, οὕτε καν τὸ ἀντελήφθη. 'Η Ἐπανάστασις, ἡ δοπία ἐσημειώθη εἰς τὰς ἡμέρας του, τῷ ἥτο ἀρκετή. Ζωντανώτερον, ἀληθινώτερον, νεωτεριστικώτερον τίποτε δὲν ὠνειροπόλησε ποτέ, ὡστε νὰ αἰσθανθῇ καὶ τὴν ἀνάγκην δργάνου ἐκφράσεως τελειοτέρου. 'Ο ἀναλογιζόμενος μᾶλιστα τὸν ἔφωτα, τὴν φροντίδα, τὴν προσοχὴν μὲ τὴν δοπίαν ἔγραφε τὴν μουμιώδη του καθαρεύονταν, ἀγεται νὰ ὑποπτευθῇ σοβαρῶς μήπως δὲν εἴπεν ἀπὸ πεποίθησιν ὅσα εἶπεν ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ πεῖσμα, ἀπὸ μῖσος κατὰ τῶν ἀττικιστῶν, οἱ δοποίοι ἐπέκριναν τὴν γραμματικήν

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

ΦΩΤΟΓΡ. Ε. Τ.

ΑΙΜΑΤΩΜΕΝΑ

ΞΗΜΕΡΩΜΑΤΑ

Οταν πηγαίνετε στήν Κρήτη και βγαίνετε σε χωριό, καμαρώνετε μόνο τα παλληκάρια, κυττάτε πώς σέρνουν δύοφοι και λεβεντόκορμοι τὸν χορὸν και πῶς τραγουδοῦν δοι γύρω τριγύρω στὸ γλέντι και πῶς χύνεται και πετιέται ἀπὸ τὴ λύρα ἡ ἄγρια ψυχὴ τοῦ Κρητικοῦ καββάλλα ἀπάνω στὶς μεγάλες δοξαριές...

Τρώτε και πίνετε και τραγουδήτε μαζί των —μη ζητάτε ὅπως ποτὲ νὰ σᾶς ποῦνε ίστορίες τοῦ πολέμου.

Δὲν τόξερα. Και γι' αὐτὸ δταν ἐγυρίσαμε ἀπὸ τὸ γλέντι ποὺ ἔκαμψε στήν ἀμμουδιά, εἴπα τοῦ γέρου Κρητικοῦ ποὺ μὲ φιλοξενοῦσε στὸ χαμηλὸ και φτωχικὸ σπιτάκι του νὰ καθίσῃ κοντά μου, ἔκει στὸ πέτρινο πατάρι τῆς αὐλῆς του ποὺ εἶχα καθίσει κ' ἐγὼ κουρασμένος.

Ἡ νύχτα ἀρχίζε νὰ πέφτῃ ἀπάνω στὰ δεντρά, μιὰ ἐμοφόφοτατη μυρωδιὰ θερισμένων σπαρτῶν ἐρχόντανε ἀπὸ τὰ χωράφια και κάπου κάπου ἥλιοκαμένες χωριατοπούλες μὲ τὸ δρεπάνι στὸ χέρι ἐγύριζαν στὸ χωριό, σφιχτόκορμες και χαμηλοβλεποῦσες, μᾶς ἔλεγαν μὲ μισὰ χείλη ἔνα ντροπαλὸ καλησπέρα, ἐκοκύνιζαν, κι' ἀραιώναν τὸ βῆμα των κ' ἐχάνοντο μέσα στὴ νύχτα...

Ποιὸς μοῦ εἶπε ἐμένα νὰ ταράξω δῆλη αὐτὴ τὴν ἡρεμία και δῆλη τὴν ὁμορφιὰ και νὰ καλέσω κοντά μου τὸν γέρο Κρητικὸ και νὰ τὸν βάλω νὰ μοῦ διηγηθῇ ἔνα ἐπεισόδιον τῆς ζωῆς του;

Μόλις τὸ 'πα και τὸ μετάνοιωσα. Ἡταν ἀργὰ πλειά. Ο Κρητικὸς εἶχεν ἀνάψει ἀπὸ τὴ χαρὰ γιατὶ θὰ μιλοῦσε γιὰ πολέμους και εἶχεν ἀρχίσει τὴν ίστορία του.

— Ἡταν Κυριακή, Αὔγουστος μῆνας, στὴν τελευταία ἐπανάσταση. Τὸ ξέραμε πῶς θὰ ὁρχόταν τὴν ἡμέρα ἔκείνη τὸ βαπτόρι και εἴχαμε ἀπὸ τὰ ἔμερώματα κατεβεῖ δοι οἱ χωριανοὶ στὸ γιαλὸ και τὸ περιμέναμε.

— Ήμαστε λυπημένοι δοι μαζ' ἀμίλητοι και εἴχαμε ξαπλώσει ἀπάνω στὴν ἀμμουδιά, συλλογισμένοι. Εἶχαμε τὸν θάνατο μέσα μας. Στὴν καρδιά μας ἐκόχλαζεν ἡ λαχτάρα νὰ ἐκδικηθοῦμε και νὰ πάρωμε πίσω τὸ αἷμα.

Κι δ' γέρο Κρητικὸς ἐμάζεψε τὰ φρύδια του, ἐστύλωσε τὰ μάτια του σ' ἔνα ἀκίνητο σημεῖο μέσα στὸ σκοτάδι και ἐσώπασε λίγο. "Ενοιωσα, κάποια θὰ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια του ἀπαίσια και δύσνηρότατη λιτανεία ἀναμνήσεων.

— «Βλέπεις, ἔκει πέρα, τὸ Μεγάλο Βράχο, στὴν ἄκρα τοῦ χωριοῦ ; 'Έκει ἀπάνω εἶχαμε μαζωχτεῖ δοι μιὰ ἀπὸ ἔκεινες τὶς μέρες και εἶχαμε ίδει νὰ καίγεται τὸ Κάστρο και εἶχαμε νοιῶσει εὐθὺς πῶς τὰ δέρφια μας θὰ σφάζονται ἔκει πέρα. Μέσα στὸ σταύρωμα τοῦ μεσημεριοῦ μᾶς ἐφάνηκε πῶς ἐρχόντανε, ἀπὸ κεῖ κάτω, τὸ ψυχυμαχητὸ και δ σύνθηρης τῶν γυναικῶν, τῶν βυζιανάρικων παιδιῶν και δ χτύπος τῶν κορμιῶν ποὺ ἐπέφταν κάτω ἀπὸ τὸ τούρκικο μαχαῖρο . . . "Ολη τὴ νύχτα ἐμείναμε ἔκει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, δλοκόκκινα ἀπὸ τὴν ἀγωνία και τὴν ἀγανάχτηση και ἐκυπτάζαμε, βουβοί, τὸν καπνὸ ποὺ βγάνανε τὰ καμένα σπίτια και τὶς μεγάλες φλόγες και ἀκούγαμε ἀνάρια, ἀνάρια, παραδεσινὰς χύπους ἀπὸ κεῖ πέρα και ἔνα βαθύ, πνιγμένο βουητό.

— Ήτανε Τρίτη. Τέσσερις μέρες ὑστερα γυρίζαμε γύρω τριγύρω στὺ μπεντένια, στὶς χωσές, στὰ τούρκικα μετόχια ποῦνε ἀπέξω ἀπὸ τὴ πολιτεία και ἔζητούσαμε ἀμίλητοι θροφή γιὰ τὴν ἐγδίκησή μας. Τὴν Κυριακὴ ἐμάθαμε πῶς θὰ όχόταν ἔνα βαπτόρι στὸ λιμάνι τοῦ χωριοῦ μας και γι' αὐτὸ ἐτρέξαμε δοι ἀπὸ τὰ ἔημερώματα στὸ γιαλό. Εἶχε μανρίσει τὸ μάτι μας. Ποιὸς ξέρει, κανένας Τοῦρκος θὰ τύχαινε στὸ βαπτόρι. Ο Θεὸς εἶνε μεγάλος και δίκαιος ! Εἶχε μανρίσει τὸ μάτι μας, σοῦ λέω. Περισσότερο θὰ τόκανα χαρὰ νάβλεπα Τοῦρκο στὸ δρόμο μου παρὰ νάβλεπα τὸν ἀδερφό μου ποὺ τόσα χρόνια τώρα τὸν τρώει ἡ ξενητεία.

Ξαφνου πεταχτήκαμε δοι στὸ πόδι. Ἀπὸ μακριὰ εἶδαμε τὸ βαπτόρι νάδοχεται. Δὲν ἐμίλιούσαμε. "Ολοι εἶχαμε στυλωμένα τὰ μάτια στὸ βαπτόρι, σὰν νὰ θέλαμε νὰ τὸ σύρωμε, νὰ τὸ φέρωμε μπροστά μας μίαν ὥρα ἀρχήτερα. Μᾶς φαινόταν, δὲν ἐσάλευνε ἀπάνω στὰ νερά, και δῆμος δοι κι ἐσίμωνε κι ἐδιακρίναμε τώρα τὴ σημαία του, τοὺς ἐπιβάτες ἀπάνω στὸ κατάστρωμα, τὸν πλοίαρχο στὴ γέφυρα ποὺ μᾶς ἐκύπταζε μὲ τὸ τηλεσκόπιο, τοὺς ναῦτες ποὺ πηγαίναν κι ἐρχόντανε ἀπὸ τὴν πλώρη στὴν πρύμνη κι ἀνέβαιναν ἀπάνω στὰ σκοινιά.

— Τὸ χέρι μου μὲ τρώει, μωρὲ παιδιά, ἐφωναξα τότε στοὺς συντρόφους μου. Θὰ ίδητε, κανένα καλὸ μαντάτο μᾶς φέρνει τὸ βαπτόρι.

Κανεὶς δὲν μ' ἀποκρίθηκε. Εἶχαν δοι στυλωμένο τὸν νοῦ των και τὰ μάτια των ἀπάνω στὸ κατάστρωμα. "Ολο κι ἐσιμώναμε χωρὶς νὰ

τὸ νοιώθωμε στὴ θάλασσα, και τὰ κύματα ἀρχισαν νὰ βρέχουν τὰ πόδια μας. Ξάφνου ὁ ἀνηψιός μου δίπλα μου χύνεται στὴ βάρκα ποῦταν λυμένη στὴν ἀκρογιαλιά :

— Μωρὲ ἔνας Τοῦρκος εἶνε μέσα ! . . . "Ενας Ἀτζίγγανος !

Τριγυροῦμε δοι τὸν ἀνηψιό μου :

— Ποῦ 'ναι ; Ποῦ 'ναι ;

— "Έκει στὴν πλώρη μὲ τὴ χιράκια και τὸ φέσι. Τὸν βλέπετε; Τώρα σκύβει. νά, νά . . . στὴν πλώρη !

Τὸν εἶδαμε δοι. Πεταχτήκαμε στὴ βάρκα. Λέξι δὲν εἶπαμε. Μὲ δυὸ κουπιές ήμαστε δίπλα στὸ βαπτόρι. .Ναί, ναί, ήταν δ' Ατζίγγανος στὴν πλώρη ἀκίνητος, ήσυχος και μᾶς ἐκύπταζε. Δὲν ἔνοιωσε τίποτε ! 'Εμεῖς δὲν ἐμίλιούσαμε. 'Εκρύβαμε τὴ χαρά μας και ἔχαμηλώναμε τὰ μάτια μας μὴν τύχη και τὰ ίδη δ σκύλος και φιβηθῇ και πέση στὴ θάλασσα και πεθάγη ἔξω ἀπὸ τὰ δικά μας τὰ χέρια.

Σὰν ἀγρίμια πηδήσαμε στὸ κατάστρωμα και ἐχυμήσαμε στὴν πλώρη. Δὲν ἐμπορούσαμε πλειὰ νὰ κρατήσωμε τὴ χαρά μας. Ἡταν ἔκει, και τὰ μάτια μας τὸν κύτταζαν και θὰ τοῦ μίλησαν φαίνεται γιατὶ ἀρχίζε νὰ τρέμη και νὰ φωνάζῃ. Ο ἀνηψιός μου ἐσυρε τὸ μαχαῖρο. 'Εγὼ τὸν ἐμπόδισα :

— "Εξω ! Τὸ χῶμα τῆς Κρήτης νὰ πιῇ τὸ αἷμα !

Τὸν ἐροῦσαμε στὴ βάρκα, τὸν ἐπατήσαμε και τὸν ἐσύραμε στὴν ἄμμο. Αὐτὸς ἀρχίζε νὰ φωνάζῃ ἀράπικα ποὺ δὲν τὰ καταλαβαίναμε κ' ἔκαμε νὰ φύγη. Ποῦ νὰ πάῃ ! "Έξη μαχαίρια σηκώθηκαν κι ἐκυλίστηκε χάμιο κίτρινος ἀπὸ τὸν φόβο και ἔκανε σχήματα σὰν νὰ παρακαλοῦσε. 'Εμεῖς δὲν ἐμίλιούσαμε κι ἔπεισε πίστομα χάμιο κι ἀρχίσε νὰ κλαίῃ ἀπάνω στὴν ἄμμο . . . Θυμᾶσαι; 'Έκει ποὺ καθίσαμε σήμερα κι ἐφάγαμε, ἔκει κοντά, δυὸ βήματα, ήταν ξαπλωμένος . . .

— 'Ανατρίχιασα. "Ενας φόβος παραξένος ἔλυσε τὰ γόνατά μου. "Η νύχτα εἶχε γίνει πηγήτορη. Σύννεφα μεγάλα περνοῦσαν ἀποπάνω μας, οἱ δύορφες χωριατοπούλες δὲν ἐπερνοῦσαν πλειά, και ἀπὸ μακριὰ ἐρχόνταν μόνο, μέσα ἀπὸ κανένα κούφωμα δεντροῦ η μέσα ἀπὸ κανένα χαλασμένο σπίτι, η φωνὴ τοῦ γκιώνη.

— Καὶ εἶπα : Κυρώνω, πᾶμε μέσα στὸ σπίτι !

— Ο σύντροφός μου δὲν θὰ τὸν ισχύει ποὺ δὲν ἔκινηθηκε διόλου κι ἔξηκολούθησε σιγανώτερα τώρα, μιά, μιά λέξη, σὰν νάθελε νὰ σκα-

λίση βαθειά στὸν νοῦ μου δσο μποροῦσε καλήτερα δλες τὶς λεπτομέρειες :

— Ο ήλιος εἶχε κατεβεῖ πλειὰ στὸν κάμπο, ήτανε μέρα πλειὰ κι ἐδιάκριναν καλὰ τώρα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ατζίγγανου. Εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὴν ἄμμο μ' ἐκύτταξε και μὲ εἰδὲ γεροντότερο φάίνεται κι ἐσύρθηκε ἵσα μὲ τὰ γόνατά μου και τ' ἀγκάλιασε κι ἐλέόρωνε τὰ στιβάνια μου μὲ τὰ δάκρυνά του.

Μιὰ στιγμή, — δ' Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσῃ ! — τὸν ἔλιπτηκα. Τὸν ἔβλεπα καθαρὰ τώρα στὸ φῶς. Ἡταν δλοκίτρινος, εἶχε μικρὰ κι ὀλόμαυρα μάτια κι ἀραιὰ ἀραιὰ ἀσπρὰ γένεια. Ἡταν ψηλός, μεγαλόσωμος, κι εἶχε σωριαστεῖ δλος μπροστά μου και μ' ἐκύτταξε, και δάκρυνα μεγάλα — πρώτη φορὰ εἶδα τόσο μεγάλα δάκρυνα ! — ἐτρέχαν ἀπὸ τὰ μάτια του.

Δὲν ἐμίλιούσε, μ' ἐκύτταξε μόνο. Κ' ἐγὼ μιὰ στιγμὴ — δὲν τ' ἀρνοῦμαι ! — ἔνοιωσα τὴν καρδιά μου νὰ μαλακώνῃ ἀπὸ τὴν καλωσύνη. Εἴπα, ποιὸς ξέρει ἀν δὲν ἔχη παιδιὰ και τὸν περιμένον, ποιὸς ξέρει ἀν δκούσε ποτὲ τὸ δνομα τῆς Κρήτης, τί φταίει αὐτὸς δ κακομοίογης, εἶνε γέρος και κλαίει.

Μὰ ἐθυμήθηκα εὐθὺς τὸ αἷμα, ἀκουσα μιὰ στιγμὴ πάλι τὸ βουητὸ και τὸ σύνθηρο ποὺ ἀπὸ τὸν Μεγάλο Βράχο ἀκούσαμε τὴν περασμένη Τρίτη νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ μπεντένια, κι' εἶδα τὴν ὥρα κείνη νάρχωνται και νὰ σέρωνται ἀπάνω στὴν ἄμμο γυναικες σφαγμένες και γέροντες και παιδάκια και νὰ μὲ κυττάζουν και νὰ μοῦ παραπονοῦνται . . . — "Οχι ! οχι ! ἐμούγκρισα, τὸ αἷμα θέλει ἐγδίκηση !

Τοῦ φώναξα γιὰ νὰ ίδω ἀν εἶνε Τοῦρκος και μὴ μετανοιώσω ύστερα :

— 'Αλλάχ !

Κι αὐτὸς πετάχτηκε ἀπάνω μὲ μιὰ χαρὰ στὰ μάτια και μὲ μιὰν ἐλπίδα κι ἐκύτταξε τὸν ουρανὸν κι ἐμένα κι ἐφώναξε κι αὐτὸς :

— 'Αλλάχ !

— Ήταν Τοῦρκος — δὲν σηκώνει πλειὰ ἀμφιβολία κι ἐσύρα τὸ μαχαῖρο. Αὐτὸς ἐστρομάχητκε πάλι σ' ἔνα βραχάκι κοντὰ στὴ θάλασσα και μὲ παρακάλεσε μὲ τὰ χέρια του και μὲ τὰ μάτια του και μὲ τὴ φωνή του νὰ περιμένω. Εἶχεν ἀπελπιστεῖ. "Απλωσε τὴ χιράκια του ἀπάνω στὴν ἄμμο, ἐπῆγε κοντὰ στὴ θάλασσα κι ἐπλύνε τὰ πόδια του και τὰ χέρια του, ἐστρόφηκε πρὸς τὴν ἀνατολή, πρὸς τὸν ήλιο κι ἐγονάτισε. Φαίνεται ἔκανε τὴν προσευχή του γιατὶ ἀνοιγοκλειοῦσαν τὰ χείλη του και μιὰ παραξένη

γαλήνη χυνότανε άπάνω στὸ πρόσωπό του. Ὁ ήλιος είχε ψηλώσει πλειά...

Ἡ φρίκη είχεν ἀνοίξει περίτρομα τὰ μάτια μου κι ἐκύτταξα τὸν σύντροφό μου κι ἐπερίμενα. Αὐτὸς ἐσώπασε πάλι λίγο κι ἔβαλε τὸ χέρι του μπροστὰ στὰ μάτια του γιὰ νὰ ἰδῃ καλήτερα στὸν νοῦ του.

— Σὰν νᾶνε μπροστά μου... Σὰν νὰ τὸν βλέπω ἀκόμη. Οἱ σύντροφοι μου ἡσαν γύρω του κι ἀνυπομονοῦσαν καὶ πότε ἐκεῖνον ἐκύτταξαν καὶ πότε ἐμένα. Ὁ ἀνηρψός μου ἐκρατοῦσε τὸ μαχαιρὶ κι ἐσύμωνε. Αὐτὸς στὴ μέση, ἀσάλευτος, είχε σταυρώσει τὰ χέρια κι είχε κλείσει τὰ μάτια, γονατισμένος ἀπάνω στὴ χιράμα, μπροστὰ στὸν ἥλιο κι ἐπερίμενε...

Λοιπόν; Κι ἔτρεμα δῆλος.

Μέσα στὴ νύχτα δὲ γέρο Κρητικός, γαλήνιος,

σχεδὸν γελαστός, ἀπλωσε τὸ χέρι του καὶ διέγραψε μέσα στὸ σκοτάδι τὸ σχῆμα χεριοῦ ποὺ σφάζει.

Οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ μου στηρώθηκαν ἀπὸ τὸν φόβο. Ἔφυγα πρῷ - πρῷ. Δὲν ἔκλεισα μάτι δληνύχτα. Ὡ! ἐκείνη ἡ σκηνὴ πόσες φορές δὲν αἰμάτωσε τὴν ψυχὴ μου κατόπιν! — δέρος μὲ τὰ μικρὰ μάτια καὶ τὰ μεγάλα δάκρυα γονατισμένος ἀπάνω στὴν ἄμμο, κι ἡ θάλασσα μπροστά του ἡρεμη καὶ γαλανὴ κι ὁ ἥλιος ψηλὰ καὶ τὸ χέρι τοῦ Κρητικοῦ ποὺ ἀπλώνεται στὴ νύχτα ἡρεμο καὶ μεγαλόπρεπο καὶ διαγράφει τὸ σχῆμα χεριοῦ ποὺ σφάζει!...

— Ὡ! δταν πηγαίνετε στὴν Κρήτη, καμαρώνετε μόνο τὰ παλληκάρια, τρώτε καὶ πίνετε καὶ τραγουδήτε μαζί των — μὴ ζητάτε δμως ποτὲ νὰ σᾶς ποῦνε ἴστορίες τοῦ πολέμου!...

KAPMA NIPBAMH

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ *

— Νοέλ, τίθεμαι μαζὶ μὲ τὸ παιδί μου ὑπὸ τὴν προστασίαν σου. Ἐπικαλοῦμαι τὴν γενναιότητά σου ἐναντίον τῆς ζηλοτυπίας σου... Σοῦ ἐμπιστεύμαται τὸν μικρόν μου Κλαύδιον. Ἔως τόρα τὸν ἡνέχθης μόνον... Ὁμως πιστεύω δτι μίαν ἡμέραν θὰ τὸν ἀγαπήσῃ! Ἐκείνος σάγαπη ἥδη... Δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀλλον ἀπὸ σένα δὲν θάγαπήσῃ παρὰ μόνον ἐσένα ἀπὸ σένα μόνον θὰ δεχθῇ τὴν ἀνατροφήν, τὰς ἴδεας, ποὺ αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀληθινὴν πατρότητα. Θὰ είνε τὸ πνευματικὸ παιδί σου, τὸ παιδί τῆς καρδιᾶς σου, ἀν θέλης... Είνε παιδί δὲν ἔχει παρελθόν δὲν ἔχει μνήμην. Ἡ ψυχὴ του είνε ὀλόλευκη....

— Αρκεῖ! Ζοζάννα, ἔδιωξα τὸν κακὸν πειρασμόν... Καὶ λαμβάνω τὸν Κλαύδιον ἀπειδή μοὺ τὸν δίδεις ἐσύ... Ἄς ἡσυχάσωμε!... Αὐτὴ ἡ σκηνὴ μεπέθανε... Θέέ μον! τὶ θλιβερὰ ποὺ εἶν' ὅλα αὐτά, φρίκωδῶς θλιβερά!... Αὐτὸ τὸ δωμάτιον είνε σὰν πένθιμο... Ἄς βγοῦμε... Θὰ πᾶμε νὰ δειπνήσωμε στὸ Δάσος, δὲν θέλεις;... Ἅ! είνε ἡ τελευταία βραδυά!...

ΑΕ

Ἐβγῆκαν. Ἡτον νύχτα, ἡ βροχὴ ἔπεφτε λεπτὴ καὶ διαπεραστική.

* «Παναθήναια» συνέχεια καὶ τέλος σελ. 347.

κυανοῦν ἔντονον καὶ μολαταῦτα ἀναλυτό, ὡσὰν μουσκευμένο ἀπὸ τὴν λεπτὴν βροχοῦλαν, ἔνα κυανοῦν ποὺ τὰ ἡλεκτρικὰ φῶτα ἔδειχναν τεχνητὸν καὶ θεατρικὸν κάπως. Καὶ μέσα εἰς αὐτὸ τὸ κυανοῦν ποὺ ἔπνιγε τὸν σταυρὸν τῶν Βενσὲν οἱ ὑπερομέγεθεις ὅγκοι τῶν σπιτιῶν, τὸ σκυθρωπὸν προάστειον, τὰ δένδρα φωτιζόμενα ἐκ τῶν κάτω.

Τί κόσμος! Ἡρχοντο - Ἡρχοντο, ὑπάλληλοι, ἔργάται, ἀνδρες καὶ γυναῖκες μὲ τὰ ροῦχα τῆς δόνυλειᾶς Ἡρχοντο κατὰ ὀμάδας ἀπὸ δλας τὰς γωνίας τῶν Παρισίων πρὸς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ὃπου ἀρχίζει τὸ ἀλλητινὸ λαϊκὸν Παρίσι, τὸ Παρίσι τῶν κινημάτων καὶ τῶν ἐπαναστάσεων. Ἐκεὶ ἔχωρίζοντο ἀλλὰ οἱ μεγαλύτεροι δμοίοι ἀνέβαιναν ἀπὸ τὸ προάστειον Ἀγίου - Ἀντωνίου ἡ τὴν δόδον Roquette. Καὶ ἡ Ζοζάννα ἀναπολοῦσα φράσεις τοῦ Οὐγκὼ καὶ τοῦ Μισελὲ παραδετήρει τὸ παλιὸ λιθόστρωτον... Μὲ τὸν ἀγκῶνα εἰς τὸ τραπέζι, τὸ πιγοῦντι εἰς τὸ χέρι, μὲ ἡρεμηνη φωνὴν ἄρχισε νὰ λέγῃ τὰς σκέψεις τῆς δυνατά:

— Αὐτὸς οἱ ἀνθρωποί, οἱ ἀνθρωποί ποὺ διαβαίνουν... εἰνε δλοι πτωχοί, μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πτωχότατοι... σύροντι τὸ βῆμα τους· κατεβάζονταν τὸ κεφάλι καὶ σφίγγονταν τοὺς δμοὺς των καθώς περπατοῦν. Ἡράσθησαν δλην τὴν ἡμέρα... Ἐίνε κατακουράσμενοι... Καὶ ὁ καθένας ἔχει τὸ φορτίον του: ἀθλιότητα, ἀρρώστιες, ἐρημιά. Τὶ θὰ ἔλεγαν δλοι αὐτὸι ἀν ἐτολμούσαμε νὰ παραπονεθοῦμε μπροστά τους... Ἅ! Νοέλ τι δάκρυα ἀνώφελα ποὺ ἔχύσαμε! τὶ πίκρες ἀνόητες ἐδημιουργήσαμε γιὰ τὸν εαυτὸν μας, κάποτε!... Εἴμεθα νέοι, δυνατοί, ἔχυπνοι, καλοπεργοῦμε... ἀγαπόμαστε, καὶ ὑπέρφερα μολαταῦτα, καὶ ὑποφέρεις ἐσὺ τόρα!... Εἴμεθα ἔνοχοι! εἴμεθα τρελλοί!

— Τί φαρμάκι ποὺ στάζουν τὰ λόγια σου, Ζοζάννα, είπε δὲ Νοέλ θλιβερά. Κάποιο παράπονο ὑπάρχει μέσα τους. Θέλεις νὰ πῆς δτι ἀν ἡμούν φρονιμώτερος, ὑπομονετικώτερος, καρτερικώτερος, δλιγώτερον ἀπότομος εἰς τὸν πόθον τοῦ νὰ σὲ κατακήσω, θὰ εὑρίσκαμε γλιγωρότερα τὴν εύτυχία μας...

— Ισως.

— Ὁχι, Ὁχι, δὲν τὸ πιστεύω αὐτό!.. Σὲ ἀγάπησα, Ὁχι ὅπως ἀξίζεις μερικὲς φορές, ἀλλὰ πάντοτε ἡθέλλησα νὰ σ' ἀγαπήσω καλύτερα, περισσότερο, νὰ ὑψώσω τὸν ἔρωτά μας ὑπεράνω τοῦ ἐγωΐσμου, τῆς ματαιότητος, τῆς εὐτελείας. Καὶ τὸ «ἰδεῶδες» μου δὲν εὑρίσκεται εἰς ἀντίφασιν μὲ τὸ αἰσθημα ποὺ ἔχω ἐγώ, ποὺ ἔχεις κέσυ

διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς γυναικός. Δὲν προτίθεμαι νὰ σὲ ὑποδουλώσω, νὰ σὲ χαμηλώσω... Τούναντίον μάλιστα ἀφοῦ σὲ συνδέω μὲ δλους τοὺς στοχασμούς μου, μὲ δλας τὰς πράξεις μου, ἀγαπημένη μου «ἀντάρτις».

— Ἀντάρτις... Ὡ! Ὁχι ἐναντίον σου, Νοέλ, τὸ ξέρεις καλά... Μὴ μοῦ δίδης πιὰ αὐτὸ τὸ δνομα τῆς «Ἀντάρτιδος»... Επανεστάτησα ἐναντίον τῶν ἥθικῶν ἀδικιῶν καὶ τῶν ὑλικῶν, διὰ τὰς δποίας ὑπέφερα, δπως τόσες γυναῖκες, καὶ Ὁχι ἐναντίον τοῦ ἔρωτος. Κέγω ἐπίσης είχα κάποιο «ἰδεῶδες»...

— Εβαλε τὸ χέρι της ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια. Δάκρυα ἔτρεχαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ωχρὰ δάκτυλά της τὰ χωρὶς δάκτυλίδια, — τὰ ἐλαφρά, φιλόπονα, ψωπευτικὰ δάκτυλάκια τῆς ποὺ δὲ Νοέλ ἀγαποῦσε.

— Ζοζάννα!

— «Α! Νοέλ, συλλογίζομαι τὴν ζωὴ μου, τὴ θλιβερὴ ζωὴ μου!... Ολες οἱ πίκρες τοῦ παρελθόντος ἔχονται πάλι στὴν ψυχὴ μου!... Τὶ είμαι τόρα;... Μία γυναῖκα ἐπάνω εἰς τὴν δποίαν ἡ θλιψις ἔβαλε τὴν σφραγίδα της, τῆς δποίας καὶ τὰ φιλιὰ ἀκόμη σάφηνον μελαχολικόν!... Ἀναμεταξύ μας, μεταξὺ τῆς εύτυχίας κεμᾶς τῶν δύο, ὑπάρχουν δέκα ἔτη τῆς ζωῆς μου, τὸ παιδί μου, καὶ τὸ φάντασμα ἐκεῖνο ποὺ σὲ ἀκουσίως σου ἀνακαλεῖς!... Ὡ! γιατί νὰ ἔλθης τόσο ἀργά; Γιατί νὰ σὲ περιμένω;... Καὶ νὰ μὴν ἡθελα νἀρνηθῶ τὸν παλαιὸν ἔρωτα, νἀρνηθῶ τὸ παρελθόν μου!» Ημουν προσκολλημένη εἰς αὐτὴν τὴν ἰδέαν: δτι είχα κάμει είχα τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κάμω!... Ἀλλὰ μισῶ, καταρῶμαι, ἀρνοῦμαι πᾶν δτι ἔστατη ἱκανὸν νὰ μὲ κάμη διαφορετικήν σου, δτι ἔσταμάτησε, ἔπειροδύνετε τὸν συμπληγιασμόν μας, πᾶν δτι δὲν είσαι σύ.

— Ο Νοέλ πνιγόμενος ἀπὸ τὴν συγκίνησιν ἦκουε τὴν Ζοζάνναν... Καὶ ἀνεπόλει εἶναι καιρὸν δπου ἡ ἀλαζῶν αὐτὴ ἀπεκρίνετο εἰς τὴν λύπην τοῦ ἔραστο τῆς μὲ δικαιολογίας, ποὺ ἔξεπλήγτετο, ἀγανακτοῦσε σχεδὸν διότι δ Νοέλ τῆς ἔζήτησε «νἀρνηθῆ τὸ παρελθόν της». Επεκαλεῖτο τότε ὑπὲρ ἔσατης τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν λογικὴν ποὺ ἡ καρδιὰ δὲν γνωρίζει. Καὶ ἡτον ἡ ἰδία γυναῖκα τόρα ποὺ ἀπηργεῖτο μὲ εἰλικρίνειαν τὸ παρελθόν αὐτό, ἀπὸ τὸ δποίον ἔλειπε δ Νοέλ.

— Εδοκύμασε μεγάλην χαράν, οίκτον ἀκόμη μεγαλύτερον. Ἡθέλησε νὰ υπερασπίσῃ τὴν Ζοζάνναν ἐναντίον τοῦ ἔαυτοῦ της, νὰ τῆς φανερώσῃ τὴν ἐκτίμησίν του καὶ τὸ σέβας του...

Αλλά, δταν ήθελησε νὰ διμιλήσῃ, τὰ λόγια τοῦ ἔλειψαν τὰ μάτια του ἐγέμισαν δάκρυα...

Παρετήρει τὴν Ζοζάνναν ἥτον διλγάτερον δροσερὰ καὶ διλγάτερον νέα ἀπὸ ἄλλοτες ἡ ὄψις της διατηροῦσε ἵχην κοπώσεως καὶ δὲν εἶχε πλέον ἄλλην ἐμορφιὰν παρὰ τὴν θαυμασίαν ἔκφρασιν τοῦ βλέμματος. 'Αλλ' ὁ Νοέλ δέν ἔκαμε εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν ἐρώτησιν ἀνθάγατοῦσε τὴν Ζοζάνναν τῶν δέκα ὅκτὼ ἔτῶν. 'Αγάπησε τὴν Ζοζάνναν τὴν τωρινὴν ποὺ εἶχε ἐνώπιόν του, τὴν ἀληθινὴν Ζοζάνναν, τὴν ἰδικήν του. Ἡγάπησε τὰ μάτια ποὺ ἔκλαυσαν, τὰ χεῖλη ποὺ ἐστέναξαν, τὰ ἐργατικὰ χέρια, τὴν καρδιὰν ποὺ εἶχε ἀρεῖ θριάμβους καὶ ποὺ εἶχε νικηθῆ ἄλλοτε, καὶ ἡ ὄποια ἐμορφώθη σιγὰ-σιγά, κατέστη ἱκανὴ διὰ τὸν μεγαλύτερον ἔρωτα, μέσα εἰς τὴν πλάνην καὶ τὴν ὁδύνην.

Τοῦ ἐφάνη ὅτι ἡ ψυχὴ του ὑψώνετο ὑπεράνω τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς βιαιότητος ἔως εἰς τὴν ἡρεμίαν ἐνὸς αἰωνίου αἰσθήματος... Τοῦ ἐφάνη ὅτι τόρα μόλις ἀρχίζε νάγαπῃ τὴν Ζοζάνναν.

— "Αφησε τὸ παρελθόν, ἀγαπημένη μου... "Αν γιὰ σένα δὲν ὑπάρχῃ, δὲν ὑπάρχει πλέον καὶ γιὰ μένα. 'Εξώρκισες τὸ φάντασμα... "Ας ἀφήσωμε πλέον τὰ λόγια καὶ τὰς σκέψεις γι' αὐτά... "Ας ζήσωμε τὴ ζωή μας...

"Εκπληκτη ἡ Ζοζάννα τὸν παρετήρησε...

— Πᾶμε! ἀγάπτη μου!... είτε. "Ολος ὁ κόσμος ἔφυγε... "Η ὥρα εἶνε περασμένη.

'Εσηκώθη, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον ἔως τὸν λαιμὸν κέσυμμαζευσε τὴν ἐσάρπαν της. 'Εβγήκαν.

"Εξω ἡ βροχὴ ἔγινετο πιὸ δυνατή. 'Ο Νοέλ ματαίως ἐπροσπαθοῦσε νὰ προστατεύσῃ τὴν φύην του. 'Εζητοῦσε κανένα ἀμάξι καὶ δὲν εὗρισκε.

— Θεέ μου! εἶπε ἡ Ζοζάννα, δέκα ἡ ὥρα!... Εἶνε φρικῶδες νάφησωμε δὲνας τὸν ἄλλον ἔτσι!

— Νὰ σάφήσω;... Πιστεύεις ὅτι μπορῶ νὰ νὰ σάφήσω ἀπόψε;... Θὰ σὲ ὀδηγήσω στὸ σπίτι μου ἢ στὸ σπίτι σου... Δῶσε μου τὸ χέρι, ἀγαπητή μου, ἀκούμβησε!...

'Η Ζοζάννα ἐστήριξε τὸ κεφάλι εἰς τὸν ὕμον τοῦ Νοέλ καὶ σιγὰ καὶ μὲ περιπάθειαν ὠσὰν διὰ νὰ τάκουσῃ μόνη της ἐψιθύρισε:

— Πολυαγαπημένε μου!...

'Εξαναβρήκαν τὸ δωμάτιον δπως τὸ εἶχαν ἀφίσει. 'Η ἡλεκτρικὴ ἀνταύγεια ἐλαμπτύριζε εἰς τὸ ταβάνι, δὲν καλκὸς ἔλαμπε εἰς τὴν σκιάν.

'Αφοῦ ἔσβισε τὸ φῶς δ Νοέλ ἐπῆρε τὴν Ζοζάνναν εἰς τὰ χέρια του διὰ νὰ τὴν θερ-

μάνη. Μία συγκίνησις ἀνέκφραστη ἔκαμε διστακτικὴν τὴν ἐπιθυμίαν του. 'Ανάμεσα ἀπὸ τὰ συρμένα παραπετάσματα ἡ ἀνταύγεια ἐγλυστροῦσε ἀκόμη. Καὶ ὁ Νοέλ ἐμάντευε τὰ χυμένα μαλλιά τῆς Ζοζάννας, τὰ κλεισμένα μάτια της, τὸ μισανοιγμένο στόμα της, διὸ τὸ χλωμὸ πρόσωπον εἰς τὸ δποῖον ἡ ἐρωτικὴ ἔκστασις ἔναπέθετε τὴν ἐπιθανάτιον ἡρεμίαν.

'Ακούνετο ἡ βροχὴ, τὸ πατρακώλισμα κανενὸς ἀμαξιοῦ, διαυθισμὸς μηχανῆς διαμέσου τῶν τοίχων."Εξαφνα, θόρυβοι καὶ λάμψεις ἔξηφανισθησαν. Καὶ ἡ βροχὴ ἔπαισε. Τὸ δωμάτιον ἔγεινε βουβόν καὶ σκοτεινὸν σὰν τάφος, καὶ οἱ δύο ἀγαπημένοι αἰσθανόμενοι τὴν νύκτα νὰ τὸν δεσπόζῃ ἐδέθησαν εἰς σφικτὸν ἐνογκαλισμόν.

Τοὺς ἐφάνη ὅτι κάθε ζωὴ εἶχε ἔξαφανισθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅτι ἡ κακὴ ἡμέρα δὲν θὰ ἥρχετο ποτέ, ὅτι ὁ πόθος τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἱζόλδης¹ εἶχε ἐκπληρωθῇ διὰ τοῦ Νοέλος. Οἱ δύο μόνοι πλέον εἰς τὰ νυμφικὰ σκότη. Καὶ χωρὶς ἀνάμνησιν, χωρὶς σκέψιν, παραφερόμενοι μέσα εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ σκοτεινοῦ ποταμοῦ, ἥσθαντο νάποθαίνη ἐντός των καθετὶ ποὺ δὲν ἥτον ἔρωτα.

Λ.Σ.

"Ο Μαυρίκιος Ναττιέ δὲν ξαναῆλθε πλέον εἰς τὸν Γυναικεῖον Κόσμον. Οἱ δύο ἐρασταὶ δὲν ἔξαναμίλησαν ποτὲ διὰ τοῦ Νοέλος. Καὶ τὸν διάρητον κέκείνους ποὺ βλέπει κανεὶς παντοῦ, τῶν δποίων κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸ δύνομα, φίλους τῶν φίλων τοῦ συγγραφέως, ἔξαδέλφους τῶν ἐργατιδῶν ἡ ἀνεψιοὺς τῶν μηχανικῶν τοῦ θεάτρου... Αὐτὸς τὸ βράδυ δ Νοέλ δὲν ἥτον εὐχαριστημένος διόλου. 'Ηκουσε μολαταῦτα τὸ δράμα ἀπὸ εὐγένειαν διότι ὁ συγγραφεὺς ἥτο παλαιὸς συμμαθητής του — ἔνα πολύτιμο παιδί!

"Ο Νοέλ ἐπέρασε μερικὰς ἡμέρας εἰς τὸ Λουζινιάν ἔπειτα ἔξανάφερε τὸν μικρὸν Κλαύδιον ἡ δεσποινὶς Μιράκλ. Καί, ἐπὶ ἐβδομάδας καὶ μῆνας ἡσαν εὐτυχισμένοι οὐτε ἐπεισόδια οὐτε τροικυμίαι μία ζωὴ ἡμερη ἀγάπτης. 'Ο Νοέλ ἥργαζετο ἄλλοτε εἰς τὸ σπίτι του, ἄλλοτε εἰς τῆς Ζοζάννας. Κάθε βράδυ μέσα εἰς τὸ πράσινο σαλόνι ἔκαμναν σχέδια, καὶ δ Κλαύδιος μὲ τὸ νυκτικό του ἔφυγε ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Ζοζάννας πρὸς τὰ χέρια του Νοέλ.

"Ἐνα βράδυ, ἔνα θέατρον ἔδιδε τὸ δίπρατον δραματάκι του κ. 'Αλφόνσου Ποπινέλ: δ «'Ανεξάλειπτος». 'Η αὐλαία ἔπιπτε ὑστερ' ἀπὸ μίαν λύσιν τραγικὴν μιᾶς ἀρκετὰ κοινῆς περιπτείας ἔνας σύζυγος, θῦμα τῆς ἀναδρομικῆς ἐρωτικῆς ζηλοτυπίας, μία σύζυγος, θῦμα τύψεων καὶ ἀναμνήσεων, ἀναγνωρίσαντες τὸ ἀδύ-

πολυαγαπημένε μου!... 'Εξαναβρήκαν τὸ δωμάτιον δπως τὸ εἶχαν ἀφίσει. 'Η ἡλεκτρικὴ ἀνταύγεια ἐλαμπτύριζε εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τῶν «Παναθηναϊκῶν».

νατον τῆς συμβιώσεως, ἀπεφάσισαν γάποθάνουν ποιητικά... Οἱ ὑάκινθοι καὶ τὰλλα λουλούδια μὲ τὰ βαριὰ ἀρώματα ἀντικατέστησαν εἰς τὸ συζυγικὸν δωμάτιον κάθε ἄλλο δηλητήριον. Προτοῦ ἀνεβοῦν εἰς τὸ κρεβάτι τοῦ θανάτου οἱ δύο σύζυγοι διεκρίνονται εἰς τὸν ξεμοίωναν μὲ τὰς ἡθοποιοὺς μετρίουν ταλάντου, μὲ τὰς ἀποτυχούσας ποιητρίας, μὲ τὰς μικρο-λογίας ποὺ γεμίζουν τὰ πρόδυνα τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ θεάτρου; 'Ησθάνετο τάχα ἡ συνεργάτις τοῦ Γυναικείου Κόσμου διὰ πάντοτε θὰ ἐλογαριάζετο ὡς γυναικοῦλα;

'Ο Νοέλ τὴν ἐκύτταζε μὲ συμπάθειαν καὶ οἴκτον... "Ητον ὥραία. 'Υπῆρχε εἰς τὸ βάθος της ἔνας κόκκος δνείρου καὶ τρυφερότητος ποὺ ποτὲ δὲν ἐβλάστανε καὶ τὸν δποῖον αὐτὴν ἡ ίδια ἥσθαντο... Καὶ δπως τόσαι ἄλλαι γυναικεῖς θὰ «έκατρακαλυοῦσε» ἀπὸ ἐραστὴν εἰς ἐραστὴν. Θὰ ἔγινετο μία ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐκείνας καλλονάς, τῶν δποίων ἡ μαλακὴ σάρκα καὶ τὸ ψυμμυθωμένον πρόσωπον ἐπιδεικνύονται εἰς δλας τὰς παρισινὰς τελετὰς ἔως εἰς τὸ πεντηκοστὸν καὶ τὸ ἔξηκοστὸν ἔτος τῆς ήλικίας... Θὰ ἔγινετο ἡ «γρηὰ» Φλορύ, ἡ «μικρὰ» Φλορύ αὐτὴ... Διυστυχισμένο κορίτσι!

— Λοιπόν, ἔρχεσθε;

— "Οχι, δὲν ἔρχομαι!... Είμαι υποχρεωμένος νὰ φύγω.

— Καὶ τὸ δεύτερο ἔργον;

— Μοῦ ἀρκεῖ τὸ πρώτο!... Τί ίδεαν ἔχετε διὰ τὸν Ανεξάλειπτον;

— Λέγω πῶς αὐτὸς δ κύριος καὶ ἡ κυρία αὐτὴ εἶνε λιγάκι... κουτοὶ νὰ σκοτώνωνται ἔτσι!... Όπωσδήποτε υπάρχει ἀλήθεια.

— Πιστεύετε πῶς μία γυναῖκα δὲν λησμονεῖ ποτὲ τὸ πρώτον ποὺ...

— 'Αγαπητέ μου, εἶπε μὲ σοβαρότητα ἡ Φλορύ, αὐτὸς ἔξαρταται ἀπὸ τὸ δεύτερον.

— Σᾶς ἀφίνω, Ντελύ!... Κέπειτα παραπονεῖσθε: νὰ διευθυντήσετε τὴν γυναῖκα του καὶ μὲ τὸν Μπερσέ. Θὰ μᾶς λιμάρουν... καὶ... ἡ... θὰ σὲ περιμένη! Θὰ δυσαρεστηθῇ! Θὰ δυσαρεστηθῇ!

— Φλορύ, εἶσ' ἔνα φαρμακάκι!... ἀπεκρίθη γελῶν δ Νοέλ.

— Επείνη ἔκαμε μίαν χαριτωμένην κίνησιν, μὲ τὸ δάκτυλο εἰς τὰ χειλή ὡσάν διὰ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τὸν Νοέλ μὲ τὸ γαλάζιο θωπευτικὸ βλέμμα της πλῆρες κακεντρεχείας καὶ περιεργείας, μὲ τὸ βλέμμα τὸ ἔξι ἐνστίκου γεμάτο ἀπὸ πρωκτητικότητα καὶ ἐκ συνηθείας καλδυόλο. 'Ακουμβημένος εἰς τὸν τοίχον δ Νοέλ παρετήρει τὸ καριτωμένον, αὐτὸς πλάσμα, ποὺ οἱ ἄνδρες ἔσκουντοῦσαν περνῶντες... «Καλη-

μουστάκια καὶ μονόκλι ὥρμησε δύπιστο της:
— "Ε! Φλορύ.

Καὶ κοντά εἰς τὸν Νοὲλ ἔνας ὡχρὸς ἀνθρωπὸς μὲ λερωμένο κολάρο καὶ σακκάκι παλιὸ ἄρχισε νῦν διηγῆται ἔνα σκανδαλῶδες ἀνέκδοτον.

— "Α! ναί, ή Φλορύ!. . . Φαίνεται δτι.. μιλοῦσε εἰς τ' αὐτὴν τοῦ γείτονός του καὶ τὰ χυδαία μάτια του ἔλαμπαν.

Ο Νοὲλ ἤκουσε ἀποσπάσματα φράσεων, ἔνα πακὸ ἐπίθετον καὶ ἐδοκίμασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ φαπίσῃ τὸν κιτρινιάρην αὐτόν. Ἀλλὰ ὁ Φουκάρ καὶ ὁ Μπερσιέ ἥσαν κοντά του.

— Πῶς ἐδῶ, Ντελύλ. . . Δὲν εἶνε τὸ ἐπάγγελμά σας νὰ ὑφίστασθε τὰς πρώτας!..

— Εἴμαι ὁ φίλος τοῦ συγγραφέως, ὁ καρτερικὸς φίλος, ὁ ἀμνησικός ποὺ δὲν θέλει νὰ μειώνῃ τὴν ἐπιτυχίαν, ποὺ χειροκροτεῖ ἀκόμη.

— Κατεβαίνομε μαζί. Θὰ πάρωμε μιὰ μπίρα.

Ἐκάθησαν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ καφενείου τοῦ θεάτρου. Ο Φουκάρ ὅμιλοῦσε δυνατὰ καμαρώνων, καὶ ἀνεκάλυπτε παντοῦ ἀνθρώπους ποὺ ἥσαν, ή ὑπῆρξαν, ή ἥθελαν νὰ γείνουν συνεργάται του, ἀνθρώπους ταπεινοὺς ἐνώπιον του ἢ δειλοὺς ἢ πάρα πολὺ ἔρασμιον. Ο μικρὸς Μπερσιέ, ἀγένειος καὶ ὁδοπορόσωπος ἐλάμβανε ἔξι ἀντανακλάσεως μέρος τῆς αὐθεντίας τοῦ διευθυντοῦ.

— Αὐτὸς ὁ Ποπινέλ! εἶπε ὁ Φουκάρ. Δὲν εἶνε καὶ τόσο κακὸ τὸ ἔργον γιὰ ἀπαρχὴν μάλιστα... Υπάρχουν σκηνὴν ἐκτυλισσόμεναι μὲ δεξιότητα, λέξεις... Κέπαιξαν καὶ καλά.. Ναί, τὸ τέλος εἶνε κάπως παιδαριῶδες ἀλλὰ τόσο καλοβαλμένο ποὺ δὲν καταλαβαίνει τὴν παιδαριωδία του κανείς. . . Εἶδατε, δῆλαι αὐταὶ αἱ ἀποστροφαὶ ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔρωτος, ἢ ἀπολογία τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀγνότητος ἢ μεγάλη σκηνὴ τοῦ μέσου τῆς δευτέρας πράξεως;..

Σοῦ τὸ ἔλεγα, Μπερσιέ, ἔχουν κάμει πολλὰ δράματα ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου γάμου, καὶ τοῦ ἐλευθέρου διαζυγίου! . . . Διαγράφεται τόρα μία κίνησις ἀντιδραστική.. 'Ακολούθησε τὴν! Ἡμπορούσαμε μάλιστα νὰ κάμωμε καὶ μίαν ἔρευναν διὰ τὴν ἀντίδρασιν αὐτὴν ζητοῦντες τὰς γνώμας τῶν φιλολογικῶν προσωπικοτήτων. . ."Ε;

— Καλὸ θὰ εἶνε! εἶπε ὁ Μπερσιέ. 'Εγὼ ἀγαπῶ τὰς Ἐρεύνας... Οἱ ἔρωτώμενοι κάμινουν δλην τὴ δουλιὰ τοῦ περιοδικοῦ...

Ο Νοὲλ ἥρωτησε:

— Δὲν ἔχετε γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐσεῖς;

— 'Εγώ; . . . Δὲν ἔχω οὔτε καιρόν, οὔτ' ὅρειν διὰ φιλοσοφίας. Ο φεμινισμός, ὁ ἀντιφεμινισμός, ὁ γάμος, τὸ διαζύγιον, ὁ ἔρως δῆλα εἶνε ἀντιγραφὴ γιὰ μένα... Ο Φουκάρ ἔσπασε στὰ γέλια.

— Μπράβο, Μπερσιέ! . . . Καὶ σεῖς, Ντελύλ τὶ γνώμην ἔχετε;

— Διὰ τὸ ἔργον ἡ διὰ τὴν θέσιν;

— Διὰ τὴν θέσιν.

— Η διαπρεπῆς συνεργάτις σας Φλορύ εἶπε πρὸ δὲλγου λόγια μεστὰ ἐννοίας. Τὴν ἥρωτησα: «Νόμιζετε δτι μία γυναικα λησμονεῖ τὸν πρῶτον τῆς ἔραστὴν ποτὲ;» Καὶ μοῦ ἀπήντησε: «Αὐτὸς ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δεύτερον.» Καὶ εἶπε ἀκόμη δτι ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία τοῦ «Ἀνεξαλείπτου» ἥσαν λίγο κοντοὶ νὰ σκοτωθοῦν ἔτσι ἀδικα! «Έχω κέγω ἀκριβῶς τὴν γνώμην τῆς Φλορύ.

— Διότι δὲν εἶσθε αἰσθηματικός, εἶπε ὁ Φουκάρ προσφέρων σιγαρέτα. Τὸ κοινὸν ποὺ εἶνε πάντοτε αἰσθηματικόν, θὰ ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ Ποπινέλ!

— Ναί. Ο Ποπινέλ ἔξασκοῦσε καὶ θὰ ἔξασκῃ ἀκόμη καὶ ἀλλες βραδυές τὴν χειροτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ χειροτέρου εἶδους τῶν αἰσθηματικῶν: τῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ ποὺ ἔχουν τὴν διάνοιαν παθητικὴν καὶ ἀσθενῆ τὴν θέλησιν. "Α! αἱ φιλολογικαὶ ὑποβολαί! Τὸ «σκότωσέ την» τοῦ Δουμᾶ ἔκαμε πολλοὺς συζύγους δολοφόνους, πολλοὺς δικαστὰς ἐπιεικεῖς εἰς ἐγκλήματα παρομοίας φύσεως... Ή διπλὴ αὐτοκτονία τοῦ «Ἀνεξαλείπτου» θὰ ἔξυπνησῃ εἰς μερικὰς ψυχὰς ὑπνώτουσαν ζηλοτυπίαν καὶ θὰ αἴματώσῃ πληγάς ποὺ ἔθεραπεύοντο σιγά - σιγά.

— 'Αλλὰ ὁ Ποπινέλ ἔχει δίκαιον! εἶπε Μπερσιέ. 'Ημπορεῖ κανεὶς νὰ εἴναι εὐτυχής μὲ μίαν γυναῖκα ποὺ...

Ἐδάγκασε τὰ χείλη του κέκατέπιε τὸν καπνὸν τοῦ σιγάρου του. Τί γκάφα, ἀν ἐτελείωνε τὴν φράσιν του! διότι ἐπιτέλους ἡ κυρία Φουκάρ. . . 'Αλλὰ ὁ Φουκάρ δὲν ἐσύλλογίζετο καν τὴν νόμιμον σύζυγόν του. 'Εσυλλογίζετο μίαν ὠραίαν μελαχροινήν ποὺ εἶχε ἔγκαταστήσει δῶς προσφάτως εἰς τὴν δόδον Γουσταύου Φλωμέρ. Δὲν ἥτον «ὁ πρῶτος» καὶ ὑπέφερε λιγάκι διότι δὲν ἥτον.

— "Α! ναί! εἶπε στρήβων τὸ ὠραῖο μουστάκι του, εἶνε σκληρὸν νὰ ἔρεῃ κανεὶς δτι.. δτι πρὸ τοῦ ἔαυτοῦ του ἔνας ἄλλος... "Οταν ἀγαπᾶ κανεὶς πολὺ μιὰ ἔρωμένη του δταν.. ἢ ἀνάμνησις τοῦ ἄλλου εἶνε ἔνας σφάχτης στὴν καρδιά. . .

Ο Νοὲλ ἐψιθύρισε:

— Ναί, εἶνε φρικῶδες!

Ο μικρὸς Μπερσιέ ἐσκεφθῆ δτι ἡ Ζοζάννα ἥτον χήρα, δτι ὁ Νοὲλ ἥτον ἔρωτευμένος μαζὶ τῆς καὶ δτι ὁ Φουκάρ ἐποδίδει ἔλλειψιν τάκτ. Καὶ, ἀδιαφόρως.

— Μπά! εἶπε, μὴν ἀφίνεσθε τόσο εἰς τὴν φαντασίαν. Τόσα λόγια καὶ τόσος θρύψος γιὰ ἔνα πρᾶγμα τόσο ἀπλοῦν καὶ ἀσήμαντον. . . Μία ἔμορφη ἔρωμένη ἔχει πάντοτε τὴν ἀξίαν τῆς καὶ ξέρετε τὴν ιταλικὴν παροιμίαν: «Βοσσαβασιατα. . . στόμα φιλημένο δὲν χάνει τὴ δροσιά του. . .» Ξέρω καλὰ δτι ἡ μικροῦλα μου εἶχε ἔρωμένους προτύτερά μου, δὲν σκοπεύω νὰ τὴν πάρω γυναικα μου.

Ο Φουκάρ ἀνεκράγασε:

— Μπερσιέ, δὲν ἔγγωρισες τὸν ἔρωτα, μικρέ μου! . . . Δὲν σοῦ φαίνεται, Ντελύλ, δτι τὸ παιδὶ ἀπ' ἐδῶ δὲν ξέρει καλὰ - καλὰ τὶ εἶνε ἔρως; . . Περίμενε τὰ σαράντα, μικρέ μου Μπερσιέ. Θὰ ἰδῆς τί παθαίνεις δταν μία γυναικα οὔτε ὠραιοτέρα οὔτε καλυτέρα ἀπὸ ἔνα σωρὸ ἄλλες σὲ δένει χωρὶς νὰ ἔρεης οὔτε τὸ γιατὶ οὔτε τὸ πῶς, γιὰ τὸ χρῶμα τῶν μαλλιῶν της γιὰ τὸ ἄρωμα τῆς ἐπιδερμίδος της! Θὰ ἰδῆς ἀν δὲν τρίζεις τὰ δόντια ἀπὸ λύσσαν συλλογιζόμενος δτι ἔνας ἄλλος τὴν εἶχε αὐτὴν τὴν γυναικα. . . Καὶ δὲν ὑπάρχει φάρμακο γιὰ τὴν ἀρρώστια αὐτή.. . Ή αὐτοκτονία εἶνε μία λύσις.

— Δὲν ὑπάρχει θεραπεία δταν ἀγαπᾶ κανεὶς μὲ ἔρωτα μόνον φυσικόν. "Η πρόπειρε νὰ τὰ χαλάσῃς τότε δῶς διόλου ἢ νὰ ἀφήσῃς τὸν καιρόν. . . 'Αλλ' δταν ἀγαπᾶς μὲ τὴν καρδιὰ πρόπειρε νάναλαβης τὴν μάχην, νὰ προσπαθήσῃς νάγαπητῆς! νὰ ἐπιβληθῆς εἰς τὴν σταθερὰν σκέψιν, εἰς τὴν σταθερὰν ἐπιθυμίαν τῆς γυναικὸς καὶ νὰ σ' αἰσθανεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πάντοτε ἐκεῖ, εἰς τὴν σάρκα της, εἰς τὸ πνεῦμα της, καὶ δταν ἀκόμη ἀπονοματίζεις.. . Κέπειτα, μίαν ἡμέραν—υστερὸ ἀπὸ πολλές ἡμέρες—παρατηρεῖς δτι εἶσαι μόνος μέσα της.. . "Εγείνες τὸ παρελθόν της, τὸ παρόν της, τὸ μέλλον της. Καὶ ἐπειδὴ ἔκεινη ἔλλησμόνησε, λησμονεῖς καὶ σύ!.

— "Ε! εἶπε ὁ Φουκάρ, εἶνε κανεὶς βέβαιος ποτὲ δτι ἡ γυναικα ἔξεχασε; . . Θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀντικρύζουσαν τὸν παληὸν ἔραστήν! 'Εγὼ δὲν θὰ ἡσυχάσω παρὰ μόνον δταν αὐτὸς ἀπονοματίζεις.. . Κέπειτα, διὰ νὰ ἐπιβληθῆς εἰς μίαν ἔρωμένην, δπως λέτε, πρέπει νὰ εἶσαι πολὺ δυνατὸς καὶ πολὺ κακὸς ἔ; Δὲν εἶνε στὸ χέρι δῶλων τῶν ἀν-

θρώπων.. . Τί μουτζουρώνεις ἔκει, Μπερσιέ;

— Τὴν πρώτην ἀπάντησιν εἰς τὴν «Ἐρευναν» μας. . . Τὴν γνώμην τοῦ Νοὲλ Ντελύλ, τοῦ διαπρεποῦς συγγραφέως τῆς Εργάτιδος.

— "Α! κανεὶς δὲν θὰ γράψῃ διὰ τὸν Νοὲλ Ντελύλ καὶ τὴν Εργάτιδα ἀρθρο πιο καριτωμένο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔγραψε ἡ Ζοζάννα Βαλεντέν. . . "Α! Ντελύλ, δὲν ἔχεις νὰ παραπονεθῆς! Ήτον εὐτυχῆς ἰδέα νὰ διαλέξω τὴν ἔρασμιτέραν ἀπὸ τὰς συνεργατιδάς μου διὰ νὰ παρουσιάσω τὸ βιβλίον σου εἰς τοὺς συνδρομητάς μου!.. . ἀλήθεια, ξέρετε πᾶς εἶνε τὸ παιδάκι τῆς Ζοζάννας Βαλεντέν;

— Αρκετά καλά.. . Ή κυρία Βαλεντέν θὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἔργασίαν της τὴν προσεχῆ ἔβδομαδα.

— "Εχει δέκα ἡμέρες νὰ μᾶς ἔλθῃ! Ή γυναικα μου δὲν ἥτο καὶ τόσο εὐχαριτημένη ἀλλὰ ἔγω εἴμαι πατέρας τῶν συνεργατίδων μου... Είπα τὴν Ζοζάννας Βαλεντέν «Περιποιηθῆτε τὸ παιδάκι σας, ἀγαπητή μου φίλη...» Εχετε ἔξη ἡμέρες, δκτὸ εἰς τὴν διάθεσιν σας... Αὐτὴ λείπει δέκα ἡμέρες. Δὲν τὴν κατηγορῶ γι' αὐτό.

— Ο Μπερσιέ ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ γράψιμο του ἔβαλε τὸ καρόνε εἰς τὴν τσέπην του.

— Πηγαίνω μὲ τὶς κυρίες. Καλησπέρα σας, κύριε Ντελύλ!.. . Εφθασα, κύριε Φουκάρ!

Ο Νοὲλ μόνος μὲ τὸν Φουκάρ, ύστερ ἀπὸ μίαν στιγμὴν δισταγμοῦ μένα μικρὸ χαμόγελο καὶ μίαν λάμψιν εἰς τὰ μάτια, ἀπλὰ καὶ φαιδρὰ εἶπε:

— Ή κυρία Βαλεντέν θὰ λείψῃ περισσότερο, ύστερ ἀπὸ δύο τρεῖς μῆνας, ἀγαπητέ μου. Πρέπει νὰ σᾶς προειδοποιήσω...

— Πῶς! ἀνέραξε ὁ Φουκάρ, θὰ μᾶς ἀφήσῃ!

— 'Αλλοίμονο! ναί!.. . Κ'έξαιτιας μου. Θὰ τὴν συζευχῶ...

— Θὰ τὴν συζευχῆτε! "Α! καλά! Γι' αὐτὸ λοιπόν!.. . Δὲν εἶνε εὐγενὲς αὐτὸ ποὺ μᾶς καμνεῖτε ἀλλὰ σᾶς συγχαίρω, ἀγαπητέ μου, σᾶς συγχαίρω... Ή κυρία Βαλεντέν εἶνε χαριτωμένη...

— Ελεγε τόρα πλέον: «ή κυρία Βαλεντέν».

— Θὰ λυπηθοῦμε πολὺ ποὺ τὴ χάνομε: χαριτωμένη, λεπτή, έξυπνη, μὲ θάρρος, τόσο καλὴ νέα! Δὲν παραξενεύομαι καθόλου δτι τὴν ἀγαπήσατε...

— Ο Νοὲλ ἐσκεφθῆ:

— Παραξενεύεσαι δμως ποὺ τὴν παίρων γυναικα.

— Επειτα εἶπε:

— Θὰ τῆς μεταδώσω τὰς εὐχάς σας καὶ ξέρω

Νοέλ ώσαν θέλουσα νὰ ἐμπήξῃ τὰ νύχια της εἰς τὴν σάρκα του ἐψιθύρισε :

— Εἰδες... εἶδες τὸ μάτια του;...

Αἱ ὥραι ἐπεροῦσαν μία, μία... Ἡ Ζοζάννα καὶ ὁ Νοέλ σχεδὸν ἀμῆλητοι παρετήρουν, ἐπεριποιῶντο τὸ παιδί. Καὶ ὁ Νοέλ, κάποτε, μὲ ἔκπληξην του ἡσθάνετο αἴφνιδίως πνιγμονήν, μίαν ὑγρὰν θερμότητα εἰς τὰ μάτια ὅταν ἡ μητέρα προσεκτικὴ καὶ βονβή ἐφαίνετο ἡσυχασμένη :

Δὲν ἔλεγε: «Ἐχε θάρρος». Ἡξενρε διὰ τὸ θάρρος αὐτὸν ὁ παροξυσμὸς τῆς ἀπελπισίας... Ἡ ὑπερτάτη ὁδύνη εἰχε παραλύσει τὰ νεῦρα τῆς Ζοζάννας... Ἐπηγαινοήρχετο, ἄλλαξ τὸν πάγον, ἐπεριμένε πότε νἄλλη ἡ ὥρα τοῦ γιατροῦ, καὶ ὅταν ἡ κορίσις ἔξεσποῦσε, ἔγερνε δλόκληρη ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρεββάτι τοῦ Κλαυδίου, τὸν ἐκάλυπτε μὲ τοὺς βραχίονάς της, μὲ τὸ στῆθος της, ὥσαν διὰ νὰ τὸν ξαναβάλῃ μέσα εἰς τὰ σπλάχνα της... Οὕτε μίαν φορὰν δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν ποὺ δὲν ἥθελε νάκουσῃ, ἡ δποία ἐτριγύριζε εἰς τὸ πνεῦμα της, τὴν λέξιν ποὺ ἦτον ἀκόμη δι' αὐτὴν κάτι ἀφηρημένον, ἔνας ἥχος ἀδριστος καὶ μάταιος, μὴ ἀντιπροσωπεύων τίποτε πραγματικὸν ἢ πιθανόν, τὴν λέξιν ποὺ δὲν ἥμπόρει, ποὺ δὲν ἥθελε νὰ συνδέσῃ μέσα εἰς τὸν στοχασμόν της μὲ τὸ ἀγαπημένον δνομα τοῦ παιδιοῦ της...

Καὶ δμως ἡσθάνετο τὴν ἀπειλήν... Τὴν εἶχε αἰσθανθῆ ὅταν ὁ Νοέλ καὶ ὁ γιατρὸς συνωμιλοῦσαν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Καὶ παρατηροῦσα τὸ μικρό της, διησθάνθη διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸν ἥμποροῦσε καὶ νὰ συμβῇ, — τὸ πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶχε φοβηθῆ ποτέ της καὶ τὸ δποῖον ἐφαίνετο δυνατὸν διὰ τὰς ἄλλας — τὰς ἄλλας μητέρας — δχι δι' ἔαυτήν! ..

Τὴν στιγμὴν ἔκεινην ἡ Ζοζάννα ἐπίστευσε διὰ ὁ κόσμος δλόκληρος ἐκρημνίζετο, τριγύρω της, ἐπάνω της... Ἐλαβε τὴν ἐντύπωσιν τῆς τελείας καταστροφῆς... Καὶ σκυμμένη, μὲ συμμαζευμένα τὰ δάκτυλά της ἐπάνω εἰς τὸ στόμα εἶχε συγκρατήσει τὴν μεγάλην κραυγὴν ποὺ ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ βαθιά της μὲ τὴν τριχυμίαν τοῦ ἀκράτητου πόνου... Ἀλλ' ἀμέσως ἔηγέρθη τὸ μητρικὸν ἔνστικτον.

«Θὰ τὸ σώσω... Θέλω νὰ τὸ σώσω... Πῶς μπορεῖ ποτὲ νἄποδάνη τὸ παιδί μου...» Καὶ ἔκποτε, οἱ συνήθεις δροι τῆς ζωῆς εἶχαν ἄλλαξει, δὲν ἐδοκίμασε πλέον οὔτε πειναν, οὔτε κόπωσιν, οὔτε συγκίνησιν, οὔτε ἔλαβε συνείδησιν τοῦ πόνου της κατελήφθη ἀπὸ εἶναν βραχῖναν μέσα εἰς τὸν δποῖον ἔνήργει τὸν ὑπνοβά-

τις, χωρὶς δισταγμόν, χωρὶς νὰ ἥμπορῃ νάπαλλαχθῇ ἀπὸ τὸν βραχῖναν αὐτὸν, μὲ τὴν μόνιμον καὶ φεγγιθοῦσαν αὐτὴν ἰδέαν μέσα εἰς τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς της — διὰ τὸ παιδί της, τὸ δικό της παιδί, δὲν ἦτο δυνατὸν νάποδάνη.

Αἱ κορίσεις, δλιγάτερον βίαιαι, ἔγειναν σπανιώτεραι: ἐπιτέλους δ Κλαύδιος ἐφάνη ἀποναρκούμενος καὶ ἡ Ζοζάννα ἀγρυπνη τρεῖς νύκτας δλοκλήρους ἔπεσε εἰς ἔναν ὕπνον δμοιάζοντα μὲ βάραθρον. Μὲ τὸ κεφάλι ἀνεστραμμένον εἰς τὴν πολυθρόναν, μὲ τοὺς βραχίονας ἀφηρημένους, μὲ τὸ σάλι της μόλις ἔνούμενον εἰς τὸ στήθος της δὲν ἔννόσησε καὶ διὰ τὸν απεκοιμάτο. Ο Νοέλ τῆς ἔβαλε ἔνα μαξιλαράκι κάτω ἀπὸ τὴν κεφαλήν, ἔνα πκέπασμα εἰς τὰ γόνατα κέμεινε καθισμένος κοντά της ἀκούων τὴν ησυχήν ἀναπνοήν της καὶ τὴν βιαίαν ἀναπνοήν τοῦ Κλαυδίου...
Ἡ ὥρα παρήρχετο· γύρω ἀπὸ τὸν Νοέλ τὰ πράγματα ἄλλαξαν σχῆμα καὶ χρῶμα: δ ἀρέας ἐφάνη ὡς νὰ φρικιά εἰς τὴν προσέγγισιν τῆς χειμωνιάτικης αὐγῆς... Ἡ λάμπα ἔξαφνα ὠχρίασε καὶ ὡς ὑπείκουσα εἰς κάποιαν πνοήν ἐπάλλητραγικὰ καὶ δ Νοέλ τὴν ἔσβυσε...

Ἡ ζωὴ ἔξω ἔξυπνοσε μὲ τὰς χιλίας θλιβερᾶς φωνάς της — τὰ βαριὰ βήματα τῶν ἐργατῶν ποὺ πηγαίνουν εἰς τὴν ἐργασίαν, τὰς κραυγὰς τῶν ἐμπόρων, τοὺς θιρύβους τῶν τροχῶν καὶ τῶν σιδήρων, τὰ πατήματα τῶν ἀλόγων.. Τὸ δλίγο φῶς τῆς αὐγῆς ἔδειχνε χλωμὸν τὸ ἀποκοιμισμένον πρόσωπον τῆς Ζοζάννας. Ωχρά, μὲ ἔναν κύκλον μαβύν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια ἀνέπνεε τόσο ἀργὰ ποὺ δ Νοέλ δλίγον ἔλειψε νὰ φωνάξῃ δυνατὰ νὰ τὴν ἔξυπνησῃ...
Εἶχε βάλει τὸ ἔνα χέρι εἰς τὴν πολυθρόναν τῆς Ζοζάννας, τὸ ἄλλο εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ Κλαυδίου καὶ παρετήρει τὰς δύο αὐτὰς ὑπάρξεις ποὺ εἶχαν ἀποβῆ πλέον ἴδικαί του, τὰς δποίας ἥνωνε εἰς τὴν ἀγάπην του καὶ μολονότι ἡ καρδιά του ἐκτυπωσε δυνατώτερα διὰ τὴν μητέρα, ἡ καρδιά αὐτῆ ἄλλοτε ἐχδρική, ἐσυγκινεῖτο τόρα διὰ τὸ παιδί. Ο Κλαύδιος δὲν ἦτον πλέον τὸ μισητὸν αἰνιγμα, δ ἐφιάλτης διὰ τὸν ζηλότυπον ἔραστήν:

«Ποιὸς εἶσαι; Ποιὰ εἶνε ἡ γενεά σου; Τί δνομα ἐπρεπε νὰ ἔφερες ἀληθινό; Τί διετήρησες ἀπὸ τὸν πατέρα σου ποὺ ἡ μητέρα σου ἀνευρίσκει σ' ἐσένα, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ; Ποίαν ὥραν τῆς ζωῆς της ἐνθυμίζεις; — ὥραν τρέλλας, ἀδυναμίας, ἥδονῆς;...»
Ἡ καθημερινὴ συνάφεια μὲ τὸν Κλαύδιον εἶχε ἀπομακρύνει τὴν φρικώδη αὐτὴν ἐνόχλησιν.
Ο Κλαύδιος ἦτο πλέον μοναχὰ τὸ παιδί

τῆς Ζοζάννας καὶ δ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀλλού παιδιοῦ τῆς Ζοζάννας ποὺ θὰ ἔγεννατο μίαν ἥμέραν...

Ἡ σκέψις αὐτὴ διὰ τὸ παιδὶ ποὺ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ, ποὺ τόσο περιπαθῶς τὸ ἔποντε, καὶ ποὺ ἵσως εἶχε ἥδη συλληφθῆ, ἡ γλυκεῖα αὐτὴ σκέψις ὑπῆρξε θλιβερὰ διὰ τὸν Νοέλ. Ἐνθυμήθη τὴν σκηνὴν τοῦ Δάσους κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι, τὰ πλανώμενα ζεύγη, τὰ φῶτα τῆς Αρμενοβίλλης... Τί φρικώδης κίνησις μίσους εἶχε ἔξεγει τὴν ψυχήν του ἐκεῖνο τὸ βράδυ!. . Εἶχε σχηματίσει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀορίστως φρικώδη εὐχήν, — τὴν δποίαν ἡ ειμαρμένη ἐφαίνετο ὡς νὰ εἰσακούῃ!... Ἐνας δεισιδαίμων φόβος τὸν κατέλαβε εἰς τὴν ἐνθύμισιν αὐτὴν..
Ἐφαντάσθη τὰς ἀπαισιάς σκηνὰς τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τὴν τρομερὰν λύπην τῆς Ζοζάννας ἡσθάνθη τὸν ἔαυτόν του ἀδύνατον νὰ τὴν λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν λύπην αὐτήν, ἀνίσχρον εἰς τὸ νὰ τὴν παρηγορήσῃ... Καὶ δλος δ ἔρως του ἐν ἔξεγέρσει ἐκραύγασε:

«Οχι!... Νὰ μη γίνη αὐτό!... Δὲν πρέπει νὰ δοκιμασθῇ ἡ Ζοζάννα! Νὰ ζήσῃ τὸ παιδί!. Θὰ ἔδιδα τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς μου γιὰ νὰ τὸ σώσω».

ΔΗ

Ἡ Μαρία ἤλθε εἰς τὰς ὁπτὰ καὶ δ γιατρὸς ἀμέσως κατόπιν. Ο κ. Μπλανος παρετήρησε ἐλαφροτάτην βελτίωσιν καὶ σωφρόνως ἐπεφύλαξε εἰς ἔαυτὸν τὴν διάγνωσιν...

— Ή ἀποψινὴ νύκτα ὅποφασίσῃ ..

Ἡ δεσποινὶς Μπὸν ἔφθασε τὸ πωτὶ καὶ δ Νοέλ ἥμπόρεσε νὰ πάγι εἰς τὴν πλατεῖαν Βόσγ διὰ νάλλαξη ροῦχα. Ἐξαναυρίκε τὴν Ζοζάνναν, δταν ἔγυρισε, ἀγωνιῶσαν καὶ περισσότερο συντετριμμένην. Ὅταν ἔμειναν μόνοι, ἔκεινη ἐλύθη εἰς λυγμούς.

— Α! Νοέλ!... μὴ μᾶς ἀφίνης οὔτε στιγμή! Φοβοῦμαι τὰ πάντα δταν δὲν εἰσ' ἐδῶ!... Ο Κλαύδιος κέγω μόνον ἔσονα ἔχομε στὸν κόσμο!

Δὲν τὸν ηγκαρίστει διὰ τὴν ἀφοσίωσιν του. Γιατὶ τάχα; Γι' αὐτὴν καὶ γι' αὐτὸν δλαι αἱ λέξεις ποὺ ἔκφράζουν τὴν εὐγνωμοσύνην δὲν εἶχαν πλέον νόημα... Ἡ Ζοζάννα δὲν ὑπέθετε δτι δ Νοέλ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποφέρῃ δλιγάτερο της, μολονότι ὑπέφερε κατ' ἄλλον τρόπον... Τὸν καθίστα συμμέτοχον τοῦ πόνου της δπως καὶ τῆς μητρικῆς ἐλπίδος.

Τὸ βράδυ δ πυρετὸς ηγήθη. Ἡ ἀνισος διαπλάτυνσις τῶν κορδῶν, οἱ βόγγοι, τὸ παραλήρημα, δλα τὰ συμπτώματα ποὺ εἶχε παρατηρήσει δ

γιατρὸς ἐφάνησαν ἐκ νέου βαρύτερα. Ἡ Ζοζάννα τόσο συντετριμμένη καθ' δλη τὴν ἥμέραν εὑρίκε τόρα τὴν ἀγρίαν ἐνεργητικότητα. Ἀπηγόρευσε εἰς τὴν Μαρίαν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν κάμαραν τοῦ Κλαυδίου μὴ ὑποφέρουσα τὰ κλάματα καὶ τοὺς δδυρμούς της. Ἡθελε νὰ είνε μόνη της μὲ τὸν Νοέλ.

— Θὰ μὲ βοηθήσῃς. Μὰ κανείς, ἔκτος ἀπὸ σένα, νὰ ἔγγισῃ τὸ παιδί μου... Δὲν θέλω παρηγορίες δὲν θέλω κλάματα. Δὲν θέλω νὰ μὲ βλέπουν νὰ ὑποφέρω. Σὺ μόνον...

Δὲν ἔκλαιε. Ἡτον δπως καὶ τὴν περασμένην νύκτα ἀναίσθητος, ἀποπετωμένη. Καὶ ὁ Νοέλ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τῆς δμιλήσῃ, νὰ τῆς ἀφαιρέσῃ τὴν ἀκατανόητην αὐτὴν δύναμιν ἡ δποία ηγκανε μαζὶ μὲ τὸν κίνδυνον τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ μεσάνυκτα ἐπερίμεναν τὸν γιατρόν. Ἡ Ζοζάννα είπε:

— Είνε ἀνωφελές...

— Ο Νοέλ ἥρωτησε.

— Τί πρᾶγμα εἶνε ἀνωφελές;

— Είνε ἀνωφελές νὰ ἔλθῃ δ γιατρὸς νὰ βασανίζῃ τὸ μικρό...

— Γιατί;

— Εοήκωσε τοὺς ὅμους. Μὲ μίαν ἀβεβαίαν χειρονομίαν ἀνεσήκωντε τὰ μαλλιά της καὶ τὰ μάτια της χωρὶς δάκρυα δπου ἡ μαύρη κόρη ἐπλατύνετο, ποὺ ἡ Ἱρις δὲν ἦτον πλέον παρὰ μία κλωστὴ γαλανή, εἶχαν κάτι τι ἀνώμαλον, ἀκανθόριστον, σὰν τὰ μάτια τῶν τρελῶν.

— Εψήμορισε:

— Ξέρω... Ἐννόησα ἔξαρχης... Δὲν θὰ τὸ σώσωμε... Λοιπόν, δὲν θέλω νὰ τὸ ἔγγιζουν, νὰ τὸ ταράζουν, νὰ τοῦ κάνουν κακό... Θέλω νὰ τάφησον ήσυχο... Κέπειτα τι τοὺς θέλομε τοὺς δνηθρώπους τριγύρω μας, κανείς... Ἐσύ!

— Νά, ἔγω μόνον, Ζοζάννα, ἔγω ποὺ σάγαπω καὶ ποὺ τάγαπω αὐτὸ τὸ μικρουλάκι· ἔγω ποὺ θὰ σὲ βοηθήσω νὰ τὸ γιάνης ἀν μάκονς.

— Ηδέλησε νὰ τὴν πείση δτι ἐπρεπε νὰ πάρῃ ενα τοντικόν. Ἡρνήθη ἐπιμόνως.

Κάποτε, ἀρχίζει νὰ συμμαζεύῃ μὲ τὸ χέρι τὰ μαλλιά της καὶ ἔβλεπε ἐμπρόδης μὲ μάτια τρέλλας. Ἐλέγε:

— Οχι, δὲν είνε δυνατόν... Τί λές, Νοέλ, Νοέλ, είνε δυνατόν;

— Λάβε θάρρος, ἀγαπημένη μου... Ο Κλαύδιος θὰ γίνη καλά. Ο γιατρὸς δὲν ἀπελπίζεται κέγω ἔχω ἐμπιστοσύνην... Ἐχε θάρρος. Καὶ μέσα στὸν πόνο σου, ποὺ αἰσθάνομαι, ποὺ συμμερίζομαι, συλλογίσου τὴν στοργήν μου ποὺ περιβάλλει ἔσενα καὶ τὸν Κλαύδιον συλλογίσου

τὸ μέλλον ποὺ σοῦ ἐπιφυλάσσει παρηγορίας..

Ἄπήντησε σκυθρωπά:

— Τίποτε δὲν θὰ μὲ παρηγοροῦσε...

Τότε δὲ Νοέλ ἐσιώπησε. Δὲν ἥδυνατο δι' αὐτὴν τὴν γυναικα τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μείνῃ κοντά της καὶ νὰ σιωπᾶ καὶ νὰ σέβεται τὸ μαρτύριόν της ὅπως αὐτὴ εἴχε ζητήσει.

Ο γιατρὸς ἤλθε πάλιν:

— Λοιπόν; εἶπε πρὸς τὸν Νοέλ εἰς τὸ σαλόνι. Ἐχετε προπαρασκευάσει τὴν μητέρα...

— Ἐμάντευσε τὸ πᾶν, γιατρέ.

— Δυστυχισμένη γυναικα! Τί δοκιμασία!..

Ἐμπῆκαν εἰς τὸ δωμάτιον. Η Ζοζάννα δὲν ἔκινετο κάν.

— Ἔκαμα διτι μοῦ εἴπατε, εἶπε. Μάταια ὅμως... Τόρα δὲν θέλω νὰ τὸ βασανίζετε. Θέλω νὰ τοῦ δώσετε μορφίνην γιὰ νὰ μὴν πονῇ... Καὶ ἀν ἡμπορούσατε νὰ μὲ κάμετε νάποδάνω κέγιο, θὰ ἡμουν πολὺ εὐτυχής...

— Ἐτρελλαθήκατε, κυρία; Εἶπε δι γιατρὸς ὅλιγον ἀποτόμως. Ἀποκαρδιώνεσθε σεῖς ή ἵδια καὶ ἀπελπίζετε συγχρόνως ἔναν ἀνθρωπὸν ποὺ σᾶς ἀγαπᾶ χωρὶς νὰ ὠφελήστε διόλον τὸν ἀρρωστον. Πηγαίνετε εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον μὲ τὸν κύριον Ντελύ... Πολὺ μὲ στενοχωρεῖτε...

Η Ζοζάννα ἀλλάξε τόνον:

— Δὲν θὰ πῶ πιὰ τίποτε, γιατρέ, εἶπε ἱκετευτικά. Μὴ μὲ διώχνετε, γιατρέ! Σᾶς παρακαλῶ.

Ο γιατρὸς ἥρωτησε τὸν Νοέλ καὶ ἐνῷ ὁμίλει ἐπίειζε μὲ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου του, ἔνα μέρος μεταξὺ τῆς σιαγόνος καὶ τοῦ αὐτιοῦ τοῦ Κλαυδίου, δι ποτίος ἀφῆκε δέξειαν κραυγήν.

Η Ζοζάννα ὁρμησε.

— Περιμένετε!.. περιμένετε!.. εἶπε δι γιατρὸς. Βόγησε, μικρέ μου, βόγησε!.. Εἶνε καλὸ αὐτό!... Ἐτρεπε νάμφιβάλλω τὸ πρωΐ!

Εστράφη πρὸς τὸν Νοέλ:

— Κύριε, πρέπει αὔριο νὰ τρέξετε ναῦρητε τὸν δόκτορα Σιμάρο, εἰς τὴν δόδον Λίλλης. Θὰ σᾶς δώσω μίαν ἐπιστολήν, καὶ θὰ ἔλθῃ. Τὸ παιδί ἔχει ὠτίτιδα.. . ἔνα ἀπόστημα τοῦ μέσου ὠτός.. ποὺ προκαλεῖ ὀλαπά συμπτώματα τῆς μηνιγγίτιδος.. . Βλέπετε αὐτὸ τὸ σημάδι κάτω ἀπὸ ταύτι;.. . Ἐκεῖ εἶνε τὸ ἀπόστημα.. . Ο δόκτορ Σιμάρο θὰ κάμη μίαν ἔγχειρησιν ἀπλουστάτην, ἀλλὰ ταχεῖαν.. . Καὶ ἔχω μεγάλας ἔλπιδας δι τὰ γίνη καλὰ τὸ παιδί.. .

— “Ω! ἔκαμε η Ζοζάννα, μικρέ μου Κλαύδιε!.. Καὶ ἀρχισε νὰ κλαίῃ.. .

“Ητον αὐγὴ ἀκόμη. Ο Νοέλ καὶ η Ζοζάννα εἶδαν τὰ παράθυρα νὰ δειλοφωτίζωνται. Η ἡμέρα ἀνέτειλεν ὡς ἀπελευθέρωσις, ὡς ἔλπις.. .

Τὸ παιδί ἀπεκοιμήθη. ‘Η Ζοζάννα, ἀνακουφίσθεται ἀπὸ τὰ δάκρυα ἔσφιγγε τὰ χέρια τοῦ Νοέλ.. .

— Φτωχέ μου φύλε! Συγχώρησε με! Δὲν εὑνῆκα οὔτε ἔναν καλὸ λόγο γιὰ σένα! ”Ημουν τόσο δυστυχής!.. . Δὲν ἥξερα ποὺ εὐρισκόμουνα.. . Εάρω πῶς δὲν μοῦ θυμώνεις γι' αὐτό, ἀγαπημένε μου.. .

— Ζοζάννα! ”Ημουν κέγιο τόσο δυστυχής. Εκείνη εἶπε σιγά:

— Αὐτὸ δημιουργεῖ ἔναν δεσμὸν μεταξύ μας, δι τὴς ἔξησαμε μαζὶ αὐτὲς τὶς ὁρες.. .

— Ναί, ἀπήντησε δι Νοέλ, κέναν δεσμὸν ἐπίσης μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Κλαυδίου.. . Τὸν ἀγαποῦσα καὶ πρὸς ἄλλα θὰ τὸν ἀγαπῶ περισσότερο ὑστερό! ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν αὐτῆν.. . ”Έχε θάρρος. Πρέπει νὰ σάφήσω γιὰ νὰ πάω νὰ εῦρω αὐτὸν τὸν δόκτορα Σιμάρο.. .

‘Αφοῦ ἐτοιμάσθη δι Νοέλ κατέβη τὴν μικρὰν σκοτεινήν σκάλαν. Εἰς τὸ μέρος δι ποὺ ἔμενε ἡ θυρωδὸς μία λάμπα ἔκαιε καὶ ἡ μυρωδιὰ τῆς σοκολάτας ἔσμιγε μὲ τὴν μυρωδιὰν τοῦ πετρελαίου. Η θύρα ἥτον μισοσανοική καὶ ἡ θυρωδὸς διμιοῦσε μέναν νέον.. . Ο Νοέλ ἔνομισε δι τὴς ἡκουε τὸ ὄνομα τῆς κυρίας Βαλεντέν.. . ”Επειτα δι νέος ἀφῆκε τὴν θυρωδόν, ἔκλεισε τὴν θύραν δι πίσω του καὶ συνηντήθη εἰς τὸ πέρασμα μὲ τὸν Νοέλ. Αντῆλλαξαν κάπτοιν χαιρετισμόν, ἔπειτα δι ἔνας ἀνέβη, καὶ δι ἄλλος ἔξηκολούθησε νὰ κατεβαίνῃ.

«Ποὺ πάει; Στὴ Ζοζάννα; ἐσυλλογίζετο δι Νοέλ δι τὸν εὐρέθη εἰς τὸ πεζοδόμιον. Τέτοια ὥρα;.. . Πολὺ περίεργο!.. . Ισως καὶ νάπατήθηκα.. . Μοῦ φαίνεται μολατάντα δι τὸ ὄνομα: «Κυρία Βαλεντέν». Ισως κανένας γείτων, δι ζωγράφος τοῦ δευτέρου πατώματος. Εἰς αὐτοῦ τοῦ εἰδόντος τὰ σπίτια οἱ ἔνοικιασταὶ δοι γνωρίζονται δι λίγον ἀναμεταξύ των.. . ”Οχι, αὐτὸς δι νέος δὲν διμοίαζε καθόλου μὲ μαθητεύμενον ζωγράφον.. . Ισως καὶ νὰ εἶνε κανένας βοηθός τοῦ δόκτορος Μπλανσέ.. . Αλλὰ τοὺς βοηθοὺς τοὺς φέρονται δι χειρουργός!.. . ”Ας εἶνε δι της εἶνε! ”Αν ἐπῆγε εἰς τὴν Ζοζάννα, θὰ τὸ μάθω.. .

“Έκαμε νεῦμα εἰς ἔναν ἀμαξᾶν. Αλλὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ήθελε νάνεβη εἰς τὸ ἀμάξι, μία ἐπιθυμία τοῦ ἥλθε, ἀκαταλόγιστη, ἀκατανίκητη καὶ ἔνοχητική: νὰ γυρίσῃ νὰ ἰδῃ, νὰ μάθῃ!.. Τὸ χέρι του ἔζητησε τὸ κλειδί εἰς τὴν τσέπην του.. . ”Ανοιξε τὰ χεύλη του γιὰ νὰ πῆ. — Περιμένε. Τόρα ἔρχομαι.. .”

‘Αλλ’ ἀνεπόληστη τὴν συμβουλὴν τοῦ γιατροῦ:

«Εἰς τὰς δόκτων καὶ μισή νὰ φύγετε καὶ νὰ πάτε τρεχάτος!.. . Εἰς τὰς ἐννέα θὰ εῖμι’ ἔδω. Ελάτε μὲ τὸν δόκτορα Σιμάρο. Κάθε δεν τερόλεπτο αὐξάνει τὰς ἔλπιδας τῆς διασώσεως.. . Τὸ ἀπόστημα ἡμπορεῖ νάνοξη ἀπὸ μέσα καὶ τότε.. .”

“Ο Νοέλ εἶπε τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν ἀμάξην, κεπήδησε εἰς τὴν ἀμαξαν.

ΛΘ

“Οταν ἔφυγε δι Νοέλ, η Ζοζάννα ἔβαλε ἐπάνω εἰς ἔνα τραπέζι τὶς λεκάνες, τὰ πανιά, τὸ ζεστὸ νερό· η Μαρία ἐπερίμενε εἰς τὸ φαρμακείον τὴν παρασκευὴν τῶν διαφόρων ἀντισηπτικῶν ποὺ εἶχε διατάξει δι γιατρός. ”Οταν ἔμεινε μόνη η Ζοζάννα ἔκαμε μίαν βιαστικὴν τουαλέτταν. Καθὼς ἐκτένιζε τὰ ώραια τῆς μαλλιά, ἔβλεπε μὲ καράν ἀκόμη ἀγωνιώδη καὶ στοργὴν περιπαθῆ τὸ μικρό της ποὺ ἐκοιμάτο. Ο Μπλανσὲ τὴν εἶχε εἰδοποιήσει δι τὸ δόκτωρ Σιμάρο εἶνε πολὺ ικανὸς χειρουργὸς καὶ θὰ κάμη δι της ἔχει νὰ κάμη καλὰ καὶ γλίγωρα.

— “Α! ἐσυλλογίζετο, ηθελα νὰ ἡμουν κατὰ δόκτων ἡμέρας μεγαλυτέρα καὶ νὰ λησμονήσω τὸ ἀπαίσιον αὐτὸ ὄνειρο.. . Μικρουλάκι μου! δὲν ἔξερα δι τὰ γαπαύσα τόσο!.. . Τί χαρὰ νὰ τὸ ίδω νὰ ἀναζήσῃ. Κλαύδιε μου, καρδοῦλα μου!...”

Τὸ περιεπιτύχθη. “Ενα δάκρυ ἔκύλισε ἀπὸ τὰ μάτια της εἰς τὸ μάγουλο τοῦ Κλαυδίου.. . ”Καρδοῦλα μου, δὲν θὰ ἐτολμοῦσα πλέον νὰ πῶ δι τὸ ἐλυτήθηκα ποὺ ἐγεννήθης. Αὐτὸ θὰ ήτον δυστυχία!.. . ”Ησύχασε! ἀγαπημένο μου, η μαμά σου σάγαπη κέχεις ἔνα φίλον τόσο καλόν, τόσο γλυκύν, ποὺ σάγαπη τόσο.. . Θὰ είμεθα εὐτυχεῖς.. .”

Τὸ κουδούνι ἀντήχησε. Η Μαρία δὲν εἶχε γρίσει.. .

“Μήπως εἶνε δι κ. Μπλανσέ;.. . Θὰ ενδρῆκε τὸν Νοέλ εἰς τὸ πεζοδόμιον.. . εἶπε μέσα της η Ζοζάννα. Εἶνε ίσως δι υπάλληλος τοῦ φαρμακείου.. . ”Η Μαρία ἐπῆγε νὰ κάμη τὰς προμηθείας της δι λας καὶ θὰ φυλαρῇ εἰς διαφορά, συκοφαντίαι, ναί, συκοφαντίαι ποὺ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὰ υπόφερω.. . Καὶ γιὰ νὰ ἔλυθε ἔδω ἔχοριαζετο κάπιοιο θάρρος.. . Αλλὰ ηθελα νὰ ίδω τὸ παιδί, τὸ παιδί μας.. . Δὲν ἡμπορεῖτε νάνοητη.. .

— Ζοζάννα.. .

— Μὴν ἐπιμένετε.. . Δὲν πρέπει νὰ ἐπιμείνετε.. . Δὲν ἔχομε νὰ ποῦμε τίποτε.. . ”Η θέσις σας δὲν εἶνε ἔδω.. .

“Ο Μανρίκιος ἀνεπόριασε.. .

— ”Εννοῶ.. . ”Αλλὰ δὲν ήλθα γιὰ σᾶς, Ζοζάννα. Σέβομαι τὴν ἐλευθερίαν σας.. . Δὲν θέλω νὰ ξεύρω δι της λέγεται γιὰ σᾶς, περὶ τῆς διαγωγῆς σας, εἶνε ἀλληλιόν δι όχι.. . Καὶ διμως!.. . διαδίδονται διάφορα, συκοφαντίαι, ναί, συκοφαντίαι ποὺ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὰ υπόφερω.. . Καὶ γιὰ νὰ ἔλυθε ἔδω ἔχοριαζετο κάπιοιο θάρρος.. . ”Αλλὰ ηθελα νὰ ίδω τὸ παιδί, τὸ παιδί μας.. . Δὲν ἡμπορεῖτε νάνοητη.. .

— ”Υψωνε τὴν φωνήν του καὶ ἔλαμβανε κάπιοιο θάρρος.

— Η Ζοζάννα δὲν ἐκινεῖτο. Εἶπε μόνον:

— ”Αρονοῦμαι.. . Δὲν ἔχω νὰ σᾶς δώσω ἔξηγήσεις.. . Δὲν ἔχετε κανένα δικαίωμα ἐπὶ

κλείουσα μηχανικῶς τὴν θύραν, τὸν ἡκολούθησε. Ενδέθησαν δι ἔνας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου.. .

— Ζοζάννα!

— Σεῖς!.. .

Τὶ συγκινημένος ποὺ ἐφαίνετο! Η δψις του ήτον ωχρά.. . ”Εκρατοῦσε τὸ παπέλλο του εἰς τὸ χέρι.. . ”Η φωνή του ἐτρεμούλιαζε χαμηλή καὶ βραχὴ καπως.. .

— Ζοζάννα!.. . τὸ παιδί;.. . Μοῦ εἶπαν.. .

— ”Ολίγον ἐλειψε νάποδάνη ἐσώθη.. .

— Είσθε βεβαία.. .

— Ναί, βεβαία, ἀπὸ μιᾶς ώρας.. .

— Θεέ μου!.. .

Δὲν ἐσκέπτετο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρουσίαν του. ”Ηρώτησε:

— ”Η ἀσθένεια λοιπὸν περὶ τῆς ὁποίας δι μίλησαν εἰς τὴν κυρίαν Γκράνχερ δὲν ήτον φαίνεται ἀπλῆ γρίπη, ἔξηγηθῆτε μου.. . Μὰ ποῦ εἶνε; θέλω νὰ τὸ ίδω.. .

— ”Η Ζοζάννα δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ μὴ διακρίνει τὴν ἀγαθὴν εἰδησιν, τὴν ἐλπίδα τῆς διασώσεως. ”Αλλ’ διμώς ἀμέσως ἔλαβε συνείδησιν τῆς θέσεώς της καὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν. Παρετήρησε τὸν Μανρίκιον.. . ”Εκεῖνος εἰς τὸ σπίτι της, ἐκεῖνος!

— ”Ορθὴ μεταξὺ τοῦ Μανρίκιου καὶ τῆς θύρας τοῦ σαλονιού καταλαμβάνουσα μὲ δόλο της διασώσεως. ”Αλλὰ διαδίδονται διάφορα, συκοφαντίαι, ναί, συκοφαντίαι ποὺ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὰ υπόφερω.. .

— ”Νὰ ίδητε τὸν Κλαύδιον;.. . ”Αλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν!.. . ”Εμάθατε δι εἶνε ἐκτὸς κινδύνου.. . αὐτὸ εἶνε ἀριετόν.. . Φύγετε τώρα.. . Εἶνε ἀνάγκη.. .

τοῦ Κλαυδίου... 'Αφῆτε με, ἀφῆτε με!... — Μέσυγχωρήσατε... Μοῦ ύποσχεθήκατε.

— Μὴ μοῦ τὸ ἀναπολῆτε!... "Ημον τρελλή: Δὲν ἥξεντα τί ύπόσχεσιν ἔδιδα... "Α! τόρα πλέον ἐγιατρεύθηκα!... Δὲν μὲ συγκινεῖτε πλέον... "Εχω ἀπέλευθερωθῆ ἀπὸ σᾶς... Φύγετε... Σᾶς τὸ λέγω χωρὶς θυμόν... χωρὶς μῆσος... Μεταξύ μας πλέον ἐτελείωσαν δλα, δλα, δλα... .

— Μεταξύ μας ἔστω!... Άλλὰ ὁ Κλαύδιος... Δὲν ἔχω κανένα νόμιμον δικαίωμα ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀκόμη κανένα ἄνθικὸν δικαίωμα... ἐννοεῖται... "Ομως... εἶνε παιδί μου... "Α! ἀν ἥξεντα!... ἐδῶ καὶ μερικοὺς μῆνας... τὸν ἐσυλλογίσθηκα τόσες πολλὲς φορές... Δὲν θάποκτήσω ποτέ, ποτὲ ἄλλο παιδί, Ζοζάννα! Καὶ ἀκούσιως μου αἰσθάνθηκα τὴν περιέργειαν κατ' ἀρχάς, ἐπειτα... Σᾶς ἐκπλήττει; Μενδίσκετε γελοῖον;... Δὲν μὲ πιστεύετε;

— "Ἄν σᾶς πιστεύω!... Καὶ γιατί νὰ μου πῆτε ψέματα;... "Άλλὰ εἶνε πολὺ ἀργά... "Ολα πλέον ἀλλαξαν... "Ο καθεὶς θὰ λάβῃ τὸ μεριδίον του εἰς τὸν πόνον. Εχωριούθηκαμε... Δὲν σᾶς μισῶ δὲν εὔχομαι νὰ πάθετε τίποτε κακόν. 'Επιθυμῶ μάλιστα τὴν εὐτυχίαν σας... Μοναχὰ πρέπει νὰ σᾶς πῶ διτε εἴμεθα δύο ἔνοι, δύο ἄγνωστοι... Θεέ μου! Δὲν ἐννοεῖτε διτε εἴμαι πλέον ἄλλη γυναικα;... 'Εγὼ σᾶς βλέπω, σᾶς ἀκούω καὶ δὲν σᾶς ἀναγνωρίζω!... Φύγετε!... Πολὺ παρετάθη αὐτὴ ἡ διμιλία!... Θὰ ἔλθουν... Σᾶς παρακαλῶ... .

— Ο Μαυρίκιος ἐψιθύρισε:

— "Ἔστω! ἀποσύρομαι μὲ μεγάλον πόνον καὶ χωρὶς νὰ ἐννοῶ... δὲν θὰ ξαναϊδωθοῦμε πλέον... Χαίρετε, Ζοζάννα... .

"Ανοίξε τὴν θύραν... .

— Χαίρετε.

— "Ἡ θύρα ἔξανάκλεισε.

Ἡ Ζοζάννα ἔξανακάθισε κοντὰ εἰς τὸ προσκέφαλον τοῦ Κλαυδίου. 'Ησθάνετο νευρικὸν τρεμούλιασμα ὀλοκλήρου τοῦ σώματός της τὸ ἔδαφος ἐφευγε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια της... 'Εσυλλογίσθη:

«Νοέλ!... Νοέλ!... "Αν τὸν εὔρισκε αὐτὸν τὸν ἀνθρωπὸν ἐδῶ!... Καὶ δταν θὰ τὸ μάθῃ υστερα ἀπ' ὀλίγο... γιατὶ θὰ τὸ μάθῃ... Δὲν θὰ τοῦ κρύψω τίποτε... "Ω! δις ἐννοήση, δις αἰσθάνθη διτε διάλλος δὲν εἶνε τίποτε πλέον γιὰ μένα... »

— Επανελάμβανε μὲ δυνατὴν φωνήν.

— Τίποτε!... Τίποτε!... .

— Η τορινὴ εἰκὼν τοῦ Μαυρικίου ήτον εἰς τὰ

μάτια της τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν εἰκόνα ποὺ είχε ἀπομείνει παλαιόθεν εἰς τὴν μνήμην της καὶ τὴν ὅποιαν ἡ ἀνάμνησις είχε μεταμορφώσει, ἔξωραΐσει, καὶ στολίσει μένα φευγαλέον θέλητρον... ὁ ἐραστῆς τῆς νεότητός της, ὁ πατέρας τοῦ Κλαυδίου ήτον λοιπὸν ὁ ἀνθρωπὸς αὐτὸς τὸν ὅποιον πρὸ δὲλιγον ἥσθιανθη τόσο ἀπόμακρον, τόσο ξένον της;... "Οχι, δὲν τὸν ἐμίσει... Δὲν ἐδοκίμαζε δι' αὐτὸν καμίαν συγκίνησιν." Ήτον σὰν νὰ μην ήτον...

— Επῆρε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ της, τὸ ἐφύλησε γλυκά, γλυκά.

— Κυρία! εἶπε ἡ Μαρία, νὰ ὁ γιατρὸς ἔρχεται... καὶ εἶνε καὶ μιὰ ἄμαξα κάτω μὲ τὸν κύριον Ντελλύ καὶ τοὺς ἄλλους γιατρούς... .

Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐγχειρίσεως καὶ κατὰ τὴν ἐγχειρίσιν καὶ τὴν κατόπιν ὡραν ἡ Ζοζάννα ἐσκέπτετο μόνον τὸν Κλαύδιον. Τὴν εἴχαν περιορίσει εἰς τὸ σαλόνι μὲ τὸν Νοέλ. Μόλις ἀντήλλαξαν μερικὰς λέξεις.

— Οταν διως ἐτελείωσε ἡ ἐγχειρίσις καὶ ἐφυγαν οἱ γιατροὶ ἐνῷ ἡ νοσοκόμος ἐπρόσεχε τὸν Κλαύδιον καὶ μέσα εἰς τὸ σπίτι ὡς ἐκ θαύματος τὰ πρόγματα ἐλάμβαναν τὴν συνήθη δψιν των, ἡ Ζοζάννα ἀπηλλαγμένη πλέον ἀπὸ τὴν τρομάραν τῆς μητέρας ἔξανάγινε γυναικα καὶ ἐρωμένη. Αἱ πηγαὶ της χαρᾶς ἀρχιζαν ἐκ νέου νάναβλλουν.

Δὲν ἐφοβήθη καθόλου συνομιλίαν ποὺ πιθανὸν νὰ ἔταραξε φρικωδῶς τὸν Νοέλ. 'Αφοῦ καὶ οἱ δύο των εἴχαν οἰκοδομήσει τὸν ἔρωτά των ἐπάνω εἰς τὰ στερεὰ θεμέλια τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς εἰλικρινείας, ἀφοβα ἡ μποροῦσαν νάκούσουν τὸ πᾶν εἰς πᾶσαν στιγμήν. Δὲν ἔχρειάζοντο πλέον προοίμια καὶ περιστροφαὶ καὶ ἐπιφυλάξεις.

Λοιπὸν ἡ Ζοζάννα σφίγγουσα τὰ χέρια τοῦ Νοέλ μέσα εἰς τὰ ἰδικά της διηγήθη ἀπλῶς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μαυρικίου. Καὶ καθὼς αὐτὴ ὠμιλοῦσε, τὸ πρόσωπον τοῦ Νοέλ ἐκαθρέπτιζε αἰσθήματα διάφορα καὶ ἀντιφατικά, ἀνησυχίας, ἀνυπομονησίας, χαρᾶς δισταζούσης ἐνώπιον ἀπροσδόκητης εὐτυχίας, τὴν διποίαν ἐπὶ τόσον καιρὸν ἐπονθοῦσε... .

— Αὐτὸ εἰν' δλο; ήρωτησε.

— Αὐτό.

— Εφυγε, «χωρὶς νὰ καταλάβῃ»!... Καὶ σύ, Ζοζάννα, δὲν αἰσθάνεσαι εἰς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς κάποιαν συμπάθειαν, μελαγχολίαν;... .

— Οχι, τίποτε... Μοῦ φαίνεται τὴν στιγμὴν αὐτὴν πῶς σοῦ ἀναφέρω τὴν ίστορίαν ἐνὸς ἄλλου ἀνδρὸς καὶ μιᾶς ἄλλης γυναικός... . I-

στορίαν ποὺ μοῦ διηγήθησαν πρὸ καιροῦ... . Κι' αὐτὸς ὁ ἄνδρας, αὐτὴ ἡ γυναικα δὲν εἶνε ἐκεῖνος, δὲν εἶμ' ἔγω... "Ημον περισσότερο στενοχωρημένη παρὰ θυμωμένη, καὶ τοῦτο μοῦ ἐφαίνετο παράξενο, ἀπίθανον, διτε διάθρωπος αὐτὸς ἥλθε ἐδῶ!

— Ενας θόρυβος τραμβαγιοῦ ποὺ ἐπερούσε, τὸ φῶς τολοκάθαρον, ἔνα βιβλίο ἀνοικτὸν ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι ἔξυπνουσαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Νοέλ μακρυνάς εἰκόνας... Τοῦ ἐφαίνετο διτε ἔξανάβλεπε ἔνα ἀνοιξιάτικο λυκόφως, τὸς χειρονομίας τῆς Ζοζάννας καθὼς ἐκρατοῦσε ἔνα ἀγαλματάκι... "Εβλεπε τὸν ἑαυτόν του ξεφυλλίζοντα τὸν τόμον τὸν δεμένον μὲ μαροκίνο... Τὴν ήμέραν ἐκείνην, ἡ ἐρωτική του φιλία προσέκρουσε εἰς τὸ παρελθόν! Καὶ ἔκτοτε διποία πάλη βουβή, ἀδιάκοπη, μανιώδης!... .

— Καὶ τόρα τὸ παρελθόν πλέον ήτον τέφρα... .

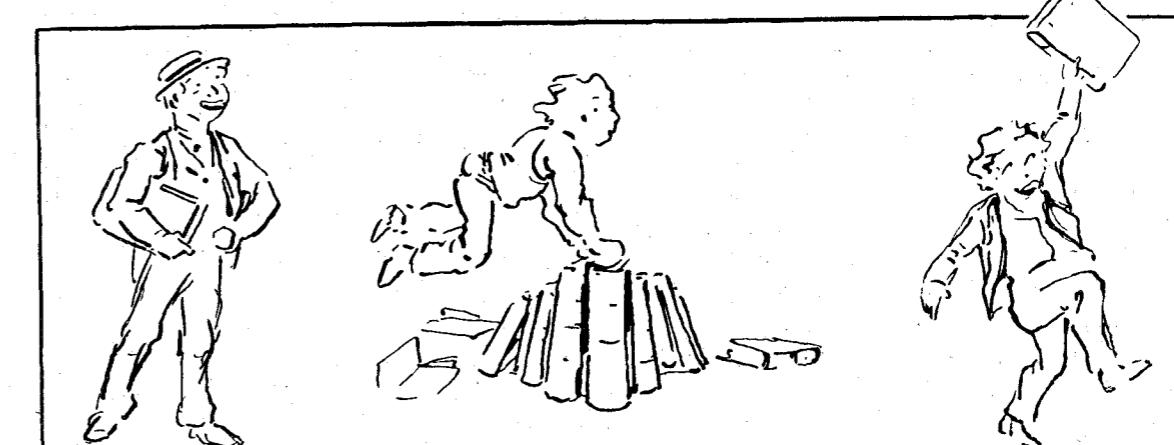
— Οπως ἀλλοτε εἰς τὸν κῆπον τοῦ Σερναί, δονέλ περιέβαλε μὲ τὰ χέρια του τὴν ἀγαπημένην κεφαλήν της Ζοζάννας... "Εμέθυσε φιλῶντας τὸ ώραίον ἔξυπνο μέτωπον κάτω ἀπὸ τὸ δόποιον ἡ σκέψις ἐμορφώνετο διμοία πρὸς τὴν ίδικήν του, τὰ μάτια τὰ ἐκφράζοντα ἐμπιστοσύνην, τὰ κοινωπεῖζοντα τὰ ἰδικά του μάτια μέσα εἰς τὸν σκοτεινὸν καθρέπτην τους, τὰ χείλη ποὺ δὲν ἐψεύδοντο ποτέ... "Ηθέλησε νὰ διμιλήσῃ, νὰ περικλείσῃ δλην τὴν πίστιν του, δλην τὴν τρυφερότητά του, δλο τὸ διάπυρον πάνος μέσα εἰς μίαν λέξιν καὶ ἐψιθύρισε μόνον: — 'Άγαπημένη γυναικούλα μου... .

— Η νίκη ἀνήκειν εἰς τὸν ἔρωτα, διόποιος δὲν εἶχε χάσει ποτὲ τὴν δύναμίν του, διόποιος ποτὲ δὲν ἀπελπίσθη — εἰς τὸν ἔρωτα, ίσχυρὸν δπως ή ζωή.

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

ΤΕΛΟΣ

ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝΑ

ΓΡΟ Θ. ANNINOR

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

'Εθνική βιοτεχνία

Η μικρὰ ἔκθεσις Κεντήματος καὶ Νταντέλλας, τὴν δο-
πούγραμμα μᾶς ἐπάρουσιάσαν, ὃς δεῖγμα μᾶλλον καὶ
πρόφοραμμα μᾶς ἐγγασίος, τὰ «Πλάναθηνύς», δίδει
ἀφοριμῆν εἰς πολλὰς σκέψεις καὶ πολλὰς ἀλτίδας. Ἡ
πρόθεστις τοῦ περιοδικοῦ τοῦ δόπιον τὰς τάσεις καὶ
τὰ ἴδιανικά, ἔλαβαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν οἱ
παρακολούθησαντες τὴν ζωὴν του ἔως τώρα, δὲν είνε
ξένη πρὸς τοὺς κανθολικούς του πρόγραμμα. Ἡθέλησε
καὶ τὴν φρονάν αὐτήν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς μᾶς τρο-
πῆς τῆς νέας βιοτεχνίας μας, πρὸς ἔνα δρό-
μον ἀνωτέρας καλαιούσης καὶ ἐθνικοῦ χαρα-
κτῆρος.

Η σημασία τῆς προθέσεως αὐτῆς δὲν είμπορει νὰ διαφύγῃ κανένα ἀνθρώπον, προσεκτικὸν εἰς τοιαύτης φύσεως ζήτημα. Η μόρφωσις τῆς καλαισθησίας ἐνδός λαοῦ, επειταν ἔνας Γάλλος συγγραφεὺς, εἶνε μεγάλη ἐθνικὴ ὑπόθεσις. Καὶ ή μόρφωσις αὐτὴ τῆς καλαισθησίας, ή δοπία εἶνε ταυτόσημος μὲν μίαν βαθμιάν κανονικήν καὶ συνεχῆ ἀνατροφὴν τῶν αἰσθήσεων μας, δὲν εἶνε τόσον ἔργον οὔτε σοφίας, οὔτε μαθήσεως, οὔτε σπουδῶν, οὔτε καὶ ἀκόμη ἐπιδράσεως τῆς καθαρᾶς, μικρᾶς ἡ μεγάλης, τέχνης, ὅσν τῆς δημιουργίας ἐνός αἰσθητικού περιβάλλοντος, ἀπὸ τὸ δοπίον νὰ ἔξορισθῇ κάθε ἀσχημά, κάθε ψέμα, κάθε βιασότης, μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν μορίων. "Οταν ἀπέκει ἀπὸ τὸ παραχθόνυν φαίνεται δὲ Παρθενών καὶ δὲ Υμητός καὶ μέσα ἀπὸ τὸ παράθυρον βασιλεύει οἰονδήποτε ωκοκόρ, δὲ Παρθενών εἶνε ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχε. Τόσον εὐκολα δηλητηριάζεται ή ψυχὴ ἀπὸ τὰς μικροτέρας δόσεις τῆς ἀσχημίας. Οἱ πρόγονοι μας, οἱ αἰώνιοι πρόγονοι τούς δοπίους τόσον συγκάνανταφέρουμεν καὶ τόσον δλίγον τὸν νέον γνωρίζουμεν, εἰχάντων αἰσθηματῆ τὴν μεγάλην αὐτήν δλήθειαν καὶ δὲ αὐτὸ δὲ Αθηναῖνάς δῆμος ὑπῆρξε τὸ αἰώνιον πρότυπον ἐνός καλλιτεχνικού λαοῦ, διὰ τὸν δοπίον αἱ καλλοναὶ τῆς φύσεως, τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης καὶ τοῦ λόγου, δὲν εἶχαν πλέον μυστηρία. Η αἰσθημής τῆς ὁραιότητος δὲν ὑπῆρξεν ἐκεῖ ποιονύμων τῶν δλίγων, διότι ἡ ὁραιότης ἔμπαινεν, ὡς τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου, μέχρι τῆς τελευταίας καλύβας. Καὶ δι' αὐτὸ καὶ ή τέχνη, ή μεγάλη τέχνη, προσέλαβεν εἰς τὰς Ἄθηνας κατ' ἔξοχὴν δημιουρατικὸν χαρακτήρα, δχι διότι αὐτὴ κατέβη μεχρι τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διότι ἡ λαϊκὴ ψυχὴ ἀνέβηκεν ἔως τὰ σύνορά της. Καὶ διὰ τὴν ἀνεβῆν ἔχεισθαι μία ὀντατροφὴ τῆς αἰσθημάτως της, τὴν δοπίαν ἐπετέλεσε δλον τὸ φυσικὸν καὶ τεχνικὸν περιβάλλον. "Ο ἐπισκεπτόμενος σημειερον τ' ἀρχαιοιλογικὰ μουσεῖα, δουν ἀκτινοβολεῖ μέσον εἰς συντριψματα ή ἐλληνικὴ τέχνη, ως μακρινὸς ἀντικαποτηρισμος τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς, δι ταματῶν ἐμπόρος εἰς τὰ θαύματα δχι πλέον τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλὰ τῆς κεραμικῆς ἀκόμη καὶ τῆς χρυσοχοΐας, δὲν είμπορει νὰ φαντασθῇ διτι δλος αὐτὸς δ συσσωρευμένος καλλιτεχνικὸς θησαυρός, ἀποτελείται ἀπὸ ταπεινὰ σκεύη οἰκιακῆς ἥγεσεως καὶ ἐνδυμασίας, τείνει δὲ νὰ πιστεύσῃ διτι δλα αὐτὰ τάντικειμενα, ποὺ θαυμάζει μέσα εἰς τὰς θαλινας προσήκας, ἐστολίζαν πάντα θήκας μουσείων καὶ ἐκθέσεων. Σήμερον εἰς τὰς ἐκθέσεις

N.B.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κακλαμάνον : Ἡ «Ζωγραφική» ἀπό τῶν ασικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 19ου αἰώνος. Συλ. πρὸς Διάδοσιν Ὁφ. Βιβλίων. Ἀρ. 85. 1907.

ΕΝΑ βιβλίον ἀξιανάγνωστον κατ' ἔξοχήν κενούό-
γιον στὴν ὅλη καὶ στὴν χρησιμότητα, μεθοδικὸν
καὶ καλογραφιμένον, πρὸ παντὸς δὲ διόλου σχολα-
τικὸν εἶναι τὸ τελευταῖον βιβλιάριον του Συλλό-
γου πρὸς διάδοσιν Ὡφελικῶν γνώσεων. Ή «Σωγο-
φική» τοῦ κ. Δ. Κακλαμάνου, εἴνε ἀπλούστατα ἔνα
αιχόδον καὶ σύντομον διάγραμμα τῆς ἴστορίας τῆς
Σωγοφικῆς, ἔνα μικρὸν βιβλιάριον ἄνευ ἀπατήσεων
βεβαίως ἀλλὰ μὲ τὴν μεθοδικότητά του ποὺ ἐκθέτει
τὸν κυκεῶνα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν γνώσεων, μὲ τὴν ἰδιαι-
τέρων περιποίησιν καὶ φροντίδα ποὺ καταβάλλει νά
ἐκκένθηση εἰς τὰς ὀλίγας καὶ συντόμιους σελίδας του τὰς
καλλιτέρας, ἡμπορῷ νά ἐπιπλα τὰς ὁραιοτέρας γνώμας
καὶ κριτικὰς περὶ ἔργων καὶ σκαριτέλων τῆς ὁραιοτέρας
τεχνῶν, καθίσταται τόσον ἐνδιαφέρον καὶ διάφο-
ρον ἀπό τὰ συνήθη διδακτικὰ νεοελληνικά βιβλία, ποὺ
νομίζει κανεὶς πῶς ἐπίτηδες δὲ Σύλλογος τὸ παρου-
σιάσειε κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῶν συζητήσεων, ὡς
πρότυπον διδακτικοῦ βιβλίου. «Οὐοι κοπτομεθά δια-
διάφοριάν τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν καλλιτεχνίην,
διὰ τὴν ἀκαταστασίαν εἰς τὴν δόπιαν εὐρίσκεται αὔτη,
καὶ ἐκπληττόμεθα πῶς ἔως τώρα, μῦδλας τὰς τόσας

και τόσας προσπαθείας, πολὺ συγχά εἰλικρινεῖς τόσων φιλοτέχνων, δέν κατορθώθη ἀκόμη νά παγιωθῇ μία ἀλήθινη καλλιτεχνική κίνησις ή ὅποια και τοὺς κολλήτρεχνας μας νά μην ἀπογοητεύῃ και τὸ καλλιτεχνικὸν ἀπόθημα νά ἀνύψωνται. Κανεὶς δύως δὲν ἡθέλεις νά παραδεχθῇ ἔως τώρα ότι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρῶτα πρῶτα ἐπρεπε νά γίνῃ ἡ κατάλληλος διαπαιδαγώγησις και διαφύτισις και ότι αἱ πρῶται γνώσεις αἱ ἀπάρατιναι βάσεις πάσης καλλιτεχνικῆς μορφώσεως ἐπρεπε νά δίδωνται ἀπό τὰ σχολεῖα μας. Τὸ φυσικὸν γοῦντο δύσον μεγάλον και ἀν εἶναι, και ἀν ὑπο-

θέσισμαν, δι τοι ὅλοι εἰμεθα προκισμένοι μὲ αὐτό, δεν εἶναν ἀρκετὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν μακρὰν προπαίδευσιν ποὺ ἀπαιτεῖ ή Τέχνην πρῶτα ἀπὸ τοὺς μύστας της καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀπόκλιτη, ποὺ ἀπλῶς μόνον εἶναι ἐφωτευμένοι μὲ αὐτήν, διὰ νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴν πολύτιμον φιλίαν της οὗτε ὡς διὰ μαγείας γεννᾶται καλλιτεχνία καὶ ἐνδιαφέρον θερμόν πρὸς αὐτήν. Πρὸ παντὸς οὐν γενικαὶ γνώσεις, περὶ τέχνης καὶ τῆς παγκοσμίου φιλολογίας πρέπει, μεθοδικῶς καὶ εὐθύτατα νὰ εἶναι διαδεδομέναι. Ἐλεύθερα νὰ ἔχεται πρόσωπον ταῦτα αἱ ιδέαι δταν αἱ περιστάσεις τὸ φέρουν, χωρὶς καμμίαν στενοχωρίαν ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ τῶν κοινοτέρων γνώσεων, ἔξαλεψίουσαν πρᾶσαν ίδεαν ἐπιδειξεως παλμαθείας καὶ σοφίας ἔξαιρετηῆς, καὶ νὰ μη διεγείρουν οὕτε τὴν παραμυκροτέραν οἴησιν εἰς τοὺς ἐκφράζοντας αὐτάς.

"Ολας λοιπόν αυτάς τάς γενικάς γνώσεις τῆς ιστορίας της Ζωγραφικῆς τὸ βιβλιάριον τοῦ κ. Κακλαμάνου προσπαθεῖ νὰ μᾶς τὰς μεταδώῃ μεθοδικῶς καὶ νὰ μᾶς ἐμπνεύῃ συγχρόνως μὲ τὰς λαμπράς καὶ ἐνθουσιασμένας περιγραφάς μερικῶν ἀριστουργημάτων τῆς Τέχνης — ἀντικαθιστώσας τὴν ἔλλειψην εἰκόνων — καὶ τὴν θεροήν την ἐκείνην ἀγάπην πρός τὴν Τέχνην, τὸν χυμὸν τῆς ζωῆς της, ἀνευ τῆς δύοπιας ἡ Τέγγυνη μασαίνεται.

Μία γνωσιά περιγραφή της ἀρχαίας Ζωγραφικῆς μὲν γνώσεις καὶ κρίσεις ἀκριβεῖς συμφώνως πρὸς τὰ τελευταῖα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης. 'Ομιλεῖ περὶ τῆς Μεσαιωνικῆς Τέχνης δὲ πολὺ διηγεῖται τοῦ δέοντος διὰ τὴν Βυζαντινὴν Τέχνην, τῆς πολίων ὅμως δὲν ἔξαιρει ἀρκετὰ τὸν χαρακτήρα, τὸν ἔξαιρετικῶς διακοσμητικόν, καὶ οὕτε, τὰ δὲ πολύτιμα τοῦ ένδιαφέρον πρὸς εὑριστέραν ἔξ-

τασιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ τὸν κέρδους, ποὺ ἐπροσπόρισεν εἰς τὴν ἐν γένει καλλιτεχνίαν ή Μεσαιωνική μας Τέχνην. Καὶ εἰσόρχεται τὸ λόγος εἰς τὴν ίστοριάν τῆς Ἀναγεννησεως, ἡ οποία καὶ ἀποτελεῖ κυρίως τὸ θέμα τοῦ βιβλίουν. Ἐκθέτει σχεδόν λεπτομερῶς καὶ ἐπιμελῶς τὸν ιδιαίτερον χαρακτῆρα τῶν διαφόρων σχολῶν τῆς ζωγραφικῆς ἀναλύων καὶ τὰ ἔργα πλείστων ζωγράφων. Περιέργως ὅμως δεσμεύεται τὸ σύνομα τοῦ μεγάλου λογοτέλους Ελληνος ζωγράφου Δ. Θεοτοκοπούλου, δὲ ὅποιος ἀνεδείχθη τόσον μέγις εἰς τὴν Ἰσπανικὴν σχολήν Μόδις θίγει τὸν 17ον καὶ 18ον αἰώνα καὶ τελειώνει τὴν σύντομον ἐπισκόπησιν τῆς μεγάλης αὐτῆς Τέχνης μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρελθόντος αἰώνος, ἐπικρήθων τηρέσστατα τὸν σκοπὸν του, νὰ κρητικεύσῃ ὡς ἀφετητικά τὸ μικρὸν αὐτὸν ἐγχειρίδιον. πρὸς εὐρυτέρα μελέτας, ἡ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς λέγει, «φιλοδοξεῖ νὰ είνει μόνον διάτος τῆς Ἀριάδνης μεταξὺ τοῦ λαβυρίνθου τῶν σχολῶν, τῶν καὶ τῆς δόνομάτων τῆς Τέχνης, νὰ δώσῃ δὲ εἰς τοὺς ἀγαπῶν τας αὐτὴν ἀπλῶς ἀφορμὴν νὰ σπουδάσουν τοὺς καλλιτέχνας, νὰ κατατάξουν τὰς ίδεας των καὶ ὀλίγον καταδίλγοντας σχηματίσουν ἀνεξάρτητον γνώμην περὶ τὴν σημασίαν ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Διότι κατ' αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον ἡμαρτούν νὰ ἔστασισον τὸν θησαυρὸν τῶν ὀρθοίων καὶ μεγάλων ἀπολαύσεων, τὰς ὅποιας ἡ ζωγραφικὴ ἐπιφυλάττει εἰς τοὺς φωτισμένους θαυμαστάς της».

Καὶ ἐπειδὴ εὐτυχῶς ἀρχίσαμεν ἀπὸ τὴν ἀρχῆν, καὶ ἔνος ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία τὰ διμιλοῦντα περὶ καλλιτεχνίας περιοριζόμενοι ἀκριβῶς τὰ πρῶτα αὐτῆς στοιχεῖα καὶ γνώσεις, ποιὸν ἔλθουν ἀκόμη αἱ λεπτομέρεις μιονογραφίαι καὶ τὰ βιβλία ἐκεῖνα μὲν τὰ διάφορα καὶ πολύπλοκα ἔντηματα τῆς αἰσθητικῆς, θά εἴ πων μὲν ὅλίγας λέξεις καὶ μερικάς παραπορήσεις τὰς δύοτα νομίζομεν ἀναγκαῖας νὰ κάμωμεν, προπαντός διὰ νὰ είναι δυνατὸν νὰ συγγνωνούμεθα καὶ νὰ μην ἐπιφέρωμεν τὴν σύγχυσιν ἀκριβῶς ἐκεῖ, δηλαδὴ που ἀρχίζομεν νὰ βάζωμεν τὰς βάσεις.

Εἰς τοις σελίδας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μικροῦ τοῦ ἐγγειούμενου ὁ π. Κακλαμάνος δίδει καὶ μερικάς ἀπαραιτήτους τεχνικὰς ἐξηγήσεις, ὅντως μέσων καὶ μερικούς ὅρους τεχνικούς τῆς ζωγραφικῆς, ἀνεύ τῶν ὁ ποιῶν καὶ ἡ παραμυκρότερα ὄμιλα περὶ αὐτῆς θεωροῦται ἀδύνατος. Δυστυχῶς τινὲς ἔξι αὐτῶν ὅχι μόνον ἀνεπιτυχεῖς εἰναι ἀλλὰ καὶ παραλόγως νεοφανεῖς ἀνεύ ἀνάγκης ἀντικαθιστῶντες ἀλλούς εἰτε γνωστοτέρους εἰτε χωρὶς καμμίαν ἐπεξηγηματικότητα νόο περιέχουν. “Ο δος π. χ. διοπτικὴ ἀντικαθιστᾶ τὴν ποιὸν βεβαιών γνωστοτέραν καὶ καθιερωμένην πλέον προσπικήν. Δέ το δημόπρεψαμεν νὰ ἐννοήσωμεν ἀδόμητη τὸ θέλειν νὰ πῆ με τὸ ὅρον ἐκπυπορ.” ἐὰν ἐννοῦ τὸ μοδελάρισμα, τὸ ὅποιο ἀποτελεῖ τρόπον τινῶν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τῶν ἔργων τῆς Τέχνης καὶ δίδει εἰς τὸν ὅρον σχέδιον ὅλην

σιμός δὲν θὰ μᾶς ἐμπόδιζε, ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσαγάγωμεν καθαρά καὶ ξάστερα—ἀφοῦ ἄλλως τε εἰς τὸν προφορικὸν λόγον τόσον συχνά τὸ κάμνομεν—έκει ὅπου θὰ ἔνομιζαμεν ἀναγκαῖας, τὰς ξένας λέξεις, τὰς γενομένας δεκτὰς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου διότι ἐμπειρίχουν μέσα των τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἔννοιαν ποὺ ἐκφράζουν· καὶ ἔτοι θὰ ἀποφεύγαμεν κάθε σύγχυσιν καὶ μπρεδεμὸν ἰδεῶν καὶ ἀργοπορίαν εἰς τὴν ἀντίληψιν. Ἀλλως κινδυνεύμεν νὰ τῆς χαρίσωμεν ἕνα δεύτερον θάνατον. Διότι καὶ διὰ τὴν γλώσσαν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ὅτι καὶ μὲ τὴν Τέχνην, ἡ δοπία μὲ τὸν καιόδον ἀποδημήσκει καὶ ἐξαφανίζεται ὅταν ὑπερετῆται ἐπὶ πολὺν καιόδον καὶ ἐπιμόνως μόνον μὲ φορμοῦλες πατροπαράδοτες.

Κ. ΜΑΚΡΗΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Δημήτριος Κακλαμάνος

ΜΕΣΑ εἰς τὴν χράνη τὴν δημοσιογραφικὴν ἐδοκιμάσθη χρόνια τώρα. Καὶ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος ὑπερήφανος καὶ ἀριστοκρατικὸς χαρακτήρος ποὺ ἦτον.

Δ. Κακλαμάνος

Μὲ δύναμιν ψυχῆς καὶ θελήσεως. Μὲ ἐπιμονήν ποὺ ἔφθανε εἰς βιαιότητα ὅταν ἥθελε νὰ ὑπερασπίσῃ μίαν ἰδεῶν εἰς τὴν δοτίαν ἐπίστευε. Βιαιότητα ὅμως ποὺ κατέπληττε. Ὁχι κοινῆς. Ἀνθρώπου ὁχι κοινοῦ. Ἀληθινοῦ ἐργάτου τῆς σκέψεως ποὺ θραύσει τὰ εἰδώλα μὲ τὴν δρόμην ποὺ διδεῖ ἡ πεποίθησις τῆς ἀληθείας καὶ μὲ τὸν ἴδιον φανατισμὸν στυλώντες ἄλλα. Καὶ ἐξεχώριε μὲ φράσιν κομψήν, ἐργασμένην ἀπὸ χέρι τεγνίτου. Πρόσθυμος νὰ προσέξῃ καθετή ποὺ προέρχεται ἀπὸ μίαν εὐγενῆ ἀρχήν καὶ ἔτοιμος νὰ τὸ καταδικάσῃ μὲ τὴν πρόθεσην νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν προσοδὸν τοῦ.

Κατ' ἄνάγκην, πρῶτα πρῶτα ἐγνώριζες τὸν δημοσιογράφον—ἀφοῦ ἡτο διευθυντής ἐφημερίδος. Καὶ διλούνα, δοσούσης, ἔβλεπες τὸν τέλειον causeur. "Ισως νὰ μὴν ὑπάρχουν πολλοί εἰς τὰς Ἀθήνας ποὺ νὰ μιλοῦν τόσον ώραια ὅσον ὁ κακλαμάνος. Τάσσεται κανεὶς μὲ τὰς ἰδέας του πολλές φορές, μήν τύχη καὶ διακόψη τὴν διμιάν του. Καὶ σιγά σιγά ἀνακαλύπτεις τὸν αἰσθητικὸν, ὁ δοπίος παθαίνεται διὰ τὸ καλὸν καὶ βλέπει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πραγμάτων—καὶ τὰ ἄνυψα δὲν ἔχουν ψυχὴν;—καὶ τὸ ἀγαπᾶ ὅπως ἄλλοι ἀγαπῶν τὴν γυναικαν μόνον. Τὸ βιβλίον του διὰ τὸν Γύζην ἔχει λεπτάς πρατηρήσεις καὶ ἐξάρσεις ποιητικάς. "Ισως τώρα, μακρά τῆς ἐνεργοῦ δημοσιογραφίας, μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλα ἔργα. Προχθὲς ἀκόμη ἐξεδόθη ἡ "Ζωγραφική" του.

Ἄμειπτα ντυμένος. Καὶ μὲ γοῦστο πολὺ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ βῆμα ἐπάνω τοῦ «Ιαργασοῦ» δὲν λησμονεῖ, μέσος εἰς τὴν διμιάν του, νὰ διορθώσῃ μίαν πτυχήν τῆς κραβάτας του ἡ τὰ γυαλιά του, μὲ μίαν ἀφελέστατα ἐπιτηδευμένην κίνησιν τοῦ χεριοῦ. Ἡ συν-

ηθισμένη συντροφιά του τὸ βραδυνό, τὴν ὧδαν τοῦ περιπάτου, εἶναι ἡ γνωστὴ παρέα Βλάχος, Σακελλαρόπουλος, Σβορώνος καὶ ἄλλοι, ἀνθρώποι ήλικιωμένοι καὶ.

Εἰς μίαν πολύτροπον φυσιογνωμίαν δπως τοῦ κ. Κακλαμάνου—μὲ τὴν καλὴν μόνον σημασίαν τῆς λέξεως—φιορούμαν μήπως λησμονῶ πράγματα ποὺ θὰ συνεπλήρωνται τὸ πορτραΐτο, —καὶ τὸ ἐλάχιστον εἰς τὸν κ. Κακλαμάνον ἔχει σφραγίδα ἰδικήν του—εἴτοι ἀπακτά μάλιστα δπως ρίχνω ἐδῶ καὶ ἔκει πινελές. Καὶ νὰ ποὺ κάτι ἐνθυμούμαται. "Ενα βράδυ εἰς τὸν Χρυσάνη, μιλούντας ζητήματα ζωγραφικής, νομίζω. "Ενας φίλος μας, ὁ δοπίος ἔγραφε καὶ αισθητικά, δὲν ἡμπορούσε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, νὰ εἰπῇ μίαν ἰδέαν ἰδικήν του. Ἐπροσπαθούσε νὰ ὑπερασπίζεται τὰς ἰδέας τοῦ κ. Κακλαμάνου, τὰς δποιας πολὺ πολὺ δὲν συνεμερούσε. Εντο διὰ τὰ μυστικά του κ. Κακλαμάνου καὶ αὐτό, νὰ ἡμπορῷ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του εἰς τοὺς ἄλλους.

Ἡ φωτογραφία ποὺ συνοδεύει τὴν ζωγραφιὰν αὐτήν, δὲν ἔχειν ως ἀποδιδή τελείως τὸ μοδέλο μου. Ἐκεῖνο ποὺ σύντεληρωνε, ὅτι γράφω ἐγὼ μὲ τὴν πένα, εἶναι μία γελοιογραφία τοῦ κ. Ἀννίνον. Φιορούμαι δμως μήπως φωτογραφία καὶ γελοιογραφία, βαλμέναι κοντά κοντά στὸ ἀρθράκι μου αὐτό, ώστα επιτάνοντο μαλλιά μὲ μαλλιά. Ἀλλά είναι τόση ἡ ἐπιτυχία τῆς γελοιογραφίας αὐτῆς, ποὺ θὰ τὴν ἔχήμενε καὶ αὐτός δ. κ. Κακλαμάνος καὶ ίσως ίσως ὃδα ἐπροσπούσε πάντοτε. Ἐπροσπαθούσε γ' ἀνεβάσαι τὸ κοινόν, συναισθανόμενος τὴν ἀποστολὴν τοῦ δημοσιογράφου, χωρὶς νὰ κατέβη αὐτὸς οὔτε ἔνα σκαλοπάτι· ἀδιάφορον ἀνεργάτης, ὁς φιλολογικὸς ἢ ὁς κοινωνικὸς παράγων μὲ τὸ «Ἀστυ» κατ' ἀρχάς, μὲ τὸ «Νέον Ἀστυ» κατόπιν.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Τηλέμαχος Δαμπτεινός.

Ο διάσημος Ἑλληνη κλειδοκυμβαλιστὴς Τηλέμαχος Δαμπτεινός, διὰ πρώτην φρογάν ἐπισκεπτόμενος τὰς Ἀθήνας, ἔδωσε τρεῖς συναυλίας εἰς τὸ Ψδεῖον κατὰ τὸ τελευταῖον δεκάμερον τοῦ Μαρτίου. Ὁ Δαμπτεινός ἔγεννήθη εἰς Ὁδησόν, κατάγεται δμως ἐκ γηγενείας ἐλληνικῆς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τάς μουσικάς του σπουδάς ἥρχισε μὲν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεως του, συνεπλήρωσε δὲ εἰς Βερολίνον, ὅπου ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε μαθήτης τῆς διασήμου πιανίστας, Τερέζας Καρένιο. Κατόπιν μετέβη εἰς Λειψίαν, ὅπου διαμένει ἀπὸ τινων ἔτῶν, ἐργαζόμενος καλλιτεχνικῶς. "Αν καὶ νεώτατος, μόλις 28ετής, καίρει μεγάλης ὑπολήψεως ἀπὸ τὸν ἔκει μουσικὸν κόσμον.

Ο Δαμπτεινός εἶναι καλλιτέχνης πρώτης γραμμῆς. Είναι διὰ τὴν Ἑλλάδα μία δόξα, ὁ δοπίος ἡ ἀναγνωρισθή γλύκυρα ἀπὸ δλον τὸν κόσμον. Ἐκτελεστῆς ἀνυψώνων τὴν ἐκτέλεσιν μέχρι δημιουργίας, ἀφομοιούνται τόσον μὲ τὸ ἔργον τὸ δοπίον ἐρμηνεύει, ὥστε φαίνεται διὰ τὸ ποτέλει μέρος τοῦ ἔαντο τοῦ Η τέχνη του εἶναι ἀθώα, ἀγνή, ἀληθινή, χωρὶς ψυμμόνια, χωρὶς τὴν παραμικράν προστάθειαν ἐπιδείξεως. Αἱ γραμμαὶ τῆς μελωδίας, κάτω ἀπὸ τὰ θαυματονγά δάκτυλά του γίνονται γραμμαὶ ἀρχαίων Ἀφροδιτῶν, καμπτώμεναι ἀμφορέων, Ταναγραίων κορῶν. Ἡ ἐκτέλεσις του εἶναι ἐνσειδητος, δηλαδή γνωρίζει καὶ θέλει διὰ τὰ κάμνει, ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι θερμή, δωάνιαν αὐθόρμητος κραυγῆς της ψυχῆς, καὶ εἶναι ἀπαλή καὶ ενκαμπτος, μεταβαλλομένη ἀναλόγως τῆς διαθέσεως τῆς στιγμῆς, πάντοτε δμως λιτή, πάντοτε δημοσύτερος τοῦ δραματικοῦ. Τοῦτο δὲν σημαίνει τίποτε· θὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς μίαν ἡμέραν. Ἐπὶ τέ-

Τηλέμαχος Δαμπτεινός

λους τί πειράζει μία μικρὸς μηχανικὴ ὀπέλεια; Ἀλλοί μονον εἰς ἐκεῖνον δοπίον περιμένει νὰ μὴ λείψῃ μία νότα ἀπὸ ἐνα κομμάτι, ὅτι νὰ μὴ ἀκούσῃ ἐνα στραβοπάτημα, διὰ νὰ ἐνθυμουσιασθῇ. Διὰ τοῦτο ἀν καὶ διηκανισμὸς τοῦ Δαμπτεινοῦ εἶναι ἀπὸ τὸν πόνον στανιωτέρους, ἀν καὶ ἡ τέχνη μὲ τὸν πόνον μεταχειρίζεται τὸ πέδαλε εἰνε ἐξαιρετική, μοῦ εἰνε σχεδὸν ἀδιάφορο. "Ολα αὐτά εἶναι μέσα δι' ἐνα μεγάλον σκοπόν: τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ δραματικόν. Αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει δ. Δαμπτεινός. Η τέχνη του εἶναι ἀληθινὴ καὶ εἶνε ὡραία.

ΑΥΡΑ Σ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΔΙΑ τὴν "Ἐκθεσιν τῆς Σχολῆς τῶν «Παναθηναίων» Κεντήματος καὶ Δανιέλλας, γράφει ὁ Ἐφημερός τῶν Κυριῶν:

"Οπως ἡ Βενετικὴ δαντέλλα ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰ μαρμάρινα ἀνάγλυφα τοῦ Σανσοβίνου καὶ ἀπέδωκεν δλον τὸ κάλλος καὶ τὴν γραφικότητα τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἐπεξεργασίας των, ἀταράλλακτα καὶ τὰ κεντήματα καὶ ἡ δαντέλλεις, τὰς δοπίας ἐξέθεσαν τὰ «Παναθηναία» ἐπὶ δύω κατὰ σειράν ἡμέρας, ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενώνος καὶ τὰ μωσαϊκά τῶν ἀρχαίων βυζαντινῶν ναῶν. Η Βενετικὴ δαντέλλα, ἀκριβῶς διὰ τὸ σχέδιον τῆς, ἐπολιτογραφήθη εἰς τὴν δμοταξίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐπεβλήθη εἰς τὸν κόσμον τοῦ πλούτου καὶ τῆς κομψότητας των, ἀντιμετώπισεν εἰς τὰ νυμφικά κάνιστρα μὲ περτάτη περιφρόνων τοὺς πλάνους πολυτίμους λίθους. Ήτο καὶ εἶναι ὅχι μόνον δραματέρα απὸ τὰ πολύτιμα κοσμήματα, ἀλλὰ καὶ πλέον ἀκριβῆ καὶ πλέον ἐνδεικτική γούστου καὶ ἀρχοντικῆς καταγωγῆς.

"Άλλ' οι αἰῶνες ὅπου ἡ δαντέλλα τῆς Βενετίας κατήγαγε τὸν θρίαμβον αὐτὸν ἡσαν ἄλλοι, καὶ ἡ κοινωνία ἡτοις ἐνεθάρωνε τότε τὰς ὡραίας τέχνας τοῦ Αθηνῶν. Ἡ σημερινὴ ἄρα γε συγκινεῖται ἀπὸ τὰ ὡραία αὐτὰ πράγματα καὶ ἡ εὐγενής προσπάθεια τῶν «Παναθηναίων» θὰ ἐκτιμηθῇ ὅσον πρέπει καὶ θὰ ἐνισχυθῇ;

ΕΧΕΙ δίκαιον ἡ Ἐφημερός τῶν Κυριῶν νὰ φωτ. Εἰσερχονύμει χρόνια τεξά. Λότο δόμως δὲν σημαίνει τύπο. Ἀλήθευτα, εἰς ἄλλους τόπους διδούνται πῶς οἵ γενερόνες δίδουν διὰ τῆς παρουσίας των τὴν πρώτην ἐνθάρρυνσιν, εἰς ὅσους προσπαθοῦν κατί νὰ κάμουν διὰ τὸ ἔθνος των. "Οχι διὰ περιμένει κανεὶς αὐτὴν τὴν ὡθησην διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον ποὺ βλέπει ἐμπρός του μὲ τῆς ψυχῆς τα μάτια. Ἀλλ' δοκίμως βαδίζει συνήθως πίσω ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φαίνεται διὰ τὴν ὡθησην τοῦ πατέρου του ποὺ φαίνεται καθετεῖ καλόν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ ντοδοχὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίττωρος Ἐμπανουνήλ Γ'. ὑπὸ τοῦ ἀδηναίκου λαοῦ ὑπῆρξε δερμοτάτη καὶ ἐνθουσιώδης. Ἡ πόλις δηλή σκεπασμένη ἀπὸ τὰ δύο σημαίας ἀδελφωμένας. Τὸ βράδυ πλημμυροσμένη ἀπὸ φως. Παντοῦ μιὰ μουσική, ἵνα τραγοῦδη εἴλεγε με ωυθρόν τὸ καλόν.

Τὸ «Νέον Ἀστυ» ἀνέλαβε δ. κ. Γεράσιμος Πετροβίκης.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δελτίον Φιλαρχαίου Ἐταιρείας "Οδρον", ἐν Ἀλμυρῷ. Τεύχος ἔκτον, τὰ τῶν ἔτῶν 1903—1905. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1906.

Αἱ περὶ τὴν Φυσιολογικὴν Χημείαν ἀσκήσεις ὑπὸ Σπυρ. Α. Δοντᾶ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1907.

Τὰ κατὰ τὴν Πρωτανείαν Ιω. Εὐταξίου, πρωτανεύσαντος κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1903—4. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1907.

Η Διώρυξ τῆς Κορίνθου. Τὸ π

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

B. ΑΙΓΙΝΗΤΗ

Η παρούσα κατάστασις τῆς Φυσικῆς καὶ ἡ σύστασις τοῦ σύμπαντος, σ. 165, 212, 239.

A. ΑΛΥΑΤΗ

Ἐλληνες καὶ Βούλγαροι, σ. 70.

ΔΟΚΤΟΡΟΣ ΑΛΦΑ

Ἄσκληπιός καὶ Ἀσκληπιεῖα, σ. 350.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗ

Τὰ ἔλλ. Ταχυδρομεῖα πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν γραμματοσήμων, σ. 219.

A. APABANTINOU

Ἄσκληπιός καὶ Ἀσκληπιεῖα, σ. 271.

ΑΡΙΩΝΟΣ

Μουσική, σ. 161.

A. S. A.

Περικλῆς Βιζουαίδης, σ. 63.

ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ

Ballades, σ. 79.

Π. K. BIZOUKIDΗ

Γελοῖος θεσμός, σ. 42.

Ἐπιστολαὶ ἐκ Βερολίνου, σ. 320.

ΔΗΜ. Θ. BOYTYRA

Τὸ μῆσος τοῦ Καμένα, σ. 106.

VALERY BRÜSSOV

Ἡ μαρμάρινη προτομή, σ. 81.

ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

Οἱ Γερῆς καὶ ὁ Χάρος — δημοτικὸν — σ. 69.

Ο Τραγουδιστὴς τῆς Ρόδου σ. 234.

ΚΩΝΣΤ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗ

Ἐπωδοί, σ. 233.

HENRI GRÉGOIRE

Τὸ δρος Σινᾶ, σ. 266.

LOUIS DELATTRE

Τὰ σπασμένα δόντια, σ. 139.

K. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗ

Ο Χρηστομάνος σ. 31.

Μαρκελλίνος Μπερτελό, σ. 357.

ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

Ἄπὸ τὴν Δήκυνθον, σ. 5.

Ἀριστομένης Προβελέγγιος, σ. 73.

Ἡλίας Ζέγγελης σ. 94.

Βασιλειος Αἰγινήτης, σ. 94.

Η Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, σ. 111.

Κωνστ. Ζέγγελης, σ. 126.

Θεόδ. Σκοῦφος, σ. 127.

Κ. Νικολάου, σ. 128.

Ν. Σκωτίδης, σ. 162.

Γ. Ζερβουδάκης, σ. 353.

ΑΥΡΑΣ Σ. ΘΕΟΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τηλέμαχος Λαμπρινός, σ. 384.

A. ΘΕΡΟΥ

Ἐνα τραγούδια, σ. 179.

ΙΔΑ

Ο θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ, σ. 337.

IΩΝΟΣ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων, σ. 224.

Αὔρας Σ. Θεοδωροπούλου: Τηλ. Λαμπρινός, σ. 384.

A. ΚΑΜΠΑΝΗ

Ο προσανατολισμὸς τῆς Ἐθνικῆς μας πολιτικῆς, σ. 3.

Τὰ βιβλία: Ἐνθεσις τῆς Κρίσεως τοῦ Παντελίδηου.

— Νερά φιλήματα, σ. 28.

ΚΗΦΙΣΣΟΥ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 95.

P. M. KONTOGIANNΗ

Πενθερὰ καὶ Νύμφη, σ. 14.

ΑΙΜΥΔΙΑΣ ΚΟΥΡΤΕΛΗ

Απὸ τὴν Κλωθώ, σ. 295.

A. ΚΟΥΡΤΙΔΗ

Τὸ κάπνισμα καὶ ἡ ἐμπνευσις, σ. 174.

A. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Ο Χαρτζανὸς — δημοτικὸν — σ. 263.

MIX. ΛΑΠΡΙΝΙΔΗ

Μία ἀγνώριστος φυσιογνωμία τῶν χρόνων τῆς Ἐλλ.

Ἐπαναστάσεως, σ. 75.

N. I. ΛΑΣΚΑΡΗ

Μιχαὴλ Ζώρας, σ. 285.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑ

Τὸ Μινούέτο τοῦ βωδιοῦ σ. 181.

S. ΛΟΒΕΡΔΟΥ

Ο ἀρχιδούξ Λουδοβίκος Σαλβατώρ, σ. 107, 145.

ΚΩΝΣΤ. ΜΑΚΡΗ

Ἄραγμένος, σ. 37.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ ὅργαλιοῦ, δημοτικὸν σ. 104.

Γ. Φουζέρ, σ. 352.

Τὰ βιβλία, σ. 383.

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Νικόλαος Κονεμένος, σ. 350.

Στίχοι, σ. 360.

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Auguste Rodin, σ. 101.

Νίνα Φωκᾶ, σ. 117.

Γεώργιος Ζουφρές, σ. 157.

Ζωγραφιές, σ. 173.

Σχολὴ τῶν «Παναθηναίων» Κεντήματος καὶ Δαντέλλας, σ. 293.

Δ. Κακλαμάνος, σ. 384.

KARMA NIPVAMH

Αίματωμένα Ξημερώματα, σ. 366.

ΠΑΥΛΟΥ NIPVANA

Ἄλεξανδρος Παπαδιαμάντης, σ. 7.

Ο πλούσιος, δι πτωχὸς καὶ δι φιλόσοφος, σ. 80.

Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 126, 157, 190, 222, 253, 285, 317, 349, 382.

Παγὰ Λαλένσα, σ. 170, 202.

Φιλέας Λεμπέγκ, σ. 192.

Κάρολ. Δίτριχ, σ. 286.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗ

Ἀνασκαφαὶ Κουμάσας, σ. 32.

Ἀνασκαφαὶ εἰς Φαιστὸν καὶ Πρινιᾶν, σ. 62.

Ἀρχαιολογοῦντες καὶ παραρχαιολογοῦντες Ἐνετοὶ ἐν Κρήτῃ, σ. 197.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ βιβλία: Τὸ 'Ανεχτίμητο, σ. 28.

Πανσλανῖσται, σ. 93.

Τὸ Ξεφάντωμα, Κερκυραῖκαὶ σελίδες, Ἡμερολ. Βρετοῦ,

Προσωπικὸς Μαγγητισμός, σ. 158.

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, σ. 45

Ζάννυνθος, σ. 133.

Νικόλαος Πολίτης, σ. 256.

Τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, σ. 328, 361.

Θεάτρου: Οἱ ἐπαρχιῶται, σ. 190,—Βασίλισσα Σαββᾶ, σ. 223.—Ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀσώτου, σ. 318.

Z. ΠΑΔΟΥ

Τὸ ἐν Ἑλλάδι Κοινοβουλευτικὸν Δίκαιον, σ. 160.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Γρηγόριος Ξενόπουλος, σ. 208.

A. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Μὲ τὸν πεζόβιολο, σ. 206.

N. Δ. ΠΑΠΠΟΥ

Ζητήματα ἀγοριτικῆς οἰκονομίας ἐν Θεσσαλίᾳ, σ. 309.

ΠΡΙΓΚΙΠΟΣ ΣΑΣ ΜΑΪΝΙΓΓΕΝ

Δύο ἔβδομάδες ἐν Κρήτῃ, σ. 236, 264.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΑΜΑ

Στὴν Κορφή, σ. 104.

Σ.

Γουλιέλμος Δαΐστρφελδ, σ. 255.

ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ

Τζιοσούνε Καρδούτσι, σ. 282.

Ἐπίγραμμα στὸν θάνατο τοῦ Καρδούτσι, σ. 295.

MOYKIOU ΣΚΑΙΟΛΑ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 32, 64.

N. ΣΚΩΤΙΔΗ

Ο χαρακτὴρ τῶν Ἀλβανῶν, σ. 229.

G. ΣΜΙΘ

Η Κριτική, σ. 274.

N. ΣΠΑΝΔΩΝΗ

Μία ἐπιστολὴ τοῦ Θωμασίου περὶ Σολωμοῦ, σ. 148.

G. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Γεώργιος Σουρῆς, σ. 140.

ΔΗΜ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗ

Μινώταυρος, σ. 104.

ΜΑΡΚΕΛΛΑΣ ΤΙΝΑΙΡ

Η Ἀντάρτις, σ. 17, 53, 83, 119, 149, 182, 217, 246, 275, 311, 340, 370.

G. B. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἰωσήφ Τζακόζα, σ. 15.

Δημ. Βερναρδάκης, 325.

ΦΙ

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

- Κλεονίκης Άσπριάτη:** Σπουδή, σ. 180.
J. Corot: Εἰς τὸ δάσος, σ. 133.
A. Δημητρίου: Παλαιόν Φάληρον, σ. 69.
E. Ιωαννίδη: Σπουδή, σ. 177.
Σοφίας Λασκαρίδη: Στήν παραλία, σ. 269 τοπίον, σ. 269.
K. Μενιέ: Μητρότης, σ. 261.
I. Οὐνίσλερ: Τοπίον, σ. 33.
Κωνστ. Παρθένη: Μία γυνία τῆς Ἀκροπόλεως, σ. 1.
Δ. Π.: Μονή Δαφνιοῦ, σ. 172.
A. Rodin: Οἱ Πολῖται τοῦ Καλαί, σ. 101.

Τὸ φιλί, σ. 105.
Προτομή, σ. 109.
Νταλού, σ. 195.

Κωνστ. Σομάφ: Προσωπογραφία, σ. 325.

Τισιανοῦ: ὁ ἀνθρώπος μὲ τὸ γάντι, σ. 357.

Θαλείας Φλωρᾶ: Μητέρα, σ. 13.

Σπουδή, σ. 165.
Νέα γυναικα, σ. 227.
Βαρκοῦλα, σ. 245.
Ἄπο τὴν Κ/πολιν, σ. 293.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Θέμουν Ἀννίνου:

- Σελ. 27.
Α. Καρκαβίτσας σ. 47.
Γιὰ νὰ μὴ ξαναμιλήσῃ, σ. 61.
Πολιτικὸν βαρόμετρον, σ. 92.
Λαϊκά δίστιχα, σ. 125.
Κ. Νικολάου, σ. 128.
Λαϊκά δίστιχα, σ. 156.
Τὸ 1907, σ. 189.
Λαϊκά δίστιχα, σ. 221.
Παρατάξις διὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, σ. 252.
Οἱ σοβατζῆδες, σ. 316.
Λαϊκά δίστιχα, σ. 348.
Τὰ πολλὰ βιβλία καὶ τὸ ἔνα, σ. 381.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ

- Καισαριανή, σ. 78.
Μέθανα, σ. 80.
Τὸ παλαιὸν κατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, σ. 112.
Γραφείον τοῦ Διοικητοῦ, σ. 117.
Τὸ νέον κτίριον τῆς Ἐθν. Τραπέζης, σ. 118.
Ζάκυνθος, σ. 135.
Ἡ οἰκία τοῦ Σόλωμοῦ, σ. 136.
Τοποθεσία ὅπου ἐγράφη ὁ ὑμνος, σ. 137.
Σουρῆς καὶ Ἀριστοφάνης σ. 144.
Ἡ ιερὰ ἔλαία ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, σ. 205.

Ἡ ἀκροθαλασσιὰ ὅπου οἱ ἀνεράτες ἔπιασαν τὸν Κκίνον, σ. 234.

Τὸ ἐν Φαλήρῳ περίπτερον τοῦ Ναυτικοῦ ὅμιλου, σ. 235.

Ἡ ἀκρόπολις τῆς Λαρίσης, σ. 254.

Ἡ «Θύελλα», σ. 277.

Κάρολος Δίτριχ, σ. 287.

Σχολὴ τῶν «Παναθηναίων» Κεντήματος καὶ Δαντέλ-

λας, σ. 294.

Τὸ δρός Σινᾶ, σ. 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304.

Στὸ πέλαγος, σ. 365.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ

Α. Παπαδιαμάντης, σ. 8.

Ἀδελαΐς Ριστόρη, σ. 30.

Α. Χρηστομάνος, σ. 31.

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, σ. 45.

Περικλῆς Βιζουκίδης, σ. 63.

Ἄριστ. Προβλέγγιος, σ. 73.

Ἡλίας Ζέγγελης, σ. 94.

Β. Αἰγινήτης, σ. 94.

Ἄποστολος Μαυρογένης, σ. 95.

Ἄθανάσιος Σίσυφος, σ. 97.

Ἄγγουστος Rodin σ. 102.

Στ. Στρεῖτ, σ. 113.

Ι. Βαλαωρίτης, σ. 115.

Ι. Εύταξίας, σ. 115.

Κωνστ. Ζέγγελης, σ. 127.

Θεόδωρος Σκουφος, σ. 127.

Νίνα Φωκᾶ, σ. 128.

Γ. Σουρῆς, σ. 141.

Γ. Ζουφρές, σ. 158.

Ν. Σκωτίδης, σ. 162.

Φ. Μπρυνετέρ, σ. 163.

Φιλέας Λεμπέγκ, σ. 192.

Γρ. Ξενόπουλος, σ. 209.

Γ. Δαϊρφελδ, σ. 255.

Ν. Γ. Πολίτης, σ. 256.

Δημ. Βερναρδάκης σ. 327.

Ὀ βασιλεὺς τῆς Ιταλίας, σ. 335.

Γ. Φουζέρ, σ. 352.

Γ. Ζερβούδάκης, σ. 353.

Μ. Μπερτελό, σ. 359.

Δ. Κακλαμάνος, σ. 380.

Τηλ. Λαμπρινός, 385.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ

Τὸ ἐξ Ιεραπέτρου ἄγαλμα, σ. 199.

Ο καμαρωτὸς τάφος παρὰ τὴν Λάρισσαν, σ. 289.